

LIANA POP, ÉVA MÁRTON (EDS)

**Interferențe:
studii lingvistice, literare și culturale**

**Interferences:
linguistic, literary and cultural studies**

Colecția STUDIUM și seria *Atelier*
sunt coordonate de
LIANA POP

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Interferențe = Interferences / eds.: Liana Pop, Éva Márton. –
Cluj-Napoca : Echinox, 2013
Bibliogr.
ISBN 978-606-512-044-0
I. Pop, Liana (ed.)
II. Márton Éva (ed.)
81

© Liana Pop, 2013
ISBN 978-606-512-044-0

LIANA POP, ÉVA MÁRTON (EDS)

**Interferențe:
studii lingvistice, literare și culturale**

**Interferences:
linguistic, literary and cultural studies**

Echinox

Cluj, 2013

Coperta și ilustrația copertei :

OCTAVIAN BOUR

Referenți științifici:

**DIANA COTRĂU
ȘTEFAN OLTEAN
LIANA POP
SANDA TOMESCU
RUDOLF WINDISCH**

Apărut : 2013. Bun de tipar : 27 dec. 2013
Format : 61x86/16.

EDITURA ECHINOX
Str. Traian Grozăvescu nr. 12
400305 Cluj-Napoca
e-mail: echinox@clicknet.ro
www.edituraechinox.ro

Cuprins

Argument	7
<i>Marton Eva-Carmen</i>	
Bilingualism types in Transylvania as a consequence of language prestige. A sociolinguistic approach to bilingual speech	9
<i>Maria Petringescu</i>	
Realizarea completitudinii discursive într-o limbă de frontieră ...	22
<i>Nadina Cehan</i>	
Web Language- Rise of the Spoken ?	41
<i>Silvana Pop</i>	
Interferențe culturale în Transilvania comunistă. Exemple din textele lui Karin Gündisch	53
<i>Barabás Tünde Éva</i>	
Plurilingvism în operele Hertei Müller	66
<i>Flavia Teoc</i>	
Metafora kenning și articularea sensului poetic în poezia scaldică scandinavă	78

Argument

Volumul de față, al cincilea din seria „Atelier” a colecției *Studium*, la Editura Echinox, include cercetări prezentate la sesiunea de comunicări a Institutului de Pragmatici ale Comunicării, în noiembrie 2012 – cercetări lingvistice și literare ale fenomenului de „interferență”. El include studii preliminare unor teze în curs de redactare, aparținând unor doctoranzi din domeniile limbă și literatură română, maghiară, germană, engleză, norvegiană, și redactate aici în română și engleză.

O primă secțiune include abordări ale unor zone de **interferențe lingvistice**. Primul studiu este de tip sociolingvistic și observă *bilingvismul româno-maghiar* din Transilvania, pe un corpus autentic, înregistrat în vederea unui studiu de caz punctual. Éva Márton analizează mai multe exemple transcrise ale acestor înregistrări, în care identifică fenomenele de schimbare sau amestec de cod (*code swiching*, *code mixing*) în contexte bilingve în mare măsură stabilizate.

Altă contribuție, a Mariei Petringescu, se face dintr-o cu totul altă perspectivă teoretică (cea a analizei discursului oral), pe un *corpus bilingv francez-român*. Înregistrarea face parte dintr-o serie de interviuri dirijate, aplicate unor vorbitori de română nonnativi, având ca limbă maternă o altă limbă romanică, iar pentru studiul de caz propus aici, limba franceză. Exemplul investigat atară o seamă de interferențe romanice interesante, dar este aici utilizat pentru a constata măsura în care fenomenele de *limbă de frontieră (interlimbă)*, declanșând *malentendu*, influențează realizarea *completitudinii unităților dialogale ori monologale*. Este un tip de studiu neîncercat încă pe un asemenea corpus care, în altă ordine de idei, lasă încă multe zone propice unor cercetări asupra a ceea ce am numit, confruntând mai multe corpusuri similare, o interesantă *lingua franca romanica* pentru studiile de romanistică.

Altă abordare lingvistică, a Nadinei Cehan, privește *interferențe între scris și oral în limbajul electronic*, cu observarea punctuală a unei construcții englezești în *if*, neidentificată decât în acest registru, și denumită *plupluperfect*. Forma aceasta, reperată în mai multe varietăți ale englezei nonstandard, este reprezentată aici, printr-o hartă a distribuției, pe baza unui corpus electronic vast riguros constituit.

O altă serie de articole se ocupă de **interferențele culturale în literatură**, cu studii de caz asupra *scriitoarelor transilvănene de limbă germană Karin Gündisch și Herta Müller*. Observațiile Silvanei Pop se concentrează pe fenomene intergeneraționale (literatura pentru copii și perceperea mentalității perioadei comuniste de către aceștia), iar Barabas Tünde disecă aspecte ale bilingvismului la Herta Müller, cu accent pe lexic de interefență și semantism.

În fine, într-un ultim studiu, extrem de original și elaborat, Flavia Teoc dezbate, din perspectivă coșeriană, interpretarea *metaforelor kenning* și tensiunile semantice pe care acestea le declanșează, în *relații complexe, intertextuale, mitice, biblice, poetice*, în poezia scaldică scandinavă.

Tipurile de abordări – lingvistice, literare și culturale – s-au adeverit a fi zone grele de interferențe, care au mobilizat, în acest volum, concepte de graniță ca cele de *plurilingvism, limbă de frontieră, interculturalitate, conflict intergenerațional* etc., investigate pe corpusuri situate la intersecția unor scrieri și culturi variate, cu interesante consecințe de hibridare a expresiei, a sensului și a registrelor lingvistice.

Autorii doctoranzi nu au făcut aici decât să atingă, analitic, câteva problematici, să dea câteva răspunsuri, din perspective teoretice diverse, ei continuând să exploreze aceste domenii, mergând spre finalizarea unor studii de interferență mai ample. Ni s-a părut relevant să publicăm aceste încercări aici, în această serie de publicații-experiment deschisă la Editura Echinox. Mulțumim specialiștilor Diana Cotrău, Ștefan Oltean, Sanda Tomescu și Rudolf Windisch că au avut amabilitatea de a se apleca asupra acestor scrieri, în calitate de conducători de doctorat și / sau de referenți științifici ai editurii.

LIANA POP

BILINGUALISM TYPES IN TRANSYLVANIA AS A CONSEQUENCE OF LANGUAGE PRESTIGE. A SOCIOLINGUISTIC APPROACH TO BILINGUAL SPEECH.

Case study

Abstract

The article „Bilingualism types in Transylvania as a consequence of language prestige. A sociolinguistic approach to bilingual speech. Case study.” discusses the bilingualism types emerging in Transylvania, compares different approaches to the phenomena of code mixing, respectively, code switching and applies these approaches to several case studies. The bilingualism types discussed are: ambilinguals, semilinguals, semibilinguals, subtractive bilinguals. Code mixing and code switching phenomena can be identified in the speech of these bilinguals. The opinion of the following researchers is presented regarding the phenomena: Benő (2008), Szilágyi (2005), Bhatika and Ritchie (2004), Edwards (2004), Hock (1991). This is followed by a case study of transcribed speech from a sociolinguistic perspective.

Keywords: *bilingualism, code mixing / switching, language prestige, nativization.*

Rezumat

Articolul *Tipuri de bilingvism în Transilvania, consecințe a prestigiului de limbaj. O perspectivă sociolingvistică asupra discursului bilingv. Studiu de caz.* discută tipurile de bilingvism existente în Transilvania, compară diferite puncte de vedere asupra fenomenului *code mixing*, respectiv, *code switching*, și aplică aceste perspective la studii de caz. Tipurile de bilingvism discutate sunt: *ambilingv, semilingv, semibilingv, bilingvism substractiv*. Fenomenele de code mixing și code switching pot fi identificate în discursul bilingvilor investigați, din acest motiv este prezentat punctul de vedere al unor cercetători cum sunt Benő (2008), Szilágyi (2005), Bhatika și Ritchie (2004), Edwards (2004), Hock (1991). Aceste puncte de vedere sunt urmate de un studiu de caz pe discursul transcris, studiu realizat din perspectivă sociolingvistică.

Cuvinte-cheie: *bilingvism, schimbare /, amestec de cod, language prestige, nativization.*

Introduction

The region of Transylvania is the home of many bilinguals. When talking about bilingualism, a definition needs to be given which provides a theoretical frame for the research direction. Two major directions can be

identified in the study of bilingualism. One belongs to George Steiner (1992), who concluded after rigorous self examination that out of the several languages he spoke fluently none was dominant (Edwards, 2004: 3). Another perspective is that of Bloomfield, who in 1933 claimed that “bilingualism resulted from addition of a perfectly learned foreign language to one’s own, undiminished native tongue.” (as quoted in Edwards, 2004: 8).

Other definitions refer to bilingualism in terms of language use. Weinreich (1953) defined bilingualism as “the alternate use of two languages”. Hangen (1953) “suggested that bilingualism began with the ability to produce complete and meaningful utterances in the second language” (Bhatia and Ritchie, 2004: 8). One can observe in the last two definitions that there is an issue with defining the term ‘fluency’. Hangen attempted to define it through bilingualism, thus connecting the two. Fluency can also be taken into consideration in the definition given by Steiner. More room for interpretation was left by Weinreich, who did not make any attempts to define fluency in terms of bilingualism.

Based on these definitions, several types of bilingualism can be accounted for. The ones that have a connection with language prestige will be discussed and an attempt will be made to cover the situation of bilingualism in Transylvania from this perspective.

Similarities can be noticed in Steiner’s definition of a bilingual and Boetens Beardsmore’s (1986) definition of an ambilingual: “a person who, in all contexts, can function equally well in either language, and who shows no trace of language A when using language B.” (as quoted by Edwards, 2004: 9).

Code mixing

Code mixing, as defined by a group of researchers, is a manifestation of this kind of bilingualism: in the case of code mixing a dominant language of the communication cannot be identified (Benő, 2008: 54). According to Benő Attila, in the neighboring countries of Hungary, the Hungarian minorities can present features of code switching in their speech, but code mixing can be a rather rare phenomenon (2008:54). It is also his opinion that there is code switching occurring in Romanian-Hungarian bilingual settings and these are identifiable by means of the dominant language. Thus, there are types of code switching where there is a shift in the dominant language and a type of code switching where there isn’t a shift in the dominant language (2008: 44).

Ambilinguals in Transylvania

The existence of ambilingual speakers in Transylvania seems to be an issue of language dominance rather than language use in certain contexts. It could be safe to say that according to this definition contextually speaking ambilinguals are those bilinguals that have two or more mother tongues. Thus, ambilinguals could be considered to have acquired the languages through informal education and contextual requirements. This type of language acquirement fits the definition given by Edwards (2004: 11): “primary bilingualism is a dual competence acquired naturally, through contextual demands”. However, there is no evidence of a direct link between fluency and bilinguals with two mother tongues. Thus, taking into consideration that in most areas the Hungarian minority and the Romanian majority of Transylvania live in mixed communities, ambilinguals with the competence of primary bilingualism are no rare phenomenon. Theoretically speaking, examples of code mixing as defined by Benő Attila are possible.

From another point of view, code mixing is defined as consisting of “the insertion of ‘content words’ from one language into the grammatical structure of another. (...) the term code mixing may perhaps be useful to refer to certain varieties of language use in which the admixture of foreign elements is much heavier than in ‘normal’ borrowing situations, so heavy in fact that virtually all content words are of foreign manufacture, while the native language furnishes only the phonology, morphology, and basic vocabulary.” (Hock, 1991: 480-481). This definition appears to describe a different phenomenon than the one used in the previous section. From this perspective, code mixing could not be a manifestation of ambilingual speech.

Code switching

According to Hock (1991: 479) code switching is defined in the following manner: Language contact may lead to several responses: “one common response, found especially in persons who are fluently bilingual, consists in switching back and forth between the coexisting languages, such that portions of a given sentence or utterance are in one language, other parts in another language.” Apparently, what Hock defines as code switching is defined as code mixing by Benő. Even though the terminology is different, the speech phenomenon remains the same; still the manifestation of the speech of an ambilingual can be seen as the fluent shift between languages. One should note that Hock’s definitions do not discuss the idea of dominant languages of bilinguals.

Language prestige

To shed some light on the issue, an inspection is needed on the contextual settings in which these bilinguals use their languages according to their choice. First of all, there are several settings in which they can use their languages.

The definition does not give an account of this, but a differentiation needs to be made on language choice under legal requirements and on language choice as the individual's choice. In both cases, this is controlled by language prestige.

A differentiation needs to be made between language prestige according to individual choice and language prestige on the level of a community, respectively language prestige on the level of a nation. It is important to mention here that all types of language prestige affect the individual. Thus, language prestige can affect language use: "The usage and the social value of the language depends on the legal status of the language, on the number of its speakers, as well as the attitude of speakers towards the language of the majority group." (Benő and Szilágyi, 2005: 133).

In the case of individual language prestige, ambilinguals can choose to speak one language over the other or both languages according to their contextual settings. Possible contextual scenarios are:

- an ambilingual interlocutor in an informal setting. In such cases code mixing can occur as defined by Benő.
- an ambilingual in a formal setting. It is safe to say that in these cases, given the fact that the ambilingual is fluent in both languages, s/he will choose to use the language which has the higher prestige on the scale of the nation s/he is part of.
- an ambilingual in a formal setting having another ambilingual as the interlocutor will probably use the language with the higher prestige on the level of the nation.
- an ambilingual in an informal setting having as interlocutor a person who is fluent in one of the languages of the ambilingual will use the language with higher prestige on the level of the community they inhabit. Thus, this choice of language can also prove to be an attempt to neutralize any possible ethnic conflict between the speakers.

It is important to mention the fact that these ambilinguals can be associated with active bilingualism because they can understand and produce language.

Social role of code switching and code mixing

Code switching and code mixing can prove to be conflict neutralizers, and perhaps this is the reason why in the region of Transylvania, the phenomenon appears regularly. Due to the political controversy that originated in historical times, even currently there is some radicalism emerging. Manifests of both extremist parties, the Romanian and Hungarian, living in Transylvania have emerged. Bilingualism in Transylvania from this point of view is an attempt to neutralize the ethnical conflict between the Hungarian minority and Romanian majority.

According to Edwards (2004: 9) “there is a vast number of those whom the term ‘bilingual’ can be at all reasonably applied fall into the category of ‘non-fluent’ bilingualism’.” In this category those bilinguals would fit, who have a dominant language and this language influences the acquisition and the competence in the use of the foreign language. Types of bilingualism that fit into this category are: semibilingualism, semilingualism.

In Transylvania there are cases of semibilingualism in the following settings. Due to language prestige, and language contact, there are semibilinguals with the dominant language either Romanian or Hungarian who are competent in their dominant language and their second language but choose to not use the second language due to a lower language prestige. In this case the language prestige of a nation can differ from that of the individual, creating situations of conflict. Transylvanian semibilinguals can be identified by their extremist ideologies. On an individual level, they associate low language prestige to the Romanian language and choose not to use it even if it is required in formal settings. These speakers are semibilinguals by choice because they have competence in both languages but choose not to use one over the other due to language prestige.

The opposite situation can appear on a national level. For example on a national scale the Roma language is seen as having lower prestige than the Romanian language or the Hungarian language, thus the Roma minority is required to speak either Romanian or Hungarian due to social requirement.

Language prestige on a national level can affect the formal education of the speakers. Thus in Romania’s past 30 years, due to political and governmental shifts in a relatively short period of time, the studied foreign language in the public education system ranged from Russian to French, German and finally English. This type of bilingualism fits into the category of secondary bilingualism, because it is a result of formal instruction. Recently, in some cases, the teaching of the Romanian language is claimed to be done in the spirit of secondary bilingualism, claiming that

Hungarian native speakers need to learn the Romanian language as a foreign language. Studies that were done in the field support this idea, claiming that there are Hungarian minorities living in Romania who have acquired the Hungarian language as their dominant and mother tongue and thus, have problems in acquiring and using fluently the Romanian language: "The law prescribes a special language learning curriculum only for the first four years of school, but this is not enough to learn the Romanian language so as students would be able to use it as native speakers do (...) after 12 years of learning Romanian, Hungarians cannot speak Romanian as correctly and fluently as they are expected. A solution for the problem might be teaching of the Romanian language to students whose mother tongue is not Romanian with a special methodology, without nursing the idea that they can learn Romanian language and literature as easily as native speakers can." (Benő and Szilágyi, 2005: 143-144).

One could note that the current system favored the development of ambilinguals, whereas the proposal made by Benő and Szilágyi favors semibilinguals.

Perhaps the solution to this ethnical issue is rather an education oriented towards multiple types of intelligences based on the theory of Gardner in 1983 which categorizes the means by which our brain selects and processes contextual elements and information from our environment. These are: linguistic, mathematic, visual, kinesthetic, musical, interpersonal, intrapersonal intelligences. At a later time in his work he added the naturalistic and existential intelligence types. Perhaps an orientation of the curricula towards allowing the teacher to explore multiple types of intelligences and structure, organize the material according to the mental requirements of the students would prove more productive and less conflict arising than preparing a teaching methodology according to ethnicity and mother tongue.

Assigning language prestige to either language is a matter of interference of both languages with each other. According to Benő and Szilágyi (2005: 160), "(...) the intensity of the Romanian influence depends on two main factors: the type of locality and level of education. Romanian influence is strongest in the case of Hungarians living in dispersed communities, as well as those with a lower level of education." Based on this quote Hungarian bilinguals living in Transylvania can be categorized under subtractive bilingualism because they assign higher prestige and value to one language over the other. The two researchers also claim that the Hungarian minority in Transylvania presents signs of loyalty towards their Hungarian mother tongue and will avoid assimilation and the change of ethnic identity: "The use of and loyalty to the mother tongue is most likely a determining factor in avoiding assimilation and change of ethnic

identity.“ Also, it is their opinion that assimilation, ethnically mixed marriages and an insufficient system of education in the minority language favors the majority and contributes to the decrease in number of Hungarian speakers (2005:161). From this perspective, lower or higher language prestige is a manifestation of an ethnical conflict between Romanians and Hungarians in Transylvania.

Case studies

In what follows, six examples of bilingual speech are analyzed. The examples are excerpts taken from the transcription of a recorded corpus. The recordings took place in Transylvania and they consist of dialogues between Hungarian and Romanian speaking bilinguals. The following transcription conventions have been used: the names of the participants are marked with the initial letter of their name; ascending and descending intonation is marked with the slash and backslash keys: / respectively \; incomprehensible speech is marked with the following sign XXX; pauses in speech are marked with the corresponding number of seconds in brackets: e.g. (0.1) or (0.2); brackets are used to signal contextual information e.g. (laughter); excerpts taken inside the same conversation are marked with the (...) sign; every line of the transcription follows the speech turns of the speakers, that is, where a speaker finishes its turn, the interlocutor begins its turn; bold letters are employed to mark phonetic phenomena, the peculiarities of the Transylvanian variety of the Hungarian and Romanian language with regards to the standard variety; italic letters are used to mark terms that are possibly borrowed and nativized. These examples appear only in the Transylvanian varieties of the two languages. They are not adopted by the standard and official variety; underlining is used to mark the incidents when the speakers interfered with one another; prolonged sounds are marked with the colon mark ; the hyphen – is used to mark hesitation and unfinished utterance; uppercase letters are used to mark sound groups pronounced louder than the rest of the speech.

These excerpts serve as a means to apply the theories presented earlier in the paper to bilingual speech occurring in Transylvania. The analysis that follows each excerpt serves as a suggestion to analyzing the excerpts using the theories presented.

(1) B: a căpusa::\ AZ milyen **PERICULO::S**/

In this case we are dealing with what a branch of bilingualism calls single word code switch. This type of code switch is characterized by a

nativized individual borrowing through pronunciation and thus transcription. The second term is introduced without nativization.

From the other perspective, this is a case of code mixing because it incorporates the borrowed word into the grammatical structure of the base language without altering the grammaticality of the sentence.

The bilingual in question can be classified as an ambilingual, and based on the grammaticality of the sentence produced it should be safe to say that the person is a primary bilingual. In terms of language dominance a base language cannot be isolated.

(2) E: internată **de** câ iva ani **amu** há van öt tiz éve nincs maxim TIZ éve

This example is by certain researchers an example of code switching. A base language or a dominant language based on this isolated example cannot be identified. Thus, it could be the case that we are dealing with an example of code mixing. From another perspective this example could be regarded as intrasentential codeswitching.

(3) E: s ott\ kezdtek ott meginfectálni/

B: igen igen megkell\ flitozzak\

The term in Romanian 'infectat' is nativized with the use of the Hungarian prefix 'meg' and the Hungarian suffix '-álni'. The base language of the utterance is Hungarian, thus being identifiable with the dominant language, the embedded language is identifiable with the Romanian language. The second term appearing in the second utterance is 'flitozzák' an onomatopoeia, resembling the sound that a spray can makes: 'flit-flit'. The term is used as a verb in the present tense. This provides a possibility for the speaker to express meaning without the immediate access to a proper term. This lack of the proper term appears to be a solidarity trait between the speakers, because neither can remember the term.

It could also be the case that due to the use of the prefix 'meg-' by E., B. also uses the same prefix to attach to the auxiliary 'kell', thus repeating the prefix and stating a somewhat solidarity with E.

(4) E1: volt valaki elmenve:\ fákért\ AIU**don** van valami\ mejik termeli az ijen\ ütetni való fákat meg **trandafirít**\ az a gyönyörű trandafirok négy lej volt\ egy gyökér\ XXX **fákat** hoztak gyümölcsfákat XXX olyan másfél méteres- \ készen **altuit**\ almafát hozott/ szilvafá::t s mit mondtam/ még vişin şi cireş\

E1: ez vett magának valami ribizlit\ s mondta hogy coacăz\ s mondom coacăz **DE CARE**/ coacăze **DE ACELE** agrişe/ vagy::: **de aia** roşii mondom hat az struguraşi roşii/ dadada s aszondja az hat lej/

F: nálunk egy pomnişor ii nouăşpelei\ XXX

E1: aszondja hogy ez felmegy úgy a földtől/ és a tetején lesznek a struguraşok\

E1 uses Hungarian as the base language of her utterance, with the Romanian terms embedded into the Hungarian sentence structure.

In line 1, the name of the locality 'Aiud' is used in the Romanian language, but it received a Hungarian location suffix: '-on'. In the second line the term 'trandafir' from Romanian language is used in the plural and receives the role of an Object. It is interesting to notice that in the second use of the term the singular is used ('trandafir') and attached a Hungarian plural suffix: '-ok'. Throughout lines 3-5 the terms borrowed from the Romanian lexicon can be grouped around the semantic area of horticulture. From the end of line 5 to line 9, except line 8, the Romanian language is used to quote a Romanian monolingual's utterance. The bilingual, E1 quotes in the language of origin a former conversation.

F. on the other hand performs an intrasentential code mixing; the verb is in the Romanian language. It could be the case that the structure in Romanian acts semantically as a Noun Phrase of the Hungarian structure, thus forming a correct sentence even though the Hungarian verb is missing. In this example the dominant language is Hungarian. The terms from Romanian are being nativized through pronunciation and suffixation. In the second part of the utterance, the bilingual E1 uses Romanian language in order to refer to an individual that came into contact with her using the Romanian language, and thus she quotes the individual and the terms relating to that conversation in Romanian. The bilingual in question could be classified as an ambilingual because of the fluency and competence in using both languages according to different situations. In this case we are definitely talking about situative code switching, because the code is changed according to the speaker's mental context. The second bilingual (F.) participating in the exchange, on the other hand, can be observed to change the code according to, the field/topic. The official language of the country being Romanian, trade is usually done in Romanian. What this bilingual is telling the interlocutors is that he was in a situation where he encountered the price of the local tree planting business and in this situation he used the Romanian language as a base for communication. In many cases, languages are being shifted to recreate similar thoughts in similar situations. Thus, because of familiarity the brain of a bilingual chooses to use the language used the previous time in the similar situation.

(5) N: **bine** că nu mai îi așa cald\ (0.5) **ieri** la CLUj\ cu viteza cu care am venit cu mașina:: nu puteai să pui mâna pe XXX așa de **șerbinte** era:: ș apoi din asta: de unde am dat de răcOARE::/ mai încoase de răstoli a/ acol la sălard\ (0.4) ojan meleg volt te::/ sta ie nu mai **ii** pe **mașână** că o dat-o::/

D: lasă mă/ că nu trebe sta IE/ trebe mers **regulamenta**::r și io dacă merg regulamentar și ajung în doua ore pân la mureș voi nu PUTE i/ajunge

N: nouă îi mai mult\

D: cum îi mai mult/ MĂ DUC ÎN SIGURAN Ă DOMNU:LE/ mit kell taposni
/

N: dehat NEKED hányas lábad van /D./

D: nekem va negyvenes neked hányas lábad van\

N: nekem negyvenhatós negyvenhetes

D: NA S HÚZD HÁTRÁBB a lábadat \care-i problema:/

N: az a baj érted-É:::

E1: fă-TE mic dragu mami tessék (0.3)

D: mai faci și un consum/ de ălaaa de::: i i ies bărnii\ io cum mă duc mie tăt mă duc
XXX

N: păi am băgat patruzăși
de litrii în el\ șî: de la murăș am vinit înapoi în două oră jumate\ (...)

D: să MOORI: TU:: că te oprești în jumate de metru/

N: vai de capu tău\

D: SĂ MORI TU: XXX DU-te mă/ nici mașină Mică nu se oprește la nouăzeci la ora PE LOC în jumate de metru\ nu nu DACĂ TE ÎNTREABĂ ȘINEVA/ Î Î TREBE ȘEPT METRI

N: hai: facem pariu că io mă opresc\

D: MĂ șine o lucrat mă/ CINE o făcut mașini mă ioooo:/ sau tu/ mă:::

N: MERI coptșila hai facem pariu/ că ăsta: mă opresc\

D: PARIU

N: na

D: dacă în jumat de mE:trii de oprești

N: când o să ai kilometrii că i am făcut io::: <ras>

D: da mă doare pe mine de kilometrii tăi

N: pai SĂ REAC IONEZI /de ce ești șofer tuu:::/

D: și ce FACI mă:::/ te dai jos cu PICIOARELE să pui FRână:/ <ras>

N: nu ăia mai omule:/ da de ce ai condus/ <ras>

D: mă duc mă învârt pe loc CE fac da::: (...)

D: nu-i tăt una nici mașâna

N: normal că nu\ (0.2) da nu trebe să te:

D: dacă vorbeai de un smart te credeam
că ăla nu prinde douazeci la ora\ <ras>

N: cutia aia de chibrite/ (...)

D: (...) un motor de: douămii: că i i pune un motor MAre

N: mă coptșilă::\ motoru:\ cu cât îi mai mare\ cu atâta mai ușor mere\

D: mere mult mai ușor băăă
/ii mai nervOS că la ăla TRE să știi să conduși că dacă nu l-ai pupat pe ăla din fa a ta\ XXX (0.4)

N: din cauză că motoru nu încetinește:XXX

D: mă nu încetinește/ din fabrica ie îi făcut știi de aia pun și rezervOARE/ că aștia
au rezervoare de te: spării

N: n-avea douăzeci de litrii/ motor de primia avea pe el

D: că în general mașinile au unde la patruzeci de litri

N: mi-o scos ăsta mi-o scos consumu:/ șasevirgulășapte\ (...)

N: avea un audi a șase/ că **s-o** schimbat mașina:: și o zis că i-o trimitem până în olanda::/ nu **ne trebe nișiu** leu pe ea::/ numa **să meri** în olanda s-o iei de pe vapor și să vii cu ea/ acasă\ din olanda și până în românia până în topli a o băgat de PATRUMII /și vreo două sute de euro **benzină în ea**

D: **pfaii doamne**

N: la ăla îi băgai cincisute:/ da bine motoru mare CINCI^{mii} și nuștiu cât avea era TURBO pe **benzină**

D: **bagi de** cincizeci de lei și ajungi până-n banfi\ <ras>

E1: pe patru **ro i**

N: **cam așa** XXX ăla mîncă\ **l-o** dezmembrat și o vîndut pe bUca i după aia\ motoru azi îi zîua il are

D: n-are ce **să-i facă**

N: **la americani** merită XXX aia dacă n-avea sCAUN/ dacă n-avea scaunele bine puse omule și apasă **pedala de accelera ie** te **duceai în pămînt**

D: **DA N-ARE ROST/** să i i iei mașini de alea\ aia-i cea mai mare prostie

N: așa cum îs ei îi bun\ XXX

D: îi vezi cu câte un mer an de ăla:: de patruzeci de mii de euro/ și el n-are nici după ce să **beie** apă\

N: are două **mașINI**: amânDOUă bengoase și el își cumpără pile la kil\ dacă-l vede **pă** careva\ állhat ottan/ s te tudod hogy ott jár de az újfajta mindakettő

This example is a prototypical manifestation of the speech of a ambilingual, because the bilinguals show fluency and competence in both Romanian and Hungarian. There are slight cases of code switching which in this case cannot be mistaken for code mixing. The cases of code switching to the Hungarian language are intersentential and could prove to be metaphorical code switching with the purpose of enhancing expressivity. It could be the case that between the two bilinguals the Romanian language is considered to have higher prestige – they use it in interaction – and thus we can talk about contextual code switching. The topic has also some part in choosing the language. It is noteworthy that when the topic changes to more personal and familiar areas the Hungarian language is employed. It could be thus safe to say that the language used by the interlocutors while growing up was Hungarian, and later on they acquired fluency in Romanian due to contact. This contact as time passed replaced the Hungarian language in the home.

(6) N: IGEN/ N. bácsi/

D: dă cu cracii (laughter)

N: hát én amennyiből tudom aszonta hogy nincsen\ nincs me osszeszedett csak va tizenkét darabot\

D: me::: levágta a kakast\

N: na jó\ még nincsEN nemtudom miért/ aztán ha lehet FELhiv/ hivjon fel mama:::/ na jó jó szólok szólok\ na pá/ (...)

D: azé mán nem **mész** idegenbe dolgozni\ azé az ő KÓRÁba mééégis\ XXX
 N: vară
 D: hát én mind **mătuşa**\ mijen vară/ szóval a leanyka i-i vară/
 N: ce vară/ îi vară/ nu-i vară/
 D: gondoltam hogy róla mondod
 N: nem nem îi mătuşa\ XXX (1.1)
 D: az csak úgy maradt most is eljött aaa mú:lt évbe voltak/ há:::t aztán mikor láttam/
 ember/ milyen nyáték voltak\
 N: elmentünk a bánfiba mind izé ş-o găsît şî ea cu şîne să facă
 mişto/ s az ijen hogy ştie să facă mişto dă la altu ezek ojan egy ojan gyermek hogy
 vai de capu lui ha nem szeret dolgozni::: lústa\
 D: hát a múltkor eljött oda\ J.éknak a gyermekeikhez\ a gyermekek a diszkóba /s
 találkozunk a diszkóba/ s nem köszön\ megnéztem\ s gondoltam /na rókon s nem
 válaszol\

In this example the bilinguals in the previous case engage in a conversation with Hungarian the dominant language. The code switching found here consists in some cases of single word, in other cases of a word structure, and is metaphorical, contextual and situational. Thus, given the fact that the two bilinguals have the competence to use the two languages and even shift the dominant language of their speech or combine the dominant languages, this is a definite case of ambilingualism. We are dealing with primary bilinguals who grew up in a multilingual environment and acquired two mother tongues.

Conclusions

In the excerpts given above, the reader can identify several cases and types of code switching and code mixing occurring in the speech of the recorded Transylvanian bilinguals. As a conclusion, this research has identified cases of Romanian-Hungarian ambilingualism. Their speech uses the phenomena of code switching when interacting with another ambilingual.

From a broader perspective it can be noticed that the majority of the human population is becoming bilingual. We are beginning to orient our thinking ideology and patterns towards a society that does not favor ethnic, racial, sexual, or xenophobe discrimination and conflict of any kind. Thus, it is only natural that our language reflects this shift. With cultural and linguistic interferences manifested in bilingualism we have the opportunity to observe these changes in our society.

It must also be noted that the branches of science dominating this field are oriented towards behaviorism. In this perspective any categorization of bilingualism types is a categorization of context types. Thus it is possible for a bilingual to belong to several types of bilingualism

at the same time, be that ambilingual, semibilingual or semilingual for that matter. There isn't any evidence that these types of bilingualism describe the mental processes of a bilingual. These types describe contexts in which the bilingual will perform a specific type of linguistic behavior. It would be more productive and less confusing for that matter to describe in depth these context types rather than attempt to generalize bilingual speech. It is rather ridiculous from this perspective to argue whether a piece of discourse displays code mixing or code switching, but the results could improve the generalizations made on the contextual situations in which they occur.

This paper has been an attempt to contribute to the description of the contextual situations in which ambilingual speech occurs.

Taking these into consideration, it must also be stated, that fluency and proficiency in bilingualism is not restricted by contextual data. In some cases the brain chooses to use languages fluently, in others it does not, but these are not conditioned by context or bilingualism types for that matter. It is a choice the brain makes. We are yet to find the origins and the promoters of these choices.

Bibliography

- BENŐ A. (2008) *Kontaktológia*. Egyetemi műhely kiadó, Bolyai Társaság-Kolozsvár.
- BENŐ A., SZILÁGYI S. (2005) *Hungarian in Romania*. John Benjamins Editing Company, Amsterdam.
- (ed.) BHATIA K., RITCHIE W. (2004) *The Handbook of Bilingualism*. TJ International, United Kingdom.
- EDWARDS J. (2004) *Foundations of Bilingualism*. TJ International, United Kingdom .
- GARDNER H. (1993) *Multiple intelligence: The theory in practice*. New York, Basic Books.
- HOCK H. (1991) *Principles of Historical Linguistics*. Mouton de Gruyter, Berlin.

REALIZAREA COMPLETITUDINII DISCURSIVE ÎNTR-O LIMBĂ DE FRONTIERĂ

Abstract

Given the primacy of spoken language and the inconsistencies around interlanguage, we set out to investigate the extent to which spontaneous discourse can be deemed complete from a semantic as well as from a syntactic viewpoint. In particular, employing the hierarchical and functional model developed by researchers in Geneva (Roulet 1986, Moeschler & Reboul 1999), we highlight the criteria that exchanges and interventions must meet in order to be considered closed/complete. Since discourse is constantly submitted to a negotiation process (Roulet et al. 1985/1987), it is the interlocutors who decide on the completeness of the previous intervention/exchange, hence completeness is a relative notion. Moreover, based on our corpus we can conclude that, beyond grammatical lapses, interlanguage discourse can be semantically complete.

Keywords: *discourse completeness, biographical interview, interlanguage, exchange, intervention.*

Rezumat

Înând cont de primatul oralului și de inconsistențele asociate limbii de frontieră, ne propunem să investigăm în ce măsură discursul spontan poate fi considerat complet din punct de vedere semantic și sintactic. Utilizând modelul ierarhic și funcțional genevez (Roulet 1986, Moeschler & Reboul 1999), ne vom opri în special asupra criteriilor pe care trebuie să le îndeplinească schimburile și intervențiile închise / complete. Dat fiind faptul că discursul este supus unui proces constant de negociere (Roulet et al. 1985/1987), evaluarea în termeni de completitudine a intervențiilor și a schimburilor revine interlocutorilor, reprezentând astfel o noțiune relativă. De asemenea, pornind de la corpusul nostru, am putut conchide că, dincolo de greșelile gramaticale, discursul realizat într-o limbă de frontieră poate fi considerat complet din punct de vedere semantic.

Cuvinte-cheie: *completitudine discursivă, interviu biographic, limbă de frontieră, schimb, intervenție.*

Lucrarea de față urmărește modalitatea de realizare a *completitudinii discursive* în contextul unei *limbi de frontieră* (fr. *interlangue*; en. *interlanguage*), formă intermediară de cunoaștere a limbii, în cazul concret al studiului nostru, interferența între limba franceză și limba română.

Corpusul supus analizei este un interviu biografic în limba română al unui vorbitor nativ francez (v. transcrierea în Anexă).

Sursele bibliografice de bază utilizate în analiza propriu-zisă, și de unde am preluat conceptul de *completitudine discursivă*, sunt: articolul

« Complétude interactive et mouvements discursifs » (Roulet 1986) și *Dic ionarul enciclopedic de pragmatică* – versiunea tradusă în limba română (1999) a lucrării publicate de Moeschler și Reboul (1995) -, sec iunea dedicată modelului genevez.

1. Concepte

Conceptele operatorii pe care le-am folosit sunt: *limbă de frontieră*, *interviu*, *completitudine discursivă*.

1.1. Limbă de frontieră

Limba de frontieră reprezintă sistemul lingvistic creat de individ pe parcursul achizi ionării unei limbi străine, și diferă atât fa ă de limba maternă, cât și fa ă de limba întă (cf. Crystal 2008). Este important de precizat că limba de frontieră nu este echivalentă cu sistemul sintactic și morfologic al limbii materne relexificat cu elemente din vocabularul limbii întă (cf. Tarone 2006: 748). Deși, potrivit ipotezei nativiste pe care o împărtășim, în procesul de achizi ionare a limbii străine individul nu pornește de la limba maternă, ci mai degrabă de la gramatica universală, influen a limbii materne este, fără îndoială, prezentă. Adesea cauza erorilor lingvistice constă tocmai în utilizarea unor elemente din limba maternă, fenomen cunoscut sub numele de *interferen ă*¹ sau „transfer negativ” (cf. Crystal 2008).

1.2. Interviu

După cum am precizat anterior, corpusul nostru de analiză constă într-un interviu dirijat de către un român nativ, luat unui nativ francez având o competen ă medie în limba română; func ia acestui interviu este una utilitară: ob inerea de informa ii. Deși în mod ideal „interviul ar fi un dialog

¹ În func ie de componentele limbii la care se face referire, aceste interferen e pot fi clasificate în: *interferen e fonetice*, *sintactice* și *lexicale*. De exemplu, în corpusul nostru se întâlnesc interferen e fonetice în intona ie și în accentuarea „după model francez” a unor cuvinte prezente atât în limba franceză cât și în limba română, accentuare marcată în transcrierea corpusului prin caractere bold. Dacă interferen ele sintactice ale limbii franceze nu reprezintă o piedică în fluen a interviuatului, nu putem afirma același lucru despre interferen ele lexicale ce pot fi depistate cu ușurin ă în fragmentele analizate. Influen a lexicului limbii materne împreună cu achizi ionarea par ială a lexicului românesc constituie cauza principală a pauzelor și a ezitărilor locutorului francez.

între două persoane în care una pune întrebările, iar cealaltă răspunde prompt, complet și coerent” (Popescu 2002: 171), dificultățile cauzate de achiziționarea parțială a limbii române apropie interviul de față de conversație, prin numeroasele completări ale reporterului, ce devine, contextual și în scopul eficientizării comunicării, emițător. Dat fiind faptul că promptitudinea și coerența, două dintre caracteristicile unui interviu reușit, sunt vizibil afectate de cunoașterea lingvistică aproximativă a limbii întâi, ne întrebăm în cele ce urmează în ce măsură putem vorbi de completitudine în cazul unei limbi de frontieră.

2. Completitudine

Analiza noastră în termeni de completitudine urmează principiile modelului ierarhic și funcțional genevez, un exemplu prototipic de model de tipul analiza discursului, ce are la bază ipoteza conform căreia conversația este structurată pornind de la o mulțime ierarhizată de unități de rang și de relații sau funcții între aceste unități. Potrivit acestui model, constituenții conversației sunt: *incursiunea*, *tranzacția*, *schimbul*, *intervenția* și *actul de limbaj* (Moeschler & Reboul 1999).

În cadrul analizei de față, ne vom opri în special asupra schimbului și a intervenției, ca unități conversaționale minimale de tip dialogal, respectiv monologal, urmărind raportul dintre cei doi constituenți din punct de vedere ierarhic și funcțional. Aceștia se supun principiului de compoziție ierarhică, potrivit căruia „Orice constituent de rang n este compus din constituenți de rangul $n-1$.” (Moeschler & Reboul 1999: 455). Astfel, schimbul (rang n) este format din intervenții (rang $n-1$) (vezi la Goffman 1973, Sinclair și Coulthard 1975, apud Moeschler & Reboul 1999).

Completitudinea discursivă urmărește condițiile pe care trebuie să le îndeplinească schimbul și intervenția pentru a putea fi considerate „închise” sau complete. Anticipând secvențele care urmează, *completitudinea interacțională*, a schimbului, are drept condiție de încheiere dublul acord al participanților la conversație/coorientarea argumentativă a ultimelor două intervenții (cf. Roulet et al. 1985) și presupune o structură dialogală. Pe de altă parte, *completitudinea interactivă*, a intervenției, se poate realiza fie în mod autonom, de un singur locutor, și corespunde unei structuri monologale, fie în mod cooperativ, de doi locutori, și corespunde unei structuri dialogale (cf. Roulet 1986). Înădănt de faptul că în textul supus analizei interviuatul de îne cunoștințe lingvistice medii de limba română, majoritatea răspunsurilor sale sunt mai puține în clare și complete din punct de vedere (sintactico-)semantic. În consecință, cele mai multe intervenții complete ale interviuatului sunt

realizate în mod cooperativ prin apelul la reporter, și vor dobândi o structură dialogală.

Prima parte a lucrării vizează completitudinea discursivă cu subdiviziunile sale: completitudinea interacțională, a schimbului, și completitudinea interactivă, a intervenției. A doua parte este dedicată incompletitudinii și rezoluțiilor acestora. Celelalte noțiuni cu care vom opera vor fi introduse progresiv, odată cu evoluția analizei.

2.2. Completitudinea interacțională. Schimbul

Cu toate că există mai multe tipuri de schimburi (cf. Goffman 1973, Moeschler & Reboul 1999), în general, este unanim acceptată definiția schimbului ca unitate dialogală minimală. Plecând de la următorul fragment extras din corpus, ne interesează criteriile pe care trebuie să le îndeplinească un schimb pentru a putea fi considerat complet:

(1) [...] R₁: Sigur dacă-i trăit \ dar NUMai un an ai stat în ungaria / numai un an /
 I₁: da \ am stat acolo un An / după aia am FOST un an la ă: timișoara / și după: mi
 ntOR ă:: întors la:: szeg:ed \ și am stat acolo:: DOI ani \
 R₂: da da \

Conform modelului genevez, structura schimbului din exemplul (1), un exemplu de schimb standard, ce coincide cu structura de bază a unui schimb reparator (Moeschler & Reboul 1999), este formată din trei intervenții:

(2)

S	R ₁ ini iere
	I ₁ reac ie
	R ₂ evaluare

În care S = schimb, R₁, R₂=intervențiile reporterului, I₁=intervenția interviueatului. ²

După Roulet et al. (1985/1987), discursul negociază condițiile completitudinii, mai precis, de încheiere și de realizare a completitudinii discursive la diferite niveluri, în cazul nostru la nivelul schimbului și al intervenției. Astfel, în exemplul (1), negocierea se efectuează schimbul

² Convențiile de transcriere indică prin majuscule sunetele pronunțate cu accent emfatic; prin :,,: vocală prelungită ; prin / și \ intonațiile ascendente și mai mult sau mai puțin descendente.

conform unui principiu de încheiere, principiu al analizei ierarhice, formulat astfel:

Principiul de încheiere

„Un schimb va fi considerat complet sau închis dacă satisface condiția de **completitudine interacțională** sau **restricția acordului dublu**, care impune ultimelor două intervenții să fie coorientate argumentativ.” (cf. Moeschler 1982, Roulet et al. 1985, apud Moeschler & Reboul 1999: 457)

În schimbul (1), atât reacția (I_1) cât și evaluarea (R_2) sunt pozitive, constituind acordul dublu ce permite realizarea completitudinii interacționale (dialogale).

Dacă reacția este, însă, negativă (ceea ce reprezintă un „dezacord” în orientare), are loc o extindere a negocierii și, implicit, a schimbului, făcând să apară un număr suplimentar de intervenții sau schimburi, ce „se abat” de la firul principal al conversației și adaugă schimburi suplimentare subordonate.

(3) R_1 : și mai vroiam o întrebare să- i pun legată de facultate și de ceea ce vrei să faci tu cu studenții NEDIDACTIC \

I_1 : nedidactic \

R_2 : DA \ deja am văzut afișul \

I_2 : poate e un pic didactic \

R_3 : DA sigur sigur dar extracurricular \

I_3 : da da \

Această deviere cauzată de interpretarea diferită a sensului cuvântului *nedidactic* nu este surprinzătoare dat fiind faptul că discursul este realizat între locutori aparținând la două culturi diferite, în care termenul nedidactic, chiar dacă transparent, pare să dețină accepțiuni diferite. Se vede astfel că o problemă lingvistică poate decala încheierea unui schimb principal adăugându-i schimburi secundare, menite să conducă la un acord dublu al participanților la dialog.

2.3. Completitudinea interactivă. Intervenția

În secțiunea anterioară am tratat completitudinea schimbului și ne-am referit și la *intervenții*, constituenții ai schimbului care, deși coincid uneori cu luarea de cuvânt (fr. *tour de parole*), ca de exemplu intervențiile (I_1) și (R_2) din (1), desemnează un constituent mult mai complex.

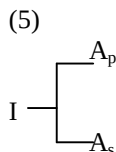
Pentru înțelegerea noțiunii de completitudine interactivă este necesară reluarea definițiilor date noțiunilor de *intervenție* și *mișcare discursivă*. Astfel, intervenția a fost definită ca cea mai mare unitate

monologică³ a dialogului, fiind compusă din acte de limbaj (Moeschler & Reboul 1999: 457). Pe de altă parte, noțiunea de *mişcare discursivă* (fr. *mouvement discursif*), introdusă de Roulet (1986), desemnează intervenția prezentată ca autonomă – cu o intonație descendentă –, independentă în momentul enunțării.

În exemplul (4), conform principiului de compoziție ierarhică, intervenția este organizată într-un act principal (A_p) și un act secundar (A_s), cel de-al doilea având rolul de argument al tezei din actul principal. Această structură reprezintă modalitatea cea mai simplă și mai directă de realizare a completitudinii interactive în format argumentativ (cf. Roulet 1986).

(4) R: aaa: a fost o eliberare pentru tine (A_p) \ că nu a fost așa o presiune (A_s)

Structura acestei intervenții poate fi reprezentată prin schema de mai jos:

Unde I = intervenție, A_p = act principal, A_s = act subordonat.

Intervenția din exemplul (4) este un exemplu de completitudine interactivă autonomă (interlocutorul nu intervine), directă (intervenția prezintă o singură mișcare discursivă) și simplă (nu conține intervenții inserate) (a se vedea clasificările din Roulet 1986).

După cum am atras deja atenția, *intervenția* și *luarea de cuvânt* nu sunt întotdeauna echivalente, fapt enunțat de principiul de segmentare, principiu al analizei ierarhice:

Principiul de segmentare

„În modelul ierarhic și funcțional nu există relații de unu-la-unu⁴ între luările de cuvânt și constituenții schimbului (intervenții).” (Moeschler & Reboul 1999: 457)

Ca urmare a faptului că intervenția și luarea de cuvânt nu coincid, se ajunge la următoarea concluzie: fie o luare de cuvânt conține mai multe intervenții,

³ Structură a intervenției cu constituenți subordonați unui act sau unei intervenții principale (cf. Roulet 1986).

⁴ „O relație de unu-la-unu este o relație care asociază unui element dintr-o mulțime inițială un singur element dintr-o mulțime finală” (Moeschler & Reboul 1999: 457).

fie interven ia se extinde dincolo de luarea de cuvânt. În continuare, vom dezvolta aceste situa ii și vom face trecerea spre cazuri de incompletitudine.

3. Incompletitudine

3.1. O luare de cuvânt con ine mai multe interven ii incomplete

În primul rând, invocând principiul de segmentare, în cazul unei limbi de frontieră, luările de cuvânt pot con ine mai multe interven ii incomplete. Astfel, în secven a dialogală (6), luarea de cuvânt (I_3), pe de o parte continuă interven ia (I_2) în care interviueatul povestește despre studiile sale de literatură comparată, pe de altă parte ini iază interven ia despre o bursă ob inută: „după după acesta am avut o: o: bursă / nu știu \”, interven ie continuată în (I_4).

(6) I_1 ăăă

R_1 : deci ai continuat pe rūs și xxx

I_2 : da \ da\ vroiam să - rūs în literatură fantastică \ și: ăăă eFEcte așa de: ăăă contrazi(...)TIF

R_2 : contradicTOR \

I_3 : `tor \ cu: cu: efecte: (...) cum se zice / FRica \ că nu nu e ceva care ăăă în primul rând se pare compatibil ăăă și erau foarte foarte interesant acest lucru \ și: tot timpul am vrut să fac: ceva \ dar ăăă am ăăă după după acesta am avut o: o: bursă / nu știu \

R_3 : bursă \

I_4 : da \ ăăă de universitari să fac undeva xxx \ și:: am începu:t dar acest timp e nu era undeva dar s-a schimbat în xxx \

R_4 : da \

Interlocutorul este cooperativ, încercând să solu ioneze dificultă ile lexicale ale interviueatului: în (R_2) oferă forma corectă „contradicTOR” în loc de „contrazi(...)TIF”⁵, iar în (R_3) confirmă alegerea reușită a termenului *bursă*. Reporterul contribuie astfel la buna desfășurare a conversa iei prin stimuli, pentru realizarea completitudinii interven iei.

3.2. Luarea de cuvânt este mai mică decât interven ia

În al doilea rând, sus inem că există interven ii ce se extind dincolo de luarea de cuvânt, fapt ce trimite la ideea de incompletitudine a interven iei. Corpusul nostru permite ilustrarea a două cazuri de incompletitudine: incompletitudine semantică și incompletitudine sintactico-semantică (pentru analiza diferitelor tipuri de (in)completitudine

⁵ Probabil solu ia bună ar fi fost **contrastiv**, și nu *contradictor*.

a se vedea Pop 1997). *Incompletitudinea semantică* se referă la interven ia incompletă din punct de vedere informa ional (sensul interven iei pe ansamblu). *Incompletitudinea sintactico-semantică* pune accentul pe elementele constitutive ale propozi iei / frazei, absen a unui constituent frastic atrăgând după sine absen a sentimentului de completitudine.

3.2.1. Incompletitudine semantică și principiul recursivității

În sec iunile anterioare am observat *configura ia ierarhică*, căreia i se suprapune, însă, cea *func ională*; organizarea func ională se supune unui principiu recursiv func ional⁶:

Principiul de recursivitate

„Orice constituent complex (de rangul schimb sau interven ie) este un constituent recursiv, adică poate fi constituent al unei interven ii.” (Moeschler & Reboul 1999: 457)

Organizarea func ională nu cade sub inciden a principiului de compozi ie ierarhică, complicând imaginea relativ simplă a completitudinii prezentată anterior, și dezvăluind o complexitate cu rol esen ial în în elegerea structurării conversa iei.

În exemplul următor, interven ia amplă (I₁)-(I₃), ce constă în răspunsul complet al interviuatului, se construiește prin aplicarea principiului recursivității. Interven ia ini ială (I₁) este prezentată în primă fază drept autonomă. Interlocutorul evaluează acest răspuns, constată o incompletitudine semantică și solicită completarea de informa ie prin intermediul schimburilor subiacente.

(7) R₁: și în FRan a de fapt ce studii ai făcut tu / ai făcut master de teatrologie / de teatru /

I₁: am **parcurs**: am **parcurs** un pic: ciudat că: am fost la ipoCANI / e un: un: pentru școala mare \

R₂: școala de administra ie /

I₂: NU NU NU e un sistem de clase preparatoare se ZIce \

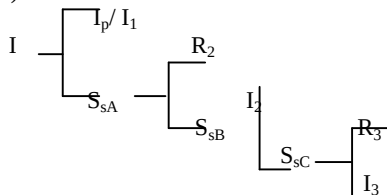
R₃: pentru școli normale /

I₃: da \ pentru l'école normale pentru écoles de administra ie sau pentru: tot felul de:: ca: (...) ASC l'école de comER : sa:u ȘI: am **făcut** asta:: \

⁶ Moeschler & Reboul (1999) semnalează analogia între acest principiu și principiul recursivității din gramaticile formale, unde fraza (ca proiec ia maximală a flexiunii sau INFL) și sintagma nominală (ca proiec ie maximală a lui N) sunt simboluri recursive, păr i constitutive ale sintagmei nominale sau NP (cf. Chomsky 1986, Rizzi 1988).

Astfel, structura interveniei ample din exemplul (7), intervenie ce se întinde de la (I_1) la (I_3) și cuprinde în structura sa intervenia inițială (I_1), împreună cu cele 3 schimburi secundare, încapsulate: (S_{sA}), (S_{sB}), (S_{sC}), poate fi reprezentată prin schema (8):

(8)

Unde I =intervenție amplă, construită prin încorporarea intervenției principale (I_p/ I_1) și a celor 3 schimburi secundare (S_s), încapsulate, care au următoarea structură: $S_{sA} = (R_2)$, (S_{sB}); $S_{sB} = (I_2)$, (S_{sC}); $S_{sC} = (R_3)$, (I_3);

I_p/ I_1 = intervenția prezentată inițial ca autonomă și constituind o mișcare discursivă, ulterior integrată unei intervenții de rang superior, în cadrul căreia devine intervenția principală.

Se observă modalitatea dinamică de construire a intervenției, principiul recursivității permînd încorporarea schimburilor în vederea completării intervenției inițiale (I_1)⁷. Așadar, intervenția din (7) e un caz de completitudine interactivă cooperativă (interlocutorul intervine), indirectă (prezintă mai multe mișcări discursive) și complexă (conține cel puțin o intervenție subordonată direct față de intervenția principală).

Cu toate că locutorul nu poate ști dacă a realizat completitudinea semantică decât în momentul în care este evaluat de interlocutor, observăm partea finală a intervenției I_3 : „ȘI: am **fă**cut asta:: \”, prin care interviatul rezumă informația acumulată și semnalează el însuși încheierea.

⁷ Principiul de compoziție ierarhică este incapabil să explice integrarea schimburilor (de rang n) în compoziția intervențiilor (de rang $n-1$) din exemplul (7), fiind necesară completarea acestuia cu un principiu funcțional, principiul de recursivitate. Deoarece analiza funcțională nu poate fi despărțită de cea ierarhică, analizele efectuate în acest cadru sunt denumite analize ierarhice funcționale (cf. Moeschler & Reboul 1999), de unde și definirea modelului genevez ca ierarhic și funcțional în același timp.

3.2.2. Incompletitudine sintactico-semantică

Următorul exemplu din seria intervențiilor ce se extind dincolo de luarea de cuvânt prezintă un caz de incompletitudine sintactico-semantică, datorată unei „dificultăți” lexicale a intervievatului:

(9) I₁: și era total amestecat în administrație: și: era foarte: ăăă dezorganizat la universitatea: \ și: în viaa mea era și: total dezorganizat \ ăăă (și) am avut ăăă probleme cu: cu bani și: am: lăsat universitatea xxx tu lucrezi x să lucrezi și: acolo am făcut: o grămadă de: de joburi: un **pic** ăăă ne:-

R₁: neacademice /

I₂: da: m: \

Pauzele se manifestă prin tăcere sau sunt pauze vocalizate (lungiri de sunete, vocale de umplutură). În exemplul (9), „dificultatea” lexicală a locutorului este marcată prin pauza vocalizată „ne:-” ce semnalează apelul indirect la reporter în scopul completării de informație. Colaborarea interlocutorului reprezintă reacția pozitivă, care, împreună cu evaluarea pozitivă, constituie acordul dublu ce permite încheierea schimbului, schimb integrat la rândul său în structura unei intervenții ample.

Acordul, însă, este subiectiv, deci, relativ, locutorul având posibilitatea de a reveni asupra intervenției precedente:

(10) I₁: [...] și: acolo am făcut: o grămadă de: de joburi: un **pic** ăăă ne:-

R₁: neacademice /

I₂: da: m: \

R₂: (râs)

I₃: (râs) academice \ dar: ăăă care nu era: [...]

Este dificil să reacționezi la o intervenție mai puțin clară sau incompletă, după cum reiese din exemplul (10), în care contribuția interlocutorului este respinsă, după ce a fost inițial acceptată. Putem, așadar, afirma că ideea de completitudine discursivă este relativă, supusă în mod constant reacțiilor și evaluărilor interlocutorilor.

4. Concluzii

Pornind de la faptul că discursul oral este, în general, neprogramat, am urmărit modul de realizare a completitudinii în cazul unui discurs spontan realizat într-o limbă de frontieră, limbă aflată „la graniță” dintre limba română și limba franceză („interlangue franco-roumaine”).

Analiza efectuată urmează principiile modelului ierarhic și funcțional genevez, utilizând aparatul analitic prezentat în două lucrări consacrate din domeniu. Prima parte a fost dedicată completitudinii

interac ionale, a schimbului, și completitudinii interactive, a interven iei, în timp ce a doua parte a vizat incompletitudinea. Indiferent de tipul de constituen t observat – interven ie sau schimb –, se remarcă modalitatea dinamică de constituire a completitudinii.

Deoarece în corpusul nostru locutorul interviuat nu stăpânește limba română, regulile de bună formare sunt adesea încălcate, enun urile rezultate fiind negramaticale. În ciuda numărului redus de fraze bine formate din punct de vedere gramatical, există totuși un sentiment de încheiere sau completitudine, o completitudine discursivă, prevalen ă raportat la completitudinea gramaticală. De asemenea, pe parcursul analizei am întâlnit inconsisten e specifice unei limbi de frontieră, concretizate prin „difficultă i” lexicale (exemplele (6), (9), (10)) sau neîn elegeri ce în de sensul unor cuvinte (exemplul (3)). Dincolo de explica ia tehnică, riguroasă, toate acestea sunt solu ionate prin cooperarea interlocutorului, vorbitor nativ de limba română, care are rol esen ial în asigurarea completitudinii de diverse tipuri, în discurs.

Bibliografie

- CRYSTAL, David (2008) *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Sixth Edition, Blackwell Publishing.
- MOESCHLER, Jacques & REBOUL, Anne (1999) *Dic ionar enciclopedic de pragmatică*, Cluj: Echinox.
- POP, Liana (1997). « Un continuum: de la phrase au phrasage. À la recherche d'unités dans le discours », in E. Weigand (ed.), *Dialogue Analysis: Units, relations and strategies beyond the sentence*, Contributions in honour of Sorin Stati's 65 birthday, Band 13, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 13-25.
- POPESCU, Cristian Florin (2002). *Dic ionar explicativ de jurnalism, rela ii publice și publicitate*, București: Editura Tritonic.
- ROULET, Eddy (1986). « Complétude interactive et mouvements discursifs », *Cahiers de linguistique française* no 7: 189-206.
- ROULET, Eddy et al. (1985/1987). *L'Articulation du discours en français contemporain*, Berne, Francfort-s.-Main, New York: P. Lang.
- TARONE, Elaine (2006). "Interlanguage", in K. Brown (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Boston: Elsevier, 747–752.

Corpus

Pop, Liana, *Interviu biografic cu lectorul francez Hugo Duhayon*, martie 2011, ms. (A se vedea extras în Anexa de mai jos)

Anexă

1. Type de discours: Interview
2. Participants: R = Reporter
I = Interviewat

[...] I: ă:: ce: era: ă:: sterioTIpuri era nu nu corespund cu cu:: **realitatea** \ atunci: N-AM văzut o difeREn a foarte mare / întră:: unGORia și ă: românia \
R: SIgur dacă-i trăit \ dar NUmăi un an ai stat în ungaria / numai un an /
I: da \ am stAt aco:lo un An / după aia am FOst un an la ă: timișoa:ra / și după: mi ntOR ă:: întors la:: szeg:ed \ și am sta:t acolo:: DOI ani \
R: da da \
I: și acum am::
R: da la timișoa:ra cât ai stat înainte /
I: ă:: un an \
R: ai stat un A:n / lector ai fost / sau xxx la: ă:
I: nu nu ă:: am fost **avontu-** **avon-** **aventuros** aventurie-
R: (râs) aventuRI:ER /
I: aventurier \ ă:: când ă: (...) oPRIT \ cu: ă:: cu JObul meu la la SZEged \ ă:: nu aveam ă:: proiecte și n-am n-avea găsit ă:: un: un lucru / un și: ă:: am fost noroCOS / că: am fost angajat la: un: ă:: pentru **seiopé**: ă:: să fac ă:: forMA ie de:: profesori \ ă:: în unGORia \ și: ă:: în cincezeci ă:: cinșpe: Zile am: făcut ă:: mult bani / și: am ZIs că: ar am \ ă: e un pic complicat \ dar: am: fost O dată în rumâ:nia și am făcut - mi am plăcut mu:lt / și aveam: priEteni \ și n-aveam: proIEcte: aveam un pic de ba:ni \ și mi-a zis ok \ să mă duc ă:: în rumâ:nia și: ă:: o să vedem dacă găs- găsesc o: un LU:cru / dar am vrut să și: nu \ nu vream să mă întorc ă:: în FRAN a / că: pentru mine era nu știu \ ă:: u- un eșec \ ă:: și vv- nu: VREAm o experien ă așa ă::
R: da: \
I: un pic ciuDAT /
R: mai: speCIALă \
I: da \
R: nu chiar exotică dar mai specială \
I: da \ și n-a mers bine că n-am găsit lucru \ (râs)
R: N-AI găsit de lucru /
I: nu \
R: noroc c-aveai bani nu: /
I: da da da \ și ă:: la ă:: când când eram: ă:: la: april sau ma- **mai mai** /
R: în mai /
I: mai \ am ă:: găsit un lucru la szege:d / la **universitatea** \ ă:: și: ă:: am mi-am dus acolo ă:: și era o experien ă bună \ da- dar ă:: de de timp cân:d ă:: am ă:: trăit în rumânia tot ă:: eram ă:: nu știu că ă:: nu știu cuvântul dar ă: vream să mă înTORC ă: în rumânia \ (...)
R: î i plăcea \ te atrăgea: \
I: da da \
R: la noi \
I: da am fost a:tras \

R: și cum ai învățat românește / atu:nci /
 I: ă:: când așa cu cu prieteni / și: am ă:: făcut metode mele metodele mele de:
 R: deci când ai fost la timișoara ai învățat românește / atuncea /
 I: da da da \ atuncea toate Zile ă: încercăm
 încercăm cam să:: ă: să scri- să scriu pe românește și am vrut să: să învăț limba așa
 ă: pe pe scris ă:
 R:
da da da \
 I: și am proIET- proiectul meu era să- să scriu un: ă: un- o cartea un
 R: în limba română /
 I: da \ și era
 R: nu e niciodată târziu \
 I: nu da știu dar e proiect ști i era exact să învăț - învăț la- limba
 R: limba
 I: și ă meTOda era pe carte \ și era o carte despre iliescu
 R: îmmm /
 I: și rela ie de a lui cu:: cu: câine ă: câinele lui \ o:: o poveste a- așa
 R: a::
 I: așa un pic absurdă \
 R: a:: era o poveste inventată /
 I: da da da
 R: deci era o fic iune /
 I: da o fic iune \
 R: în care iliescu: mă rog e un personaj
 I: da da da știu \
 R: mai mult sau mai pu în real \
 I: când am ajuns am auzit ă multe ă: oameni și: am găsit că: iliescu era nu știu că a- a
 fost după ceaușescu da și era un personaj intereSANT că nu- nimenia niciodată ă: o
 să scrie ceva o
 R: despre el
 I: fic iune despre iliescu \
 R: (râs)
 I: și am vrut să fac ceva că: să ajut (râs)
 R: să aju i persoana: iliescu care era deja în dificulTATE /
 sau ce /
 I: da da așa
 R: mă rog \ controversată \ în fine to i politicienii la noi sunt controversa i \
 I: da da știu \
 R: nu e nicio problemă dar și la voi la fel \
 I: da (râs)
 R: și unde vorbești acum de obicei românește /
 I: unde vo- vorBESC /
 R: unde vorbești de obicei românește aici în românia /
 I: ă numai cu prieteni ă: cred ă: lucrez la un LOC unde toată lumea
 R: locuiești \ nu lucrezi \
 I: ă:
 R: lucrezi / sau lucrezi sau locuiești /

I: nu nu lucrez \ la lucru nu vorbesc românește DELOC \

R: da \

I: că to i ă: sunt ă: fran- francofoni și: NUmăi cu prieteni care are o pozi ie foarte
 intereSANT că: ă: niciodată au: ai învățat limba franceză și ă: pot să vorbesc ă:
 engleza dar sunt un pic ă: așa ă:: paresseux (râs)

R: leneși /

I: leneși \

R: o: mai bine să vorbești românește \

I: da și eu \

R: decât în română de ce să vorbești o lingua franca engleză \

I: da pentru mine

R: ă să vorbi i între voi e păcat \

I: îhî și ă: și așa eu și eu prefer să-

R: și când faci cumpărături /

I: da da da sigur \

R: în pia ă mergi /

I: da \ din când în când \

R: și: te târguiești acolo la pre discu i pre ul /

I: nu

R: nu nu /

I: nu că nu e ceva foarte: ă: obișnuit ă: pentru MÎne să:

R: negociezi pre ul /

I: da să negociez pre ul \

R: să te târguiești \ românul se mai: tot protestează și atunci vânzătorul poate scădea
 pre ul [...]

I: da da da și când ești pe deal po i să VEzi pe alt ă: deal

R: da pe celălalt deal de vizavi

I: da de al i ă: (...) ă: satului

R: sta-

I: ă: și to i fac fac așa și e FOARTE frumos dar foarte ă:: foarte nasol (râs)

R: mie mi se pare absolut un obicei (...) ciudat

I: da /

R: și nesănătos \ adică -

I: da da da (râs)

R: î î î

I: că când când când te duci acasă ești tot negru cu -

R: dar eu cred că e foarte periculos pentru respira ie \

I: da da da \

R: eu cred că de aceea a spus hugo pentru că alte popoare au această tradi ie să facă
 un RUG mare::

I: ahâm

R: un foc mare dar din - cu lemn /

I: DA \

R: cu ceva când vine primăvara că e simbolul

I: da dar am întrebat de ce de ce cu cauciuc / și mi-
 a fost ă: zis că era ă: ă: nu știu că:: des- de de din cauza comu- comu- 'nismului era
 multe în cauciuc erau cum se zice o fabrică ceva (...) și

R: A da da da \
I: că nu a fost reciclat și stau aici
R: a:: erau- vroiau să se debaraseze de -
I: nu știu nu știu dar cred că înainte
NU era cu cauciuc era: cu lemn (...) dar (râs)
R: asa cred și eu
I: da da \ (râs)
R: WOW (...) în fine (...) aflăm \
I: da și cum \
R: și ceva neplăcut i s-a întâmplat în românia /
I: nu \
R: sau asta e și plăcut și neplăcut /
I: nu asta-i -
R: ceva neplăcut /
I: era plăcut (...) nu e - nu \ e bine să facă așa dar era o experiență (...)
R: da \
I: special când ești ă: noaptea cu on foc așa
R: da da da \
I: de de tare că: că te te arde \
R: da știu de acest obicei \
I: da \
R: dar ceva neplăcut
I: nu știu \
R: în relațiile cu oamenii de aici i s-a întâmplat /
I: nimic nimic special \ cred că un pic de se poate că a fost ceva ocazie când ă: am avut probleme cu (...) cu lumea la nu știu comer sau ă: lumea neplăcut (...) dar:: nimic așa de de groaznic \
R: (râs)
I: dar când când ă: sunt în administrație așa și ă:: e ca un arhetip de arhetip nu știu cum
R: arhetip
I: să pro-
R: da:
I: nu pot să pronunțez (râs) arh- arhetip de -
R: ai pronunțat foarte bine arhetip ARHETIP \
I: arhetip \
R: foarte bine \
I: de: nu știu ca obama la administrație așa des- închisă așa ca ca în alte țări e sunt TOT la fel cred că (râs) și ă: nu sunt simpatici deloc și ă: un pic agresiv și de obicei când am ceva ca- cineva care e este agresiv așa și când sunt cu un prieten ă: fac ă:: ceva că vorbesc în franceză utilizând cuvânt care sunt transparenți ă: să în elegeră ă: și de de exemplu ă:: pourquoi est-ce qu'elle est agressive comme ça / (...) și ă xxx
R: e o BUNĂ tehnică excelent \
I: da da da \ și schimbă
R: schimbă dacă vede că sunt străini \ (...) cu străinii sunt mai politicoși \
I: da da da \

R: e foarte ciudat asta într-adevăr \
 I: și file îmi place mult \ (râs)
 R: file / ce / rânduiri COZILE / coada / coada de xxx
 I: da da xxx coadă \
 R: e un faux-ami \ un fals prieten \ ca și PILE că pile în românește înseamnă le piston
 I: le piston \
 R: și tu te ai gândit la GRĂMEZI \
 I: da (...) că - când lumea nu are nu știu respect de disten e ca în fran a că e:-
 R: e o grămadă /
 I: da da da \
 R: dezorganizată \
 I: și buni care se xxx (râs)
 R: intră în fa ă se fofilează \
 I: fofilează da \
 R: bunicele sunt ă BĂTRÂNII \ bătrânele \ bunică înseamnă BUNICA MEA sau BUNICA TA \ grand-mère în română în fran- în română nu are un sens larg de femei bătrâne -
 I: da ca în Fran a \
 R: sau BĂTRÂNE BABE \
 I: pot să zic grand-mère xxx /
 R: da știu dar în română nu are sensul ăsta \ spui BABE dar e nepoliticos sau bătrâne \
 I: ahm: baba nu se zice \
 R: are un conotat negativ \
 I: ok \ (râs) nu știam asta \
 R: MOȘ și babă \
 I: da moș știu \ ca moș crăciun \
 R: și mai vroiam o întrebare să- i pun legată de facultate și de ceea ce vrei să faci tu cu studen ii NEDIDACTIC \
 I: nedidactic \
 R: DA \ deja am văzut afișul \
 I: poate e un pic didactic \
 R: DA sigur sigur dar extracurricular \
 I: da da \
 R: activități care nu figurează în planurile noastre \
 I: aș vrea să facem material de théâtre cu studen ii de improvizare sau improviza ie nu știu cred că improviza ie \
 R: improviza ie merge \
 I: mmm și am și am o idee să fac mm o materie de scri- 'soare de:
 R: de scriere /
 I: de scriere da (...) n-am ăă încă fixat nu știu dacă se zice fixat \
 R: da xxx
 I: dar n-am ăă încă fixat ăă
 R: TEMA cadrul \
 I: proiecte xxx
 R: proiecte da \ să te gândești să ai niște repere \

I: dar ăă scopul e să ne ducem la timișoara \ să partici- `pem la un festival de théâtre \ ă acolo cu studen i / și am o (...) ăă și un o expozi ie ăă că ă solène a început în trecut cu studen ii \ a făcut material de des- desene de desen dessin nu știu \

R: desene da \

I: desene de: presă și am expozi ie **acuma** am: afișele și: am trebuit să să: FAC: să montez:: nu știu cum se:

R: da da da \

I: și nu știu că: **acuma** e::

R: și încă nu știi ce vei juca cu studen ii /

I: nu: o să fie improviza ie \ că: e tradi ie doar eu a:m: MULte experien e cu: TEAtru (...) ma:i conven ional ca (...) nu știu cum se zice **pusă** în scenă \

R: regie \

I: regie DA cu regie:: cu un text și: cu tot așa:: sunt: am **făcut** studie de teatru \ la: universitatea în fran a:: și: de FAPT am **făcut** improviza ie \ dar NU e ceva care sunt: foarte obișnuit și care îmi place MULT /

R: da \

I: da : să vedem \

R: și în FRan a de fapt ce studii ai făcut tu / ai făcut un master de teatrologie / de teatru /

I: am **parcurs**: am **parcurs** un pic: ciudat că: am fost la: ipoCANI / e un: un: pentru școala mare \

R: școala de administra ie /

I: NU NU NU e un sistem de clase preparatoare se ZICE \

R: pentru școli normale /

I: da \ pentru l'école normale pentru écoles de administra ie sau pentru: tot felul de:: ca: (...) ASC l'école de comER : sa:u ȘI: am **făcut** asta::\

R: ai făcut clase preparatoare /

I: DA un an \ și eram hmm: student BUN: e:: despre pedos- e po i să:

R: pedagogie /

I: nu **que** are o selec ie când vrei să te **duci** la acest tip de clase și: eram de fapt un student bun / dar: când am ajuns era ceva un pic a: militar:: educa: ie și trebuie să fii:: bun la TOT în to i în TOT și nu e posibil: \ pentru mine era FOArte dificil și nu eram:: nu ERA tot catastrofă: dar:: sim e:am că nu era locu pentru mine \ că: trebuia să fii un expert în filosofie: în istoRIA: literaTURA: în geograFIA: ca un fel de liceu:: dar aaa foarte (...)

R: de un nivel foarte ridicat /

I: foarte da da da \ și am vorbit cu o profesoară xxx care mi-a zis ok ești bun / în filoSofia ești bun în literaTURA / dar nu ești foarte aaa MEDIu nu știu /

R: da: ești (...) nu intermediar \ că intermediar se spune la nivelul de limbă \ MEDIu po i să zici sau la mijloc \

I: la MIJLOC da la alte -

R: nu știu dacă spun mediocru înseamnă - e conotat negativ \ mediu \

I: da da la alte -

R: discipline \

I: și mi-a zis: de fapt ești aici că: vrei: să xxx o școală așa ca vieNES / și eu am răspuns că știam că n-am nici niciun o ȘANSă / că e foarte foarte \ numai un student (...) școala fiecare an / da \

R: un student reușește /
 I: da da da \
 R: de ce: / cum / și cum școlarizează un student /
 I: că nu că nu un liSEU /
 R: aaa pe liCEU /
 I: da \
 R: un elev dintr-un liceu \
 I: depinde de liceu \
 R: xxx
 I: xxx să fie::e mai strictă \
 R: aaa dar clasele acestea preparatoare pregătitoare sunt la liceu /
 I: da: sunt în liceu / sunt o prolun: gare de liceu \
 R: în eleg:: o prelunGIre \
 I: da prelungire de liceu după bacalaureat \ și i-am zis că: mi-a zis că că: trebuiesc să
 să gândesc și dacă vreau să mă spesialIZEZ / în literatura că eram scopul MEU / de
 fapt și că era xxx mai bine dacă mă duc la facultatea \
 R: da \
 I: și am făcut asta \ și era uau libeRA ie \ (râs) când am ajuns: era FOARTE ușor \
 tot ce făceam \
 R: aaa: a fost o elibeRAre pentru tine \ că nu a fost așa o presiune \
 I: da da da \ că era o presiune mare \
 R: aha \
 I: și: am avut note FOARte FOARte mare \ acolo când aveam șapte era mediu \ aaa
 în universitate eram student foarte foarte bun \ și xxx (râs) sună un pic preten ios /
 (râs)
 R: nu nu nu dar - și ai terminat atunci / facultatea sau -
 I: aaa am lăsat aaa
 R: ai abandonat /
 I: universitatea /
 R: da \
 I: da \ în mai am lăsat / și tot timpul am vrut să continui \
 R: conTInui \
 I: dar nu am avut BANI și am fă- am fă:cut ăăă lettres modernes \ / ăăă literatură
modernă \
 R: literatură modernă \
 I: am f- am f- vrut să fac ăăă ăă tEAtru și am dus la un mettrice de teatru dar n-am
 ăăă nu l-am sfârSIT \ / că: am: nu aveam rela ie bune cu: ăăă director de : de:
 R: xxx
 I: directorul meu / și: subiectul meu nu intere:zea:sea:ză mult / era despre ăăă
 comicul ăăă ăăă operei de mo- molière / ăăă dar comiCUL ăăă grIS \ ăăă că nu știi
 dacă po i să: să:
 R: râzi sau să plângi \
 I: râzi sau să plângi \ ăăă era un subiect (...) un subiect ăăă bun: / dar ăăă nu - un
 subiect bun / dar ăăă nu știi nu știi (eu) aveam o rela ie foarte specială și cu
 directorul și: atuncia mi-am întoR:S: la literatura comparaT:
 R: comparată \

I: comparată \ și: acolo am avut ăăă un profesor foarte foarte ăăă profesoară foarte interesantă foarte ăăă nu știu

R: dinamică /

I: **dinamică** și: m-am: pasionat ăăă la ăăă subiect: \ ea lucrează despre ăăă RŪs / rūs / xxx /

R: despre rūs nu /

I: rūs

I: ăăă

R: **deci** ai continuat pe rūs și xxx

I: da \ da\ vroiam să - rūs în **literatură fantastică** \ și: ăăă eFEcte așa de: ăăă contrazi(...)TIF

R: contradicTOR \

I: `tor \ cu: cu: efecte: (...) cum se zice / FRica \ că nu nu e ceva care ăăă în primul rând se pare **compatibil** ăăă și erau foarte foarte interesant acest lucru \ și: tot timpul am vrut să fac: **ceva** \ dar ăăă am ăăă după după acesta am avut o: o: bursă / nu știu \

R: bursă \

I: da \ ăăă de universitari să fac în DEva xxx \ și:: am începu:t dar acest timp e nu era deva dar s-a **schimbat** în xxx \

R: da \

I: și era total amestecat în administra ie: și: era foarte: ăăă dezorganizat la **universitatea**: \ și: în via a mea era și: total dezorganizat \ ăăă (și) am avut ăăă probleme cu: cu bani și: am: lăsat universitatea xxx tu lucrezi x să lucrezi și: acolo am făcut: o grămadă de: de joburi: un **pic**^u ăăă ne:-

R: neacademice /

I: da: m: \

R: (răs)

I: (răs) academice \ dar: ăăă care nu era: [...]

WEB LANGUAGE – RISE OF THE SPOKEN?

Abstract

The Web's incredibly huge amount of self-published texts makes it ripe for linguistic research and especially useful for the investigation of very rare or new lexis and grammatical structures. This paper discusses the results of an investigation into the rare nonstandard 'plupluperfect' structure and the implications thereof. The Web is treated as a corpus in itself by the use of WebCorp. Careful analysis of each site where the construction appears allows for a classification of source texts and a bird's eye view of the domain names. Thus, the advantages and disadvantages of using the Web for language studies come to the fore. The number of plupluperfects found in each text-type might be indicative of its place on the written-spoken continuum. The Web evinces new modes of communication whose break with traditional ones is but an illusion.

Keywords: *plupluperfect, nonstandard English, corpus linguistics, WebCorp, Netspeak*

Rezumat

Prezența unui număr imens de texte publicate de către propriii autori fac din Web un loc ideal pentru cercetările lingvistice asupra unor structuri lexicale și gramaticale rare și recente. Articolul de față discută rezultatele unei investigații asupra unei structuri nonstandard rare în limba engleza, 'plupluperfect'-ul (mult mai mult ca perfectul, dublarea perfectului), și implicațiile acestora. Internetul este tratat aici ca un corpus în sine folosind *WebCorp*. Analizând atent fiecare pagină Web în care apare structura, se face o clasificare a textelor-sursă și o inventariere a domeniilor. Astfel, sunt puse în evidență avantajele și dezavantajele folosirii Internetului în studiul limbilor. Numărul construcțiilor 'plupluperfect' din fiecare tip de text poate indica locul acestuia pe axa limbă scrisă-limbă vorbită. Internetul evidențiază noi modalități de comunicare în continuarea celor tradiționale.

Cuvinte-cheie : *'plupluperfect', engleza nonstandard, corpus lingvistic, corpus electronic, netspeak*

1. Introduction

With the advent of mobile phones, the Internet, the World Wide Web, tablets and many other technological wonders and gadgets, it seems that communications technology has changed our way of life. It has become easier, more convenient and less expensive than ever before to converse with people who are far away. Moreover, having a personal computer which is connected to the Internet makes it possible for anyone to become an author or publisher. The ease, with which we can use Web tools today,

regardless of the extent of our IT prowess, translates into an ability to avoid the traditional guardians of the written word: editors and legal authorities. Whether through instant messaging, on blogs, web pages, emails, comments, distribution lists or forum posts, people can express themselves freely and openly in writing to an extent which is, potentially speaking, infinite.

The sheer amount of language that is being produced on the Web is bound to trigger changes on all levels. How we feel about written language, what its characteristics are, the ways in which the new medium influences how and why we write are all topics which deserve scrutiny. Moreover, to what extent the human element and the newly laid conventions play a part in the developing Internet language(s) is worthy of discussion.

The present paper constitutes an exercise in using the Internet and its (freely) available tools and texts for linguistic research. Thus, it presents part of the results of a study done on a somewhat rare nonstandard construction present in *if*-clauses of the third type. It is characterized by the presence of an additional *have*, which is why some scholars have named it the ‘plupluperfect’. Because this construction was almost inexistent in traditional corpora, such as COCA and the BNC, it was necessary to find other areas suitable for analysis. Web text proved a rich source for the task at hand. The following focuses on findings related to the Internet and Web language as they transpired from the gathered data and the additional research, rather than on the construction itself.

2. Communicating with technology

Humans have always looked for ways to communicate more easily when apart. Whether through smoke signals, the use of pen and paper and of the post office or the telegraph, technology has been honed into an instrument of conversing from afar. Due to distinct physical properties, each medium has its advantages and limitations. Every environment has its own rules which to some extent affect the language and the conventions of communication established through the medium. Personal computers and the Internet have also been put to such use, and as the technology behind them evolved and the world became increasingly wired, several modes of communication have developed on the Web, most of which are written.

It is worth noting that the Internet and the Web are two different entities. To some extent, the Web nowadays functions as an interface for the Internet. For instance, email services can be Web-based (such as Yahoo!Mail) or not (*e.g.* Microsoft Outlook). Likewise, IM (Instant Messaging) can be incorporated in a Web page (such as on Facebook), but an IM program (such as Yahoo!Messenger or Skype) can function outside

the Web, directly using the Internet connection. Moreover, historically speaking, the World Wide Web was developed after the technology which stands at the basis of the Internet. Whereas we acknowledge the existence of many technology-based forms of communication, including texting via mobile phones, the present paper focuses on language produced on the Web and more specifically on language which is openly available online to anyone who has an Internet connection.

Baron (2008: 11) notes that the product of communication via computers over the Internet has received a lot of names: “interactive written discourse”, “e-mail style”, “electronic language”, “Netspeak” (*cf.* Crystal 2006), “computer-mediated communication”, “electronically-mediated communication”. Each of these designations reveal what different scholars believed to define their field of research, such as the role of the Internet in allowing for new kinds of conversing, or the birth of new electronic gadgets having the ability to connect to the Internet. For technical reasons related to the source of the analyzed data, the terms used in this paper will always refer to the Web, rather than to the Internet or to computers, which are felt to be outside the scope of the paper.

Web-based communication can be classified along two main dimensions: synchronicity and audience scope (*cf.* Baron 2008). One-to-one asynchronous communication typically refers to emails (Web-based email services specifically), although nowadays we could add messages sent to a particular recipient over a social network to this category. One-to-one synchronous communication typically includes instant messaging, also called chatting, when only two interlocutors are involved. One-to-many asynchronous communication comes in the form of newsgroups, listservs, forums, blogs, social networks such as MySpace, Twitter, Facebook, Youtube, and any website (for instance, certain online newspapers and magazines, and even online dictionaries) which allows users to post their personal comments. In the one-to-many communication category one can include computer conferencing, chatting in MUDs (initially Multi-User Dungeon, later also called Multi-User Dimension and Multi-User Domain) and MOOs (MUD, object oriented) and Second Life. Synchronous conversations are not readily accessible to a third party through the Web unless one is invited and engaged in them, and neither are asynchronous one-to-one exchanges (*i.e.* emails). Thus, we could call these types of communication ‘closed’ (from a third-party, or observer’s point of view). In contrast, most one-to-many asynchronous conversing is ‘open’, as it can be accessed and viewed by most Internet users (see, for instance, Youtube), although certain privacy settings can introduce limitations.

Further remarks relating to audience scope and history are in order. Firstly, it is slightly misleading to think of certain types of communication

over the Internet, especially asynchronous ones, as involving a truly one-to-many relationship between the sender and the receiver(s) of the message. Indeed, readers of blog, forum, Facebook or online newspaper posts are all but potential. It is impossible to calculate the exact number of people who have read a post from beginning to end. Thus, a post (*i.e.* a message written without a clear, indicated recipient) may never be read by anyone else except its own author, which leads one to question how much of Web-based communication can indeed be called ‘communication’. Instead of ‘one-to-many’, much of Web communication could be called ‘one-to-whomever’. Secondly, looking at the phenomena in a historical light, Baron (2008: 15) emphasizes the lack of true innovation in the tools that are used to communicate over the Internet since its inception in 1983. The complete list of technologies the researcher provides evinces continuity under the guise of new and different nomenclature. Thus, what is probably happening at the moment, thirty years later, is the establishment and reinforcement of rules and conventions over the different communication types and corresponding contexts.

3. The Web and Language Data

Using the incessantly growing body of written Web language as a text archive opens two main avenues for research. On the one hand, it allows for very new or very rare lexis or grammatical constructions to be investigated (*cf.* Renouf 2003). For instance, words that have been recently coined can be analyzed in terms of frequency and, to some extent, in terms of survival over time. On the other hand, Web language can become the subject of investigation itself, either in contrast with other writing mediums and contexts, or from within, in determining what text types can be identified and characterized. To access the over 50 billion word database that the Web constitutes, linguists may use traditional search engines, such as Google, or any of the specifically designed linguistic tools, among which WebCorp (www.webcorp.org.uk) is perhaps the more readily available one. This article presents a piece of research which looks at a rare, nonstandard linguistic phenomenon, the afore-mentioned ‘plupluperfect’ found in conditional clauses of the third type, which was investigated using WebCorp. It should be noted that this tool has been greatly improved since the data used here were first compiled.

In terms of techniques, the Web can be used as a corpus⁸ itself, or it can be used to compile sample-based collections of texts, *i.e.* to create

⁸ However, one should note the somewhat improper use of the term corpus here, since a corpus is a principled collection of texts which are put together with a certain

personalized corpora. As the Web is a highly uncontrolled, eclectic medium, a more balanced and filtered collection of Web-texts may be preferred in some cases (*cf.* Bergh 2005: 42). Furthermore, Web searches return raw linguistic data which are not annotated, a disadvantage in terms of certain types of analyses. Moreover, it is not always possible to view a Web page's date of creation or when or how it was edited, which renders diachronic studies virtually impossible.

It has been argued that it is impossible to replicate the results of research done on the Web. Content on the Web is notoriously fickle. New Web pages appear and old ones disappear every day, with various consequences. Even Google's complex, state-of-the-art algorithm cannot cope with the phenomenon exhaustively. At any one time, it is impossible to tell how many Web pages there are in existence or what they contain exactly. It takes time for a search engine to index and analyze Web content. Thus, search results are inevitably old as they are based on memorized data. Any linguistic research on the Internet will be affected by these problems and constraints, thus rendering the replication of specific Web studies impossible.

4. Methodology, Data Analysis and Results

In what follows, the process by which the 'plupluperfect' was investigated is described. This grammatical phenomenon is characterized by the unusual presence of an extra *have* before the past participle in the *if*-clause, as in *If I had **have** known, I would have told him*. The plupluperfect is present in conditionals of the third type only. The construction was assigned a simplified version, *if [Su] had have [past participle]*, on the basis of which three corpora were analyzed in detail: WebCorp, the BNC (British National Corpus) and COCA (Corpus of Contemporary American). For WebCorp, the settings were the following: *Google* was the search engine; the concordance span was set to twenty words left and right, and the case options were set to 'Case Insensitive'. For the BNC and COCA, the implicit settings were not changed. Inquiries involved departing from the skeletal phrase *if [Subject] had have*, where the [Subject] component was replaced by all the personal pronouns: *I, you, he, she, we, they*. In the case of WebCorp, the resulting data were first compiled in an Excel file with the

research goal in mind. Nevertheless, a corpus is designed to be representative of a language or some part thereof. The Web is representative of itself, just as a corpus made up of a certain authors' complete works will be fully representative of that author's literary texts. It is only in the latter sense that one can think of the Web as a corpus fit for linguistic study.

complete context, which was allocated an approximate web text type. The full Web address was also recorded.

Certain results generated by WebCorp were not included in the compilation. These were: instances where the structure was under discussion on an ESL or general English usage forum; when the author was clearly non-native (either admittedly so or because the context showed a large amount of grammar and spelling mistakes); lyrics and poems because they arguably fall under ‘poetic license’ and because one can never be sure whether the person who transcribed the lyrics was a native speaker of English; instances where the construction appeared in very old digitalized texts; other irrelevant results, mainly the ones in which the *if [Subject] had have* was not followed by a past participle form of a verb.

Inquiries in the BNC generated only one result, found in an e-mail message commenting on a sports event:

<J1C> the title year when it looked as though the scum might beat us to it, *if they had have done*, it would have been largely due to the difference between Whyte/Fairclough.

Similarly, COCA generated two instances from the spoken section. These were not the only ones investigated. WebCorp showed that the construction under study is found on websites hosted by servers from all over the English-speaking world, including New Zealand, Ireland, Canada and Australia. Thus, a need was felt to make inquiries in other digital corpora, such as the ICE⁹ ones and the Santa Barbara Corpus. However, further investigations yielded no results.

When the data were first compiled, the type of general context in which the construction appeared on the Web was not clear for all instances. This situation was generated by the fact that WebCorp identifies an inquiry on a web page, but the exact location of the resulting text remains unknown. A web page can contain a variety of discourse types, including articles of all kinds, comments, advertisements and so on (cf. Crystal 2006). Therefore, it was extremely important to find out in which discourse situation the construction was found for each token, which actuated a page-by-page analysis. Eventually, the following four main categories were coined: *comment*, *blog*, *article* and *spoken*. *Comment* integrates all text types that have two basic common properties: a specific topic under discussion and an asynchronous way of communication between the participants (cf. ‘asynchronous chat groups’ in Crystal 2006). Thus, e-mails, forum comments, twitter posts, replies to questions, comments on news articles were all sub grouped under the category *comment*. *Blog* contains all instances where it was clear that the web page was indeed a blog (i.e. it said

⁹ International Corpus of English

so on the web page, or on the home page of the website). It should be noted, however, that instances of the construction were found on personal web pages that were not entitled blogs. Such cases came under the category *article* on two accounts: the body of the text was very long, marking it as coming closer to an article from a stylistic point of view, and the general tone was more formal. *Article*, then, incorporates news and advice articles, essays, book reviews and even testimonials. Finally, the category *spoken* was created so as to accommodate such instances where it was indicated that someone's speech was transcribed or their opinion was quoted. Therefore, it includes transcripts of radio and television shows, interviews, and quotes found in articles. The distribution of the text type categories identified in the data is shown in the following chart:

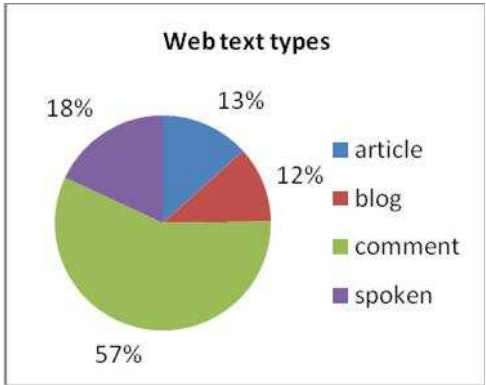

Figure 1. **Distribution of the identified web text types in percentages.**

The web domains in which the construction appeared are also relevant in showing that the plupluperfect does not seem to be confined to a specific dialect or national language. Therefore, based on the initial number of tokens, a chart was created

so as to show the distribution of all the domains of the web pages where the construction was found. This is represented in Figure 2. Repetitions of the Web source were ignored, since for each instance the thread was different.

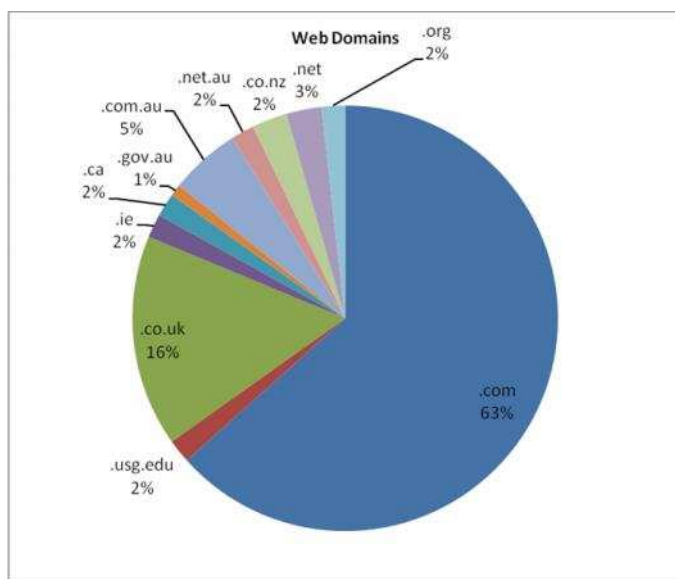

Figure 2. Distribution of web domains.

5. Discussion

The results of the study have confirmed the usefulness of the Web in tracking and looking at phenomena which are mostly anecdotal and rarely perceived or observed. It allowed for a complete investigation into the nature of the nonstandard plupluperfect construction¹⁰ and its behavior. This would have been impossible if one were to use solely the more traditionally compiled electronic corpora available, which are more balanced or focused in their choice of texts and unfortunately limited in certain regards. Perhaps the most interesting find is that the Web hosts transcribed oral material, which although does not follow linguistic transcribing rules to the letter, might be used and treated as a sort of spoken texts archive. Nevertheless, using the Web to analyze language was a daunting task on many levels due to the lack of annotations and the need to look at each Web page in detail. As mentioned before, the full context in

¹⁰ A thorough discussion of the construction from a purely linguistic analysis standpoint is found in Cehan, Nadina. 2012. 'If I Had *Have* Been ... on the Web', presented at the "Norm and creativity – an interdisciplinary approach" conference at the "Alexandru Ioan Cuza" University in Iași, on 23rd October 2012 (to be published).

which the construction appeared was important for deciding whether to introduce an instance into the final results or not and, for the unmarked construction, to decide on the type of text in which the construction appeared. This resulted in an extremely time-consuming and delicate process.

One question that arises is whether the heightened presence of the construction on the Web (in contrast to electronic corpora) can tell us anything about the nature of Web language. For instance, what is one to make of the not-so-seldom appearance of a nonstandard, vernacular form in written Web texts? Is Internet language sloppier, less refined, and more conversational? Has ‘the spoken’ been invading ‘the written’ on the Web?

It may seem sensible to consider spoken and written language as two different, separate entities, governed by different rules. However, it can be argued that language in use presents a variety of features which fluctuate in their salience and frequency depending on context. Thus, while language which is produced by a family having a meal together is very different from what one reads in academic articles, other text types do not display such extreme discrepancies. For instance, personal letters resemble friendly conversation in tone, topic, register so much as to be possible to explain the differences in terms of the medium of delivery.

One is accustomed to assigning spoken language a finite and almost exclusive set of features. Leech (1998) identifies several characteristics of real time conversation, all of which have a direct impact on the kind of language found in face-to-face discussions. Thus, conversation “takes place in a shared context, [...] avoids elaboration or specification of meaning, [...] is interactive, [...] is expressive of personal politeness, emotion and attitude, [...] takes place in real time, [...] has a restricted and repetitive repertoire [...] and employs a vernacular range of expression.” Spoken language is associated with nonstandard and dialectal lexis and grammatical constructions and it typically receives a lower evaluation in comparison with written language from the point of view of grammatical correctness. In reality, however, language produced either in writing or by speaking extends along great ranges and spans of acceptability, formality, and correctness, each text rather leaning towards one idealized extreme or the other.

Studies in computer-mediated communication have described this ambiguity in various forms. For instance, in analyzing computer conferencing Lapadat (2002) identifies signs of “interactivity and continuity that have the ‘feel’ of conversation” in the analyzed texts, but concludes that “the writing in asynchronous conferences conforms more to the conventions of formal written language”. Another study focusing on conferencing notes that users may be bringing practices characteristic to

writing into an environment which is fundamentally interactive and orally-oriented. It also notes that computer-mediated communication “bears similarities in its textual aspects to written discourse (e.g. type/token ration and lexical density)”, yet it differs in “pronoun and modal auxiliary use” (Yates 1996: 46). Yet another early study concluded that “Electronic Language displays some of the linguistic features which have been associated with certain forms of written language and others which are more usually associated with spoken language. The genres which it most closely resembles are public interviews and letters, personal as well as professional” (Collot & Belmore 1996: 21)

Although providing valuable insight into the characteristics of the language produced via the new medium and tools available on the Internet, most studies have been carried out on very small collections of texts. Furthermore, an overwhelming number of these texts were produced in academic contexts, typically by students enrolled in higher-education programs. Moreover, studies in asynchronous communication are relatively rare, most research focusing on IRC and other chat conversations. Unfortunately, linguistic research is notoriously slow in catching up with the latest developments in communications technology, while activities on the Web nowadays paint a different picture of human interaction over the Internet than they did ten to fifteen years ago. Importantly, the continuous decrease in costs when buying a computer and connecting to an Internet provider has meant that people of all ages and backgrounds now have the opportunity to write something on the Web.

Perhaps the most significant conclusion that can be drawn from the pie-chart in *Figure 1* is that Web texts are not all the same and that generalizations are dangerous. If the frequency of the nonstandard *plupluperfect* can be taken as an indicator of a text type’s overall closeness to spoken-like language, then one could surmise that blogs and articles are very much alike in respecting written conventions more, while comments appear to mostly flaunt such rules. Perhaps considering the purpose of these text types can help to explain the huge difference in the degree of vernacularism between articles and blog posts on the one hand and comments on the other.

Articles and blogs are primarily information-laden and/or opinion-driven pieces of writing. Whether they focus on one’s personal or other people’s stories, argue for or against a point of view or describe the advantages and disadvantages of a product, in general these texts are written for a target audience: family and friends for blogs and certain readers looking for specific information in the case of articles. Focusing on the potential reader could be argued to have a mirroring effect on the Web writer in that there appears the need to please, to be correctly understood, to

address the intended people. Consequently, this leads to planning, revising and editing the final texts which, in turn, means that overall fewer mistakes are likely to appear and that the texts adhere to extant norms.

Comments serve a completely different function in the interactive contexts of the Web. Here, Baron's (2008: 101 ff) parallel with talk radio is useful in understanding how the opportunity to speak out on a given topic while preserving one's anonymity and avoiding interpersonal interaction fulfils a basic human need to reach out to others while feeling at ease in an accessible and nonthreatening environment. Thus, while articles, blogs and comments are similar in being asynchronous instances of communication on the Web their respective purposes and roles in the online community determine the almost opposing directions in being more written or spoken-like.

6. Conclusions

This article has taken a furtive look at language on the Web and possible linguistic analyses thereof. The Web can be thought of as the most democratic written environment as it has been relieved of the traditional difficulties of publishing oneself and of freely stating one's opinions. Perhaps this is one of the main reasons why the Web has exploded into an immense receptacle bearing huge amounts of information and content, no small part of which is written language.

Although many tools have been developed for interacting over the Internet, and this has led to different specific types of communication, language that can be openly accessed by any user on the Web is rather limited. Nevertheless, it is enough to allow for new or rare linguistic phenomena to be investigated while also opening up the possibility for Web language itself to be scrutinized.

The study of the nonstandard plupluperfect exemplified some of the advantages and disadvantages of using the Web as a text-archive. In attempting to explain the resulting data, questions were raised as to the nature of Web language and the characteristics of texts found on Web pages. The study concludes that a certain text type's features are probably determined by its function or purpose, which has already historically been achieved differently in other communication modes.

Bibliography

- BARON, Naomi S. (2008) *Always On: Language in an Online and Mobile World*. Oxford: OUP.
- BERGH, Gunnar (2005) 'Min(d)ing English language data on the Web: What can Google tell us?' [<http://icame.uib.no/ij29/ij29-page25-46.pdf>, accessed November 2012].
- BIBER, Douglas (1988) *Variation Across Speech and Writing*. Cambridge: CUP.

- COLLOT, Milena and BELMORE, Nancy (1996) 'Electronic Language: A New Variety of English' in HERRING, Susan C. (ed.) *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-cultural Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 13-28.
- CRYSTAL, David (2006) *Language and the Internet* (2nd ed.). Cambridge: CUP
- HERRING, Susan C. (ed.) (1996) *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-cultural Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- HERRING, Susan (1999) 'Interactional Coherence in CMC' in *Journal of Computer-Mediated Communication* 4(4)
[<http://jcmc.indiana.edu/vol4/issue4/herring.html>; accessed November 2012].
- HUFFAKER, D. A., and CALVERT, S. L. (2005) 'Gender, identity, and language use in teenage blogs' in *Journal of Computer-Mediated Communication* 10(2)
[<http://jcmc.indiana.edu/vol10/issue2/huffaker.html>; accessed November 2012].
- HUNDT, Marianne, NESSELHAUF, Nadja and BIEWER, Carolin (eds.) (2007) *Corpus Linguistics and the Web*. Amsterdam: Rodopi.
- LAPADAT, J. C. (2002) 'Written Interaction: A Key Component in Online Learning' in *Journal of Computer-Mediated Communication* 7(4)
[<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2002.tb00158.x/full>; accessed November 2012].
- LEECH, Geoffrey (1998) 'English Grammar in Conversation'. [<http://www.tu-chemnitz.de/phil/english/chairs/linguist/real/independent/llc/Conference1998/Papers/Leech/Leech.htm>; accessed November 2012].
- MCENERGY, Tony, XIAO, Richard and TONO, Yukio (2006) *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. London & New York: Routledge
- RENOUF, Antoinette (2003) 'WebCorp: providing a renewable data source for corpus linguists' [<http://rdues.bcu.ac.uk/publ/WebCorp.pdf>; accessed November 2012].
- MORLEY, Barry (2006) 'WebCorp: A tool for online linguistic information retrieval and analysis' in RENOUF, Antoinette and KEHOE, Andrew (eds.). *The Changing Face of Corpus Linguistics*. Amsterdam: Rodopi, 283-296.
- ROSSON, Mary Beth (1999) 'I Get By With A Little Help From My Cyber-Friends: Sharing Stories of Good and Bad Times on the Web' in *JCMC* 4(4)
[<http://jcmc.indiana.edu/vol4/issue4/rosson.html>; accessed November 2012].
- TAGLIAMONTE, Sali A. and DENIS, Derek (2012) 'Linguistic Ruin? LOL! Instant Messaging and Teen Language'
[http://web.uvic.ca/ling/coursework/ling395/395_LOL.pdf; accessed November 2012].
- YATES, Simeon J. (1996) 'Oral and written linguistic aspects of computer conferencing' in HERRING, Susan C (ed.). 1996. *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-cultural Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 29-46.

INTERFERENȚE CULTURALE ÎN TRANSILVANIA COMUNISTĂ

Exemple din textele lui Karin Gündisch

Abstract.

The article aims at analyzing interculturality as defined by Csaba Földes in the literary texts of Transylvanian author Karin Gündisch. The analysis is structured in two parts: interculturality at the level of the text and at the level of literary communication. Within the multiethnic society described by the author in her children's books conflicts do not arise due to this factual situation, but rather due to power abuse – a phenomenon so typical for a society living under totalitarianism. Interculturality at the level of literary communication is represented by the author herself as part of the German minority from Romania on one hand, and by the intended reader: children from Germany as well as from Romania on the other hand.

Keywords: *interculturality, cultural interferences, children's literature, literature in German language from Romania, Karin Gündisch.*

Rezumat

Articolul de față își propune analizarea interculturalității (conform definiției lui Csaba Földes), în operele literare ale scriitoarei originare din Transilvania, Karin Gündisch. Analiza este structurată pe două planuri: la nivelul textului și la nivelul comunicării literare. În societatea multiethnică prezentată de autoare în cărțile sale pentru copii, conflictele nu derivă din această stare de fapt, ci mai ales din cauza abuzului de putere, atât de tipic pentru o societate trăind într-un sistem totalitar. Interculturalitatea la nivelul comunicării literare este reprezentată pe de-o parte de autoare ca exponent al minorității germane din România, iar pe de altă parte de publicul țintă: copii din Germania, pe de o parte, copii din România, pe de altă parte.

Cuvinte-cheie: *interculturalitate, interferențe culturale, literatură pentru copii, literatura de expresie germană din România, Karin Gündisch.*

Pentru studiul de față propun analizarea interculturalității în operele literare ale scriitoarei originare din Transilvania Karin Gündisch pe două planuri: pe de-o parte, interculturalitatea la nivelul textului și, pe de altă parte, interculturalitatea la nivelul comunicării literare.

Pentru analiza pe care o propunem asupra autoarei Karin Gündisch, ne vom baza pe concepția lui Csaba Földes referitoare la intereculturalism. Conform lui Csaba Földes interculturalitatea este „în plan obiectiv (adică în planul chestiunii în sine) un fenomen și reprezintă un fel de relație. [...] Spre deosebire de aceasta în meta-plan (adică în planul reflecției) este vorba despre un concept dinamic și care transcende granițele între discipline, care se referă la explorarea condițiilor, posibilităților și urmărilor unei interacțiuni între culturi (inclusiv percepțiile acestora).” (Földes 2009: 512;

t.n.) Interacțiune înseamnă în acest context: „atingere”, „schimb (de experiență)”, „mijlocire” (Földes 2009: 512; t.n.).

Karin Gündisch

Karin Gündisch este o autoare contemporană de cărți pentru copii, care apar în minoritățile germane din România și care a emigrat în RFG în 1984, unde și-a publicat majoritatea operelor. Una dintre tematicile abordate de autoare este copilăria în România, mai exact în Ardeal, în timpul comunismului. În această serie se înscriu 3 cărți, pe care aș dori să le schiiez în ordinea apariției.

Geschichten über Astrid a apărut în 1985 la editura Beltz&Gelberg din Germania și a fost reeditată în 2009 la Schiller Verlag din Sibiu. Există o traducere în română a acestei cărți – *Povestiri despre Astrid* – din 2004, realizată de un colectiv de cadre didactice ale Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și publicată la editura Aldus Brașov în același an. *Geschichten über Astrid* este povestea unei fete căreia „nu i s-a întâmplat nimic deosebit. Dar poate că totuși lui Astrid i s-a întâmplat ceva deosebit. De exemplu, dimineața, când se spală pe dinți: simte că pasta de dinți are gust de banane și, pentru că nu are banane, însă bananele îi plac atât de mult, se spală de cinci ori pe zi pe dinți.” (Gündisch 2004: 5). Este povestea unei fete a cărei perspectivă asupra lumii adulților se schimbă, care începe să fie conștientă de laturile mai puțin frumoase ale relațiilor între adulți, legături extraconjugale, certuri între părinți, diferența între ceea ce afișează părinții în societate și realitate și care se maturizează încercând să găsească un mod de a trăi cu aceste noi descoperiri.

Weit, hinter den Wäldern (Depart, dincolo de păduri), a fost publicată în 1988 la editura Beltz&Gelberg din Germania și reeditată în 2010 de către Schiller Verlag Sibiu. Autoarea urmărește o perioadă din viața a trei frați: Peter, Doris și Hanzl, care sunt crescuți de „Otata” și „Grisi”, bunicii din partea tatălui, deoarece mama lor a murit, iar tatăl a fost deportat în Rusia: „o poveste asemănătoare ca cea a lui Grisi se petrecuse în multe cămine de sași din România.” (Gündisch 2010: 10; t.n.).

Großvaters Hähne (Cocoșii bunicului), apărută în 1994 la editura Hanser din Germania și reeditată în 2011 de către Schiller Verlag Sibiu, este povestea lui Jochen și a Britei, care trăiesc la București, dar își petrec vacanțele de vară la bunicii din Heimbrich (denumire ficționalizată pentru Heltau, Cisnădie). Personajul principal se dovedește a fi însă bunicul, „un luptător cu experiență și viclean împotriva ostilităților lui de zi cu zi, unde nimic nu funcționează, un supraviețuitor. Totuși, într-o vară are parte doar de eșecuri, și aceasta în ciuda faptului că planul său este bine pus la punct: vrea să crească zece cocoși tineri, deoarece în sistemul de alimentație

public este cu neputin ă să găsești așa ceva. Un lucru însă nu a luat în calcul: că este înconjurat de al i supravie uitori, care și ei au poftă de pui fript ...” (Gündisch 2011: 8)

După cum reiese din paragrafele de mai sus, toate aceste căr i au apărut mai întâi la edituri din Germania – dintre care Beltz&Gelberg este probabil cea mai prestigioasă în publicarea de căr i pentru copii. Recent acestea au fost reeditate de o editură din Sibiu, care s-a specializat pe căr i în limba germană, editură care mai ales promovează cultura minorită ii germane din România. Acest fapt editorial este relevant pentru în elegerea evolu iei autoarei Karin Gündisch, care se dovedește a fi un exemplu interesant în discu ia despre interculturalitate. Autoarea provine dintr-un mediu în care interculturalitatea era (și este) un dat istoric și o caracteristică pregnantă: Ardealul. De asemenea, în textele prezentate și propuse pentru acest studiu, ea descrie o lume posibilă plasată exact în acest context intercultural. La aceste două aspecte se adaugă faptul că publicul pentru care scrie este unul eterogen din punct de vedere cultural. Ini ial aceste căr i se adresau publicului german, care la vremea respectivă – anii '80-'90 – era curios să afle amănunte despre o etnie de limbă germană care trăise în România comunistă și care tot mai mult emigra spre Germania, cu care deci publicul întâ avea (ce pu in poten ial) contact în via a de zi cu zi. Publicului de limbă germană din România nu îi erau ușor accesibile aceste căr i. Însă o dată cu revolu ia din România și schimbarea pe plan politic, ările din Est au încetat să mai exercite atâta fascina ie asupra publicul din Vest¹¹, astfel că o reeditare a căr ilor lui Karin Gündisch pe pia a din Germania a devenit tot mai dificilă. Căr ile apărute în editura din Sibiu se adresează astfel copiilor vorbitori de germană din România, deci copiilor români și maghiari care înva ă în școli cu predare în limba germană, dar și, eventual, celor care înva ă germană ca limbă străină. Acest aspect al modificării grupului întâ este discutat mai în detaliu în cadrul analizei noastre asupra interculturalită ii la nivelul comunicării literare.

Planuri ale interculturalită ii

Pornind de la defini ia de mai sus al lui Csaba Földes, studiul de fa ă identifică fenomenul ‘interculturalitate’ în textele indicate ale autoarei Karin Gündisch. Interculturalitatea este în eleasă drept atingere între culturi pe două planuri, pe care propun să le clasificăm ca *interculturalitate la nivelul textului*, respectiv al discursului literar, și *interculturalitate la nivelul comunicării literare*, între autoare și publicul întâ. Astfel la nivelul textului

¹¹ La aceasta se adaugă o schimbare în preferin ele de lectură a publicului, care tinde tot mai mult către genul *fantasy* în detrimentul povestirilor realiste și istorice.

interesează naratorul, personajele, precum și acțiunile acestora și situațiile în care sunt plasate. La nivelul comunicării literare, atât autoarea, cât și publiculintă sunt în elese ca instanțe, abstractiuni ce îndeplinesc funcții: autoarea generează un discurs (mesaj), pe care îl transmite unui receptor.

Planul I: interculturalitatea la nivelul textului

Considerăm *interculturalitatea la nivelul textului* mediul cultural și personajele transpuse în text. Personajele principale apar în exclusivitate minoritățile săsești din România, însă personajele secundare, cu care interacționează, apar în și majoritățile de etnie română, respectiv minoritățile maghiare sau igești. Conviețuirea mai multor etnii în Ardeal este un dat istoric, pe care autoarea îl descrie astfel: „În documente latine din Evul Mediu *Siebenbürgen* este numită *Trasilvania*, ara de dincolo de păduri. Aici trăiesc români, unguri și germani unul lângă celălalt, astăzi tot mai mult unul cu celălalt.” (Gündisch 2010: 7) Este vorba despre o interculturalitate care poate fi caracterizată drept *istorică*, o caracteristică a locurilor, spre deosebire de *interculturalitatea modernă* care este urmarea emigrării recente.

O a doua particularitate a textelor este plasarea poveștilor într-un stat totalitar. Autoarea alege momente diferite ale perioadei comuniste din România: *Depart, dincolo de păduri* este plasat la începutul acesteia – anul 1949/1950 – vremuri confuze, caracterizate prin amintirile vii referitoare la război și mai ales la deportarea minorităților germane în Rusia.

În ceea ce privește acțiunea din *Povestiri despre Astrid*, aceasta nu este localizată atât de concret, deoarece în centrul atenției se află familia, iar societatea din care face parte această familie rămâne doar un cadru mai puțin specificat. Timpul indicat este „când eu însămi eram un copil” (Gündisch 2004: 4), adică mijlocul anilor ‘50.

A treia carte, *Cocoșii bunicului*, povestește cel mai probabil întâmplări din anii ‘80. Acest fapt nu este menționat explicit, însă textul oferă indicii în această direcție: magazinele sunt goale, lumea se adună la coadă atunci când doar se zvonește că se poate cumpăra ceva, chiar dacă nimeni nu știe exact ce, trocul substituie vânzarea-cumpărarea, iar mita – mai ales în natură – este la ordinea zilei: „bunicul despre care povestesc nu vrea să o ia pe acest drum – *al emigrării [SP]* – se simte prea bătrân pentru asta. Deci încearcă să găsească o cale de împăcare cu oamenii, cu viața, într-o ară condusă de un dictator grandoman și în care poliția omniprezentă hărțuiește oamenii, în care există multe lipsuri și nimic nu funcționează cu adevărat.” (Gündisch 2011: 7)

Personajele lui Karin Gündisch sunt deopotrivă copii și adulți, prezentați uneori cu minuziozitate, alteori doar schițați de un narator

omniscient, care dă dovadă de o sensibilitate aparte pentru sentimentele și nevoile copiilor. Propun spre exemplificare și analiză câte un episod din fiecare carte.

Departe, dincolo de păduri

Caracteristică pentru *Departe, dincolo de păduri* este tehnica de povestire în povestire: Peter îi roagă deseori pe bunici să-i povestească „ceva”. Din perspectiva bunicilor, scopul acestor povești este de a le explica copiilor contextul istoric dificil în care trăiesc. De asemenea, relatarea poveștilor, mai ales prin repetarea lor, are o funcție terapeutică pentru bunici: „Grisi trebuia să tot repete această poveste. O repeta, până când nu mai simțea ea durere. A povestit-o pentru Doris. Doris era născută înainte de război și avea între timp treisprezece ani. A repetat-o pentru Peter. El era născut în vremurile tulburi dinainte de război și avea doisprezece ani. Avea să o povestească și pentru Hanzi, atunci când acesta avea să fie mai mare. Hanzi s-a născut puțin înainte de terminarea războiului și avea cinci ani. [...] Era o poveste tristă, și Grisi nu o spunea cu plăcere. Trebuia însă să povestească, deoarece copiii voiau să știe ceea ce se putea ști despre părinții lor.” (Gündisch 2010: 9) Povestirile se realizează prin comunicare directă, orală, dar informația pentru copii este prelucrată, adaptată și „împachetată” într-o poveste, astfel încât accesul la contextul istoric și în alegerea să le fie facilitate copiilor.

Importanța comunicării între generații este formulată de narator după cum urmează: „Părinții erau mulți. Peter nu le putea auzi vocile. Era vocea bunicului și cea a bunicii, care îi veneau în minte.” (Gündisch 2010: 11) Bunicii trebuie să substituie părinții și trebuie să explice copiilor lumea în care aceștia trăiesc. Spre analiză, propun o astfel de poveste, relatată de bunic și contextul în care este plasată în povestirea cadru¹².

Bunica ta era singură acasă când a auzit bătăi la poartă. Nenorocirea venea mereu așa: întâi auzai zvonuri despre ceea ce avea să se întâmple, apoi bătăi în poartă, pe care atunci o îneam mereu încuiată.

Grisi a deschis poarta, în curte intrând cinci ărași români din comuna învecinată. Erau înarmați cu furci. S-au îndreptat spre grajd. Grisi s-a postat în fața ușii de la grajd. Unul dintre bărbați a spus:

- Fii serioasă, doamnă Wagner, suntem cinci bărbați puternici și Dvs. o femeie bătrână.

¹² Având în vedere faptul că textele autoarei Karin Gündisch nu sunt foarte cunoscute în România și lungimea rezonabilă redau în întregime povestea pe care o propun.

Au împins-o pe bunica la o parte și au mânat to i porcii în stradă, chiar și pe acela pe care-l ineam ascuns în sură pentru orice eventualitate.

Când am venit seara acasă, bunica ședea pe scăările din fa ă. „Nici nu știu cum să-i spun”, a exclamat ea. Nu trebuia însă să îmi spună nimic. Știam ce se întâmplase. Celorlal i li s-a întâmplat la fel: întâi zvonul, apoi bătăile în poartă, apoi nenorocirea. Așa a fost.

În timp ce bunicul povestea cum s-a întâmplat totul, am auzit un muget lung la poartă. Uitaserăm să deschidem poarta pentru Virak, care venea de la pășune. [...]

Într-o seară, când Virak se întorsese de la pășune și fusese deja mulsă, s-au auzit bătăi în poartă. Bunicul s-a dus să deschidă. Bunica, Peter, Hanzi și Doris l-au urmat în curte. Și bunica s-a îndreptat spre poartă. S-a oprit însă la mijlocul drumului. Peter, Hanzi și Doris stăteau ca înrădăcina i lângă ușa casei. Nici unul nu spunea nimic, to i se uitau la poartă.

Bătăile au devenit mai puternice.

Bunicul a descuiat, iar poarta a zburat în lături. Trei ărani români masivi au intrat în curte. Pe bunic l-au împins pur și simplu la o parte, acesta a căzut, iar Grisi a alergat la el cât a putut de repede. Bunicul s-a ridicat în picioare.

ăranii au trecut pe lângă copii, mergând direct spre grajd. O mânau pe Virak în curte. Virak se uită la bunic mugind. Acesta arăta de parcă voia să se năpustească asupra ăranilor. Dintr-o dată însă a renun at și privea cum ăranii o mânau pe Virak afară din curte.

Când Virak trecu pe lângă copii, întoarse capul spre ei. Nu înelegea ce se întâmplă. Nici copiii nu înelegeau ce se întâmplă. Peter și Hanzi au mers la poartă.

Grisi a vrut să-i oprească.

- Copii, a strigat ea ...

Bunicul o apucă de mână.

- Lasă-i, a spus.

Peter și Hanzi o urmară pe Virak, care se întorcea din când în când mugind. Tot nu înelegea ce i se întâmplă. Peter și Hanzi însă au în eles: Virak nu mai era a lor...

Cei doi băie îi urmară pe Virak și pe ărani prin toată comuna. Oamenii de pe stradă se opreau și îi urmăreau cu privirea.

Peter plângea, însă nici măcar nu știa că plânge, lacrimile i se prelingeau pe obraji și vedea totul ca prin cea ă.

Pe dealul Zoodt la marginea comunei băie ii s-au oprit în loc. De pe deal se vedea comuna vecină. Bărba ii o mânau mai departe pe Virak, iar băie ii au rămas pe deal, până când nu au mai văzut-o.

Între timp se înnoptase. Peter și Hanzi au mers acasă.

Bunicul stătea la masa din bucătăriesprijinindu-și capul în palme.

Așa a stat toată seara acolo și nu a scos nici un cuvânt.

Bunica a pregătit masa, însă bunicul nu a mâncat nimic.

- De ce ne-au luat-o pe Virak? a întrebat Peter cu vocea plină de lacrimi.

- Pentru că trăim vremuri, i-a răspuns Grisi, în care drepturile și legile nu au nici o însemnătate. (Gündisch 2010: 12-16)

Prima poveste este relatată strict din perspectiva bunicului, copilul este un simplu ascultător, care ia totul ca atare. Ca o ironie a sor ii, însă,

istoria se repetă, naratorul povestind, ca parte a poveștii-cadru de data aceasta, o a doua etapă a depozitării familiei. Copiii sunt și ei prezenți la această întâmplare. Al doilea episod se aseamănă cu primul în cele mai mici detalii, se recunoaște doar o amplificare a brutalității: bătăile în poartă, mănarea animalului în stradă cu o natură e bestială, nepăsarea față de cei depozitați. Dacă la prima întâmplare însă ăranii români au inițiat un minim de dialog, în cazul întâmplării din povestirea-cadru, aceștia lasă să vorbească doar faptele. Copiii devin martori direcți, dându-li-se un exemplu pe viu al realității în care trăiesc. Pentru întreaga familie acest episod este mai greu de îndurat, dat fiind faptul că acea vacă era ultimul animal rămas în ogradă. Copiii acceptă greu despărțirea de animalul iubit, și nu în eleg nedreptatea care li se face. Văd bunicii îndurerați, împietriți de neputință, și nu-și pot stăpâni lacrimile. Urmărirea apare ca un gest de revoltă, însă faptul că toată comuna îi vede, dar nimeni nu spune sau face nimic, este relevant pentru societatea din acele vremuri. Prin acest artificiu narativ, autoarea poate dubla întâmplarea, descriind-o mai întâi doar din perspectiva bunicului – a adultului, deci – pentru ca mai apoi să implice activ și copilul, ale cărui trăiri sunt urmărite și redată de către naratorul omniscient.

Povestiri despre Astrid

Din cartea *Povestiri despre Astrid* propun un episod care se referă la activitățile de timp liber ale copiilor, dar care este luat ca prilej pentru a prezenta o imagine din viața cotidiană transilvană, în care conviețuiește și interacțiunea între etnii – și deci între culturi – era un dat. Focusul acestei imagini nu este însă interculturalitatea, care este prezentată doar pentru ca imaginea să fie cât mai veritabilă, ci abuzul de poziție superioară.

Astrid și Geri merg la înot la ștrandul din C. Când se duc la înot este întotdeauna foarte cald, deoarece este aproape amiază. Astrid și Geri dorm prea mult dimineața. Astrid trebuie să facă paturile și să spele vasele, Geri trebuie să dea de mâncare la găini și să cumpere pâine. Amândoi trebuie să culeagă zmeură.

Ștrandul este departe. Soarele dogorește. Doar ultima parte a drumului este la umbra unor castani uriași.

La ștrand sunt mulți copii, pe care domnul Szegedi, supraveghetorul, îi lasă să intre. Astrid și Geri îi transmit salutări din partea tatălui, astfel că nu trebuie să plătească, domnul Szegedi îi lasă să intre pe gratis. Îi dă lui Astrid una peste fund, un lucru pe care-l face cu foarte mare plăcere. Lui Astrid însă nu-i place. Totuși nu spune nimic, deoarece nici celelalte fete nu zic nimic. Fetele mai mari îl ocolesc pe domnul Szegedi, dar și ele trebuie să treacă pe lângă el, pentru a intra pe porți de la ștrand.

- Ce porc bătrân, zic ele.

Fetele mai mici chicotesc și o iau la fugă.

Domnul Szegedi vorbește cu fetele românește, nem ește, uneori ungurește. Probabil că știe și igănește.

Când doamna Szegedi stă la poartă, toată lumea trebuie să plătească intrarea. Nu se transmit salutări și nimeni nu primește una peste fund. (Gündisch 2004: 62)

Personajul secundar al acestui episod (supraveghetorul) este dintr-un anumit punct de vedere un exponent exemplar al societății multietnice transilvane, vorbește, pe lângă limba sa maternă, atât limba majorităţii, cât și toate limbile minorităţilor cu care conviețuiește. Acest potențial exemplar de multiculturalism este însă deconstruit prin modul cum abuzează de fetele care trec pe lângă el în cel mai grosolan mod. Faptul că poartă un nume cu rezonanță maghiară nu este tematizat, tocmai pentru a ilustra că nu etnia este problema, ci omul care se folosește de poziția sa, de statutul său, pentru a-i înjosi pe cei mai slabi. Autoarea nu emite judecăți de valoare, ci relatează simplu, în propoziții scurte, chiar laconice și abrupte, dar pregnante. Singurul „comentariu” este „nu-i place”, căruia i se adaugă replica fetelor mai mari. Pentru un efect cât mai amplu, acest personaj este contrastat cu opusul său feminin, soția sa, care respectă toate regulile. Aceasta arată că în societatea comunistă din Ardeal nu conviețuiea apropiată a mai multor etnii constituia problema, ci abuzul de putere. Palma peste fund nu poate fi interpretată drept „contraserviciu” pentru gratuitate, deoarece are caracter repetitiv, și reprezintă o practică generalizată în situația de la ștrand. Supraveghetorul devine astfel un exponent exemplar, nu al realității multietnice transilvane, ci mai degrabă al societății comuniste corupte și care face abuz de putere.

Cocoșii bunicului

Din *Cocoșii bunicului* am ales de asemenea o poveste care tematizează abuzul de putere ca fenomen caracteristic al statului totalitar comunist. Copilul devine martor direct al acestui abuz, care este relatat din perspectiva naratorului omniprezent. Narațiunea este întreruptă de dialogul personajelor.

Bunicul și Jochen merg la farmacie, pentru a cumpăra un narcotic, de care bunicul are nevoie la dentist. El este prieten cu farmacistul, domnul Roman, cu care joacă cărți săptămânal.

De când au intrat în farmacie, Jochen a simțit că plutea ceva în aer. Deși domnișoara de la casă salută prietenos ca întotdeauna, vocea îi tremură puțin, iar farmacistul din spatele tejghelei întreabă ce dorește, de parcă nu l-ar cunoaște pe bunic, de abia uitându-se la rețetă și înapoiind-o imediat:

- Nu avem narcotice.

- Unde este șeful? se interesează bunicul, pentru care era de la sine înțeles să fie tratat preferențial în farmacie.

Doamna arătă spre dreapta unde se afla biroul șefului, birou unde bunicul de obicei avea cale liberă. Însă de abia ce a făcut un pas în acea direcție, farmacistul i-a și blocat drumul.

- Șeful are oaspeți, controlul anual!

Se citea pe fața ei cu claritate acum, ce eveniment important și periculos era acesta și în șoaptă a adăugat:

- Avem un minus în inventar.

Era o situație urâtă, cea în care se afla farmacistul. În comparație cu aceasta, motivul pentru care bunicul dorea să îi vorbească era lipsit de însemnătate.

- Mai bine revenim mâine, a spus bunicul și a dat să plece, lăsând lucrurile nerezolvate. Era aproape la ușă, când farmacistul ieși din birou cu capul roșu aprins.

Un moment a rămas pe loc nemișcat, apoi l-a apucat pe prieten de braț și l-a târât în încăperea, în care de obicei prepara pudre și unguente.

Din acel moment lui Jochen totul i s-a părut ciudat din farmacie. A văzut cum farmacistul a dispărut în biroul șefului, unde se găsea inspectorul, cu o ceașcă de cafea, în timp ce casierii, care de obicei nu se mișcă din loc, alerga între teștea și casă, servea și în casa.

Apoi a apărut farmacistul și a invitat-o pe casieră în biroul șefului pentru pauza de masă. Jochen a remarcat și privirile intense pe care le-au schimbat cele două femei.

- O dată și o dată trebuia să se întâmple, a spus casierii într-un moment când nu se afla nici un client în farmacie. I-ai spus ceva?

Farmacistul negă din cap.

- Șeful a reușit să scape de fiecare dată. Dacă spun ceva, e treaba mea unde găsesc un post nou.

În sfârșit au reapărut bunicul și farmacistul. Riduri adânci pe fruntea bunicului trădau pentru Jochen faptul că situația farmacistului era dificilă.

- Haide, a spus bunicul, mă grăbesc.

Și a mers acasă cu pași mari, astfel încât Jochen a trebuit să alerge pentru a-l însoți.

- Pune apă pe sobă, a strigat către Grisi încă de la poartă și s-a dus direct în partea din spate a curții, pentru a prinde un cocoș.

- Voi să îl dai viu doctorului, a spus Grisi fără să înțeleagă nimic.

- Nu este pentru doctor, i-a explicat bunicul, este pentru farmacist, adică pentru inspectorul care verifică inventarul.

- Ce are el de a face cu cocoșul nostru? a întrebat Grisi cu o privire ce trăda neîncredere.

- Farmacistul are probleme, iar eu sunt prietenul său, i-a răspuns bunicul. Un cocoș, doi litri de uică, trei lădi de mere, iar controlul iese în regulă.

Grisi îl privea pe bunic cu supărare, însă liniștită.

- În definitiv sunt cocoșii mei, a bolborosit mai mult pentru el, iar o jumătate de oră mai târziu a părăsit curtea cu cocoșul împachetat cu grijă.

Jochen ședea în bucătărie lângă Grisi, care curăța posomorâtă agrișe.

- Care-i treaba cu farmacia? a întrebat Jochen. De unde acel minus?

- De la furat, a spus Grisi.

- Și cine a furat?

- Probabil însuși farmacistul. Dacă te uiți cum trăiește pe picior mare.

- *Ce crezi, a întrebat Jochen mai departe, o să ajungă la pânaie pentru asta?*
- *Sigur nu, i-a răspuns Grisi, are cunoștin e, iar nici inspectorul nu se satură doar din numărutul pastilelor.* (Gündisch 2011: 59-61)

În acest episod, pe lângă abuzul de putere, avem și un exemplu de prietenie interetnică. Bunicul și farmacistul joacă săptămânal căr i, iar pentru bunic este de la sine în eles să-și ajute prietenul într-o situa ie dificilă. Naratorul prezintă și o altă perspectivă de adult, cea a lui Grisi, care nu este de acord cu so ul ei. Este de părere că farmacistul este el însuși răspunzător pentru situa ie și nu crede că i se poate întâmpla ceva cu adevărat. Deși în mijlocul întâmplărilor, copilul cu prea pu ină experien ă de via ă (și de sistem totalitar), nu în elege situa ia, ci doar intuiește gravitatea acesteia. I se clarifică totul doar în momentul când îi poate pune deschis bunicii întrebările lui. Aici dă însă dovadă de suficiente cunoștin e: știe că se poate ajunge la închisoare și în elege ce putere are inspectorul asupra farmacistului.

Este un caz tipic de societate bazată pe interes: farmacista nu își denun ă colegul, deoarece nu vrea să-și piardă locul de muncă, bunicul își ajută în primul rând prietenul, însă dorește de asemenea să își păstreze statutul de client preferen ial în farmacie, iar bunica vede interesul familiei și crede că fiecare este răspunzător pentru faptele sale.

Concluzii par iale

Episoadele de mai sus prezintă anumite situa ii conflictuale, dintre care două sunt prezentate ca având drept cauză statul totalitar: pe de o parte, inspectorul cu puteri depline la farmacie și, pe de alta, exproprierea familiei. Aceasta din urmă ar putea duce la un conflict interetnic, însă cei care își pierd bunurile nu pun comportamentul pe seama etniei, ci pe seama „vremurilor”. Exemplul din farmacie ilustrează o prietenie interetnică, de dragul căreia bunicul „sacrifică” un cocoș. Nici episodul de la ștrand nu poate fi pus pe seama statului totalitar, doar eventual situa ia în care transmiterea salutarilor facilitează intrarea gratuită. Aici este vorba mai degrabă despre un conflict adult – copii, în care adultul profită și își instrumentalizează pozi ia – de adult, dar și de supraveghetor – pentru a abuza de fete. Acest abuz poate fi însă privit în lumina statului totalitar din perspectiva faptului că abuzurile în societatea comunistă erau la ordinea zilei, astfel încât toleran a oamenilor în raport cu acestea creștea.

Conflictele au loc mai degrabă la cu totul alt nivel: stat – cetă ean (farmacie, expropriere), sau adult – copil (ștrand). Nu sunt argumentate etnic, la fel cum nu sunt emise nici judecă i de valoare. Privite împreună, aceste istorisiri iar poveștile în întregimea lor cu atât mai mult ilustrează un tablou

al interculturalității transilvane. Perspectiva este a minorității sașilor, însă interacțiunea se realizează și cu majoritatea română, respectiv cu minoritatea maghiară. Scopul autoarei nu este de a detalia aceste relații, ci de a le topi în narațiune.

Planul II: interculturalitate la nivelul comunicării literare

Propun în cadrul acestui plan II ca observarea literaturii sub aspect comunicativ. Simplificând lucrurile, în cazul literaturii, un emițător (autorul textului) emite un mesaj (textul literar) către un recipient (cititorul) (Ewers 2000: 94). În cadrul literaturii pentru copii, în majoritatea cazurilor această comunicare este una adult – copil. Particularitatea literaturii pentru copii este faptul că în această comunicare liniară se interpune o a doua autoritate adultă. Rareori copiii (mai ales cei de sub 12 ani) își aleg ei înșiși textele literare pe care le citesc. Această selecție este realizată de către un adult, care reprezintă o autoritate, fie el educator, învățător, profesor, pedagog, bibliotecar, editor sau părinte. Apare deci o autoritate interpusă, care blochează pe de-o parte, însă și facilitează pe de altă parte, accesul către cititorul vizat. Acest adult acționează asemănător unei cenzuri: în funcție de societatea în care apare textul și ideile epocii tematice cum sunt – mai ales despre copilăria și copiii și ce este bun pentru aceștia – blocajul este mai permisiv sau, din contră, mai dur. În această particularitate rezidă și dificultatea literaturii pentru copii: se adresează lor, însă trebuie să convingă mai întâi adulții și doar într-un pas următor copiii acestora.

Pe lângă aspecte legate de copertă (ilustrare, grafică etc.) – asupra cărora autorul are rareori influență decisivă – pentru a convinge adulții, dar și pentru a le facilita copiilor accesul la text, pentru a le oferi informații suplimentare, pentru a veni în întâmpinarea unor potențiale întrebări, autorii utilizează platforma oferită de paratexte, așa cum au fost acestea descrise de Gerard Genette (1989).

Pe lângă intertextualitate¹³, Genette definește paratextualitatea ca relație între textele "exterioare", care se află însă în afara textului propriu-zis. Paratextul reprezintă un comentariu la textul propriu-zis, care aduce informații suplimentare textului și poate direcționa lectura textului. Genette deosebește, în cadrul paratextelor, pe de-o parte așa-numitele *peritexte*:

¹³ Intertextualitatea s-a dovedit un concept foarte popular în teoria literară. În comparație cu acest succes, paratextele sunt recunoscute drept elemente ale unui text literar, însă nu au prezentat atâta importanță pentru teoria literară în general, mai ales atunci când acesta vizează literatura pentru adulți. Literatura pentru copii se deosebește în această privință de literatura pentru adulți, deoarece paratextele sunt mai frecvente și mai ample.

coperta unei cărți, titlul acesteia, prefața și postfața, eventuale motto-uri. Din punct de vedere al spațiului unde apar, peritextele sunt strâns legate de textul propriu-zis. A doua categorie, *epitextele*, ce cuprind mesaje despre carte precum interviuri, corespondențe, jurnale, nu împart același spațiu cu textul propriu-zis, ci se află cu totul în afara acestuia.

Autoarea Karin Gündisch se folosește intens de această posibilitate de comunicare cu cititorii, apelând la *subtitlu*, *dedicație*, *prefață*, *postfață*. În contextul de astăzi, cazul lui Karin Gündisch pare cu atât mai interesant, cu cât trebuie să convingă diferite categorii de oameni: este un exponent al minorității germane din România, care scrie cărți despre această minoritate, dar pe care le publică în „ara mamă”, respectiv în care a emigrat: Germania. Publicul întâi este în primul rând reprezentat de copiii din Germania. Adulții care trebuie convinși sunt deci părinții acestora, despre care nu se poate presupune că au cunoștințe detaliate despre germanii din România.

Din acest motiv, în prefața fiecărei cărți având ca tematică minoritatea germană din România, autoarea schițează situația acestora sau cadrul în care a apărut povestea, făcând în același timp un scurt rezumat al poveștii, sau o introducere cu final deschis. Autoarea intră aici în dialog – uneori chiar direct – atât cu potențialii cititori, cât și cu potențialii facilitatori ai comunicării literare.

Pe lângă funcția de a convinge, aceste texte doresc și să stârnească interesul pentru poveste, să-l facă pe cititor să-și pună întrebări, ale căror răspunsuri să speră să le găsească în text.

În cazul textului *Departe, dincolo de păduri*, paratextul este extins printr-o anexă, constând într-o cronologie a istoriei germanilor de pe teritoriul actual al României. Celor interesați le sunt oferite astfel informații suplimentare concise.

O altă categorie de cititori-întâi ai autoarei sunt copiii – de obicei români, mai rar și maghiari – care frecventează o școală cu limbă de predare germană. Acestui public-întâi se adresează mai ales cărțile apărute la editura Schiller Verlag Sibiu. Copiilor din aceste școli, școli ce continuă tradiția minorității germane din România, le lipsește însă contactul direct cu minoritatea¹⁴ – și deci în elegerea directă și implicită pentru aceasta – și le lipsesc cunoștințele de fond, necesare pentru pătrunderea poveștilor. Aceste informații le sunt oferite în cadrul paratextelor. De punctat este faptul că o dată cu reeditarea cărților nu s-a exploatat prilejul de a adăuga paratexte specifice pentru noul public-întâi sub forma de prefețe sau postfețe. Chiar și textele de pe coperta interioară, respectiv de pe verso-ul copertei, au rămas

¹⁴ Programul școlar vine în întâmpinarea acesteia prin introducerea materiei Istoria și tradițiile minorității germane din România în clasele a VI-a și a VII-a.

aceleași ca la edițiile publicate în Germania. Explicația pentru acest fapt ar putea fi complexitatea și caracterul complet al paratextelor inițiale, astfel încât acestea servesc și nevoile publicului întâi din România.

Concluzii generale

Putem conchide, în cazul autoarei Karin Gündisch, că interferențele culturale sunt vizibile pe două planuri. *La nivelul textului*, personajele principale sunt în exclusivitate aparținători ai minorității germane din România, însă imaginea societății este completată de personaje provenind din majoritatea română sau minoritatea maghiară. *La nivelul superior al comunicării autor-cititor*, interculturalitatea este prezentă prin faptul că textele se adresează atât cititorilor din Germania cât și celor din România, mai ales elevilor din școli cu predare în limba germană maternă, însă dat fiind limbajul accesibil al textelor, acestea pot fi (și sunt) folosite și pentru predarea limbii germane ca limbă străină. Autoarea, fiind mai întâi un exponent al culturii germane pe pământ românesc, apoi un expert al unei culturi hibride din Ardeal, după emigrarea în RFG activează prin textele sale ca o punte între aceste culturi.

Referințe bibliografice

Surse primare

GÜNDISCH, Karin (2004) *Povestiri despre Astrid*. Brașov: Aldus.

GÜNDISCH, Karin (2010) *Weit, hinter den Wäldern [Depart, dincolo de păduri]*. Schiller Verlag Hermannstadt Bonn.

GÜNDISCH, Karin (2011) *Großvaters Hähne [Cocoșii bunicului]*. Schiller Verlag Hermannstadt Bonn.

Surse secundare

EWERS, Heinz-Heino: *Literatur für Kinder und Jugendliche. Eine Einführung [Literatur pentru copii și tineri. O introducere]*. München: Wilhelm Fink (UTB 2124).

FÖLDES, Csaba (2009): *Black Box Interkulturalität: Die unbekannte Bekannte (nicht nur) für Deutsch als Fremd-/Zweitsprache. Rückblick, Kontexte und Ausblick [Interculturalitatea: fenomenul cunoscut necunoscut (nu doar) pentru germana ca limbă străină/limba a doua. Retrospectivă, context, perspectivă]*. În: *Wirkendes Wort*. Trier 59, 3: 503–525.

GENETTE, Gerard (1989): *Das Buch vom Beiwerk des Buches*. Frankfurt a.M. New York: Campus.

PLURILINGVISM ÎN OPERELE HERTEI MÜLLER¹⁵

Abstract

Where you can speak about multiculturalism, you can also find bi- respectively multilingualism, which usually do not appear only in ordinary conversations, but also in literature. There is no correct definition of these phenomena, but there are rather several accepted versions, mostly because there are many criterias when it comes to the classification of the types of bi- and multilingualism, such as the level of proficiency in a language or the period of acquisition. The aim of this article is to analyze some of Herta Müller's works in order to show how the multilingual elements and interference appear in the literature.

Keywords: *multiculturalism, bilingualism, plurilingualism, interference, Herta Müller.*

Rezumat

Acolo unde se poate vorbi despre multiculturalitate, apar și fenomenele de bi-respectiv plurilingvism, care de obicei se regăsesc atât la nivelul conversațiilor uzuale, cât și în textele literare. Nu s-a convenit asupra unei singure definiții în ceea ce privește aceste concepte, ci mai degrabă putem vorbi despre diverse accepțiuni ale acestora, din cauză că există numeroase criterii după care se clasifică tipurile de bi- și plurilingvism, de exemplu, nivelul de cunoaștere a limbilor sau perioada de achiziție a acestora. Prezentul articol dorește să analizeze câteva opere ale autoarei Herta Müller, pentru a arăta cum apar aceste elemente plurilingve și fenomenul de interferență în textele literare.

Cuvinte-cheie: *multiculturalitate, bilingualism, plurilingvism, interferență, Herta Müller.*

Acolo unde se poate vorbi despre multiculturalitate apar și fenomenul de plurilingvism și, de cele mai multe ori, nu doar la nivelul conversațiilor uzuale, ci și în formele literare. Bi- respectiv plurilingvismul sunt fenomene foarte des întâlnite, probabil mult mai extinse decât monolingvismul, deoarece pentru definirea lor nu se iau în considerare doar limbile naționale, ci și diferențele care există la nivel social, instituțional sau

¹⁵ O variantă a acestui articol a fost publicat în limba germană: BARABÁS, Tünde (2011): „Die Mehrsprachigkeit in den Werken von Herta Müller“. În: GORGOL, Lucia/VLADU, Daniela/ SÁNTA-JAKABHÁZI, Réka (eds): *Germanistik im europäischen Kontext. Zeitschrift des Departements für Deutsche Sprache und Literatur*. Band III. Cluj-Napoca: Mega.

individual în cadrul aceleiași limbi. Astfel avem limbi care apar în unor anumite regiuni, unei anumite minorități naționale sau unui grup care a emigrat din țara sa de origine și s-a stabilit într-o altă țară. Un bun exemplu care ilustrează legătura multiculturalismului cu plurilingvismul este spațiul european, unde conviețuiesc de mai multe secole numeroase minorități naționale care și-au păstrat limba maternă, prin urmare, în aceste contexte se poate vorbi despre diversitate lingvistică.

Bi- și plurilingvismul au constituit un subiect important de cercetare în secolul al XX-lea, cu toate acestea cercetările s-au axat în cea mai mare măsură pe însușirea limbilor în cazul copiilor care provin din familiile bilingve; astfel există numeroase studii legate de bi-, respectiv plurilingvism, care cercetează aceste fenomene dintr-o perspectivă psihologică sau lingvistică, dar plurilingvismul literar nu este încă suficient de bine explorat. Tocmai din acest motiv, scopul acestui articol este să fie o contribuție în acest domeniu, demonstrând prezența elementelor plurilingve în operele literare. Punctul de plecare în această cercetare îl constituie operele autorilor germani din România, care, deși au scris în limba lor maternă, folosesc numeroase elemente din alte limbi.

Acceptări ale bi- și plurilingvismului

Bilingvismul și plurilingvismul sunt concepte largi care ridică multe întrebări, iar răspunsurile nu sunt ușor de dat. Cea mai importantă întrebare este desigur: când putem afirma că o persoană este bi- respectiv plurilingvă? În pofida numeroaselor cercetări făcute, teoreticienii nu au un răspuns concret și de multe ori aceștia nu despart cele două fenomene, plurilingvismul fiind considerat o subcategorie a bilingvismului sau invers. Singura diferență între aceste două categorii este faptul că, dacă în cazul bilingvismului vorbim doar de două limbi, în cazul plurilingvismului ne referim la cel puțin trei limbi.

Există, așadar, numeroase păreri în ceea ce privește *definiția bilingvismului* și se pot deosebi mai multe niveluri ale acestuia în funcție de cunoașterea limbilor în cauză. Dacă luăm o simplă definiție de dicționar, o persoană bilingvă este individul „care utilizează în mod curent și la fel de bine două limbi” (DEX 1996: 98). În concordanță cu această definiție, Bloomfield afirmă că bilingvismul este „cunoașterea a două limbi la nivelul de limbă maternă” (Bloomfield 1933: 56), iar Blocher, că:

„bilingvismul înseamnă apartenența unei persoane la două comunități lingvistice în așa măsură încât să nu se poată spune cu exactitate cu care dintre aceste limbi este într-o relație mai strânsă, care dintre ele se poate numi limba maternă, pe care o folosește cu mai multă ușurință sau în care limbă gândește individul.” (Blocher 1982: 17)

Desigur, acesta este cazul ideal, însă există teoreticieni care admit faptul că, în condiții normale, una dintre limbi se dezvoltă mai mult decât cealaltă, deoarece o persoană folosește cele două limbi în circumstanțe, respectiv în domenii diferite, astfel că niciodată nu putem afirma că bilingvismul este o competență simetrică. Aici putem aminti viziunea lui Gumperz legată de societățile bilingve, unde „vorbitorii prezintă diferite grade de competență. Unii stăpânesc ambele limbi la fel de bine; alii vorbesc numai o limbă în mod obișnuit și o cunosc pe cealaltă doar superficial” (Gumperz 1975, citat în Chiorean, Ionescu-Ruxăndoiu 1975: 209), iar William Mackey definește acest concept prin „folosirea și cunoașterea a două sau mai multe limbi” (Mackley 1968: 555), fără a preciza că este necesară cunoașterea celor două limbi la același nivel.

O a treia categorie îi include pe teoreticienii care au o părere cu totul diferită față de cazul ideal de bilingvism. Aceștia susțin că „[i]ndividul bilingv, pe lângă limba sa maternă, trebuie să stăpânească pentru a doua limbă cel puțin una dintre cele patru competențe ale limbii: în elegere, vorbire, citire sau scriere” (Macnamara 1967: 59), sau chiar mai mult decât atât, Haugen spune că „[p]ersoana care poate formula propoziții corecte, cu înțeles într-o altă limbă decât cea maternă este bilingvă” (Haugen 1953: 7). Prin urmare, bilingvismul este un fenomen extrem de complex, iar pentru a înțelege complexitatea lui, voi prezenta câteva exemple de persoane bilingve care au fost descrise de François Grosjean (1994). Acesta îi consideră bilingvi pe muncitorii care vin dintr-o altă țară și nu cunosc bine limba țării unde lucrează, deși o folosesc zilnic. Aici trebuie luat în considerare și faptul că aceste persoane pot ajunge să aibă un vocabular mai sărac și în limbă lor maternă, din cauză că nu o folosesc la fel de mult în noile circumstanțe. Conform lui Grosjean, tot în categoria persoanelor bilingve intră traducătorii sau cercetătorii care scriu articole sau citesc studii într-o altă limbă, deși nu o vorbesc des. Totodată este bilingvă și persoana care aparține unei minorități naționale, care folosește cel mai des limba oficială a statului în care trăiește, însă cu familia și prietenii folosește limba sa maternă (Grosjean 1994: 1656).

Există, așadar, diferite tipuri de bilingvism care se clasifică după mai multe criterii, unul dintre cele mai cunoscute fiind nivelul de cunoaștere al limbilor. În acest caz avem desigur cele două posibilități – *bilingvism echilibrat*, ceea ce înseamnă că o persoană stăpânește cele două limbi la fel de bine, și *bilingvismul dominant*, unde una dintre limbi este clar mai dezvoltată decât cealaltă (Lambert 1955: 197).

Bilingvismul se poate clasifica și în funcție de *perioada* în care individul și-a însușit cele două limbi – din copilărie, adolescență sau ca adult – sau dacă cele două limbi au fost însușite simultan sau succesiv

(Hamers 1989: 10). Pe lângă aceste criterii, mai putem aminti și *prestigiul social al limbilor*, iar în funcție de acesta, bilingvismul poate fi: *aditiv* – în cazul în care individul își îmbogățește cunoștințele cu o nouă limbă –, sau *substractiv* – în cazul în care o persoană trece de la utilizarea unei limbi la alta, adică una dintre limbi este în totalitate înlocuită de cealaltă (Lambert 1974: 91).

Relația individului cu comunitatea și cultura joacă un rol important când vine vorba de clasificarea bilingvismului, astfel deosebim *bilingvism bicultural, monocultural, cu o cultură dobândită și cu o cultură pierdută* (Berry 1980: 9). În cazul bilingvismului bicultural, individul se identifică cu ambele comunități și este acceptat de acestea. Când ne referim la bilingvismul monocultural vorbim despre un individ care nu se identifică decât cu comunitatea și cultura proprie și nu este privit ca membru al celeilalte comunități. Individul cu o cultură dobândită se îndepărtează de propria cultură și se identifică cu cea nouă, în timp ce persoana cu o cultură pierdută se îndepărtează de cultura sa, dar nu se identifică nici cu noua cultura.

Toate aceste clasificări s-ar putea face și în relație cu **plurilingvismul**, cu singura diferență că în acest caz am face referire la cel puțin în trei limbi. Când vine vorba de plurilingvism, trebuie stabilit dacă ne referim la un plurilingvism individual sau colectiv, adică dacă vorbim despre grupuri de persoane care au aceleași trăsături lingvistice sau despre indivizi, însă plurilingvismul poate fi atât *activ* cât și *pasiv*, în funcție de nivelul de cunoaștere al limbilor, dat fiind faptul că nu toți indivizii care cunosc mai multe limbi locuiesc în regiuni plurilingve, tot așa cum nu toate persoanele dintr-o regiune plurilingvă cunosc mai multe limbi. Totuși, în majoritatea cazurilor, dacă ne referim la o regiune multiculturală, locuitorii, indiferent dacă sunt vorbitori de mai multe limbi sau nu, împrumută, chiar și involuntar, unele elemente din celelalte limbi.

Martin Buber însuși a precizat într-un eseu că se poate vorbi despre un *plurilingvism autentic* (cf. sursa online din bibliografie), deoarece, după părerea lui, nu ajunge să cunoaștem mai multe limbi, ci trebuie să participăm activ la culturile respective. Așadar, cunoștințele de gramatică și vocabular nu sunt suficiente pentru a considera pe cineva plurilingv, ci este necesară o implicare și la nivel cultural.

În regiunile în care se folosesc mai multe limbi în paralel, apare și fenomenul de *interferență*, în cazul în care vorbitorul preia voluntar sau involuntar proprietăți ale unei limbi în timp ce folosește altă limbă. Aceste interferențe se întâlnesc pe diferite niveluri ale limbii, cum ar fi nivelul lexico-semantic, morfologic, sintactic sau chiar fonetic (Stiehler 1996: 15).

Pe lângă fenomenul de interferență, poate apărea și cel numit în literatura de specialitate *codeswitching*, adică schimbarea limbii (a codului)

în momentul vorbirii. Acest lucru este posibil doar atunci când participanții la conversație stăpânesc limbile în cauză și această schimbare de cod poate avea diferite motive, unul dintre ele fiind faptul că în limba utilizată locutorului îi lipsesc termenii necesari. (Bu mann 1990: 151)

Literatură și plurilingvism

Bilingvismul și plurilingvismul nu apar doar la un nivel spontan, conversațional, ci de multe ori și în texte literare, deoarece, în special autorii care provin din regiuni multiculturale folosesc în textele lor moduri de comunicare plurilingve, pe care le împrumută din culturile în care au trăit. Se vorbește deseori despre autori bi- respectiv plurilingvi care sunt capabili să se exprime fluent și cu multă ușurință în cel puțin două limbi, ale căror opere însă nu sunt neapărat plurilingve, dar și despre autori care nu numai că stăpânesc mai multe limbi, dar care folosesc și în operele lor combinații dintre ele. În această categorie intră însă și autorii care nu vorbesc mai multe limbi, ci diferite varietăți ale aceleiași limbi.

Samuel Beckett sau Rainer Maria Rilke sunt autori care, deși erau plurilingvi, au publicat texte monolingve, însă pe parcursul creației lor literare, din diferite motive, au înlocuit limba folosită anterior cu o altă limbă. Pentru a ilustra plurilingvismul în cadrul aceleiași opere putem aminti numeroși autori ai literaturii universale precum James Joyce, Ezra Pound sau Thomas Mann, care au inserat în textele lor jocuri de cuvinte, colaje sau citate din alte limbi (Schmeling 1996: 161).

Cu toate că acești autori se mișcă cu multă ușurință în diferite limbi, unii teoreticieni afirmă că nu se poate vorbi despre un plurilingvism adevărat decât dacă autorul și-a însușit limbile în timpul copilăriei; chiar și în acest caz, însă, este foarte greu să găsim autori care să fie activi din punct de vedere literar în cel puțin două limbi.

Într-adevăr sunt puțini aceia care scriu în paralel în două limbi, deoarece și majoritatea autorilor consideră că nu se poate scrie literatură adevărată decât în limba maternă, astfel că și cei care apar în unor minorități naționale își păstrează limba maternă pentru a publica.

În anumite circumstanțe, unii autori au schimbat limba în care au scris. De multe ori această schimbare a fost în strânsă legătură cu prestigiul unei limbi sau a avut cauze istorice, cazuri în care autorii au scris până la un moment dat într-o altă limbă, și abia apoi s-au întors la limba lor maternă. Este mai ales cazul autorilor care s-au aflat în exil. Căci acești autori au fost nevoiți să scrie într-o altă limbă și să găsească modalități de a exprima ceea ce doreau și ce ar fi putut exprima cu multă ușurință în limba lor maternă.

Desigur sunt numeroase cauze pentru care un autor este sau devine plurilingv: acesta poate proveni dintr-o familie în care s-au folosit mai

multe limbi, caz în care plurilingvismul său se poate pune pe seama schimbărilor sociale, economice sau politice. După cum am menționat anterior, cauza poate fi prestigiul unei limbi, în cazul în care autorul dorește să se adreseze unui public mai larg pentru a cuceri un spațiu literar mai însemnat, sau faptul că acesta a emigrat din țara de origine stabilindu-se într-o altă țară. Tot așa, autorul își poate alege limba în care publică în funcție de tipul de text pe care îl scrie, de exemplu unii folosesc limba maternă pentru textele literare, însă scriu într-o altă limbă atunci când vine vorba de textele jurnalistice sau teoretice. Un alt motiv pentru a alege o anumită limbă este însemnătatea acesteia pentru autor, de exemplu situațiile în care autorul asociază o anumită limbă cu întâmplări din viața sa. Un astfel de autor este Jorge Semprun care, deși are ca limbă maternă spaniola, a publicat prima sa carte în limba franceză (*Le grand voyage*, (Kremnitz 1993: 199-212). În acest caz este vorba despre o amintire neplăcută, însă o limbă se poate asocia și cu sentimente pozitive, precum apartenența la un grup. În orice situație, însă, limba poate exprima diferite viziuni asupra lumii.

Transilvania și Banatul, ca zone multiculturale și multilingve

Am amintit deja că iva autori plurilingvi din literatura universală, însă și în România sunt numeroși autori care se încadrează în categoria autorilor plurilingvi. Transilvania și Banatul sunt regiuni în care diversitatea, multiculturalitatea și plurilingvismul se îmbină perfect. În aceste regiuni conviețuiește dintre diferitele naționalități și contopirea dintre variatele culturi și limbi formează un mozaic unic. În aceste zone se vorbește română, maghiară, germană, sârbă, iar oamenii reprezintă o combinație fascinantă între diferitele culturi, obiceiuri, mentalități și limbi. Aceste regiuni sunt bogate și în literaturi minoritare, ca cea maghiară sau germană. Autorii germani care provin din România scriu într-un mediu străin în limba lor maternă și, deși nu folosesc limba oficială a țării în care trăiesc pentru a publica, folosesc chiar și neintenționat expresii din alte limbi. Este important de menționat că aceștia stăpânesc nu doar limbile folosite într-o anumită regiune, ci au și contact direct cu cultura. Acestea sunt competențe importante, chiar dacă diversitatea poate duce și la neclarități, interferențe culturale și lingvistice, care pot fi doar greu descifrate de cititorii monolingvi. Plurilingvismul literar în acest caz poate consta deseori doar în anumite aluzii sau elemente preluate din alte limbi sau culturi, care nu sunt specifice limbii în care este scrisă opera.

În România există autori care inițial au publicat opera într-o altă limbă, ca pe urmă să treacă la limba lor maternă. Spre exemplu îl putem aminti aici pe Franz Liebhard, care la început a scris poezii în limba

maghiară sub numele de Robert Reiter și abia pe urmă s-a decis să scrie în limba germană. Cauzele acestei schimbări rămân necunoscute și chiar de neînțeles dacă luăm în considerare succesul pe care autorul l-a avut cu operele scrise în limba maghiară (Balogh 2008: 131).

Din categoria autorilor care scriu într-o singură limbă, aceasta fiind de obicei limba lor maternă, dar care datorită multiculturalității zonei în care au crescut folosesc expresii din alte limbi sau aluzii care trimit la o cultură diferită față de a lor, fac parte autori precum Herta Müller, Richard Wagner, Egonald Schlattner sau Hans Bergel. Acești autori, precum și unii teoreticieni, consideră că un text literar cu adevărat însemnat nu se poate redacta în nicio altă limbă decât limba maternă, deoarece în cazul literaturii nu se ia în considerare doar corectitudinea frazelor din punct de vedere gramatical, ci un rol deosebit de important îl au aspectele stilistice și estetice ale formulării, respectiv ale textului:

„Scrierea [este] o activitate solicitantă, care necesită concentrare. [...] Autorii textelor care urmează să fie publicate nu sunt doar sub presiune din cauza corectitudinii gramaticale, ci și din perspectiva acceptabilității estetice. Această presiune devine și mai mare în cazul textelor literare. La acest lucru se adaugă și faptul că fiecare operă trebuie să conțină o doză de exhibiționism: fiecare autor (chiar și cei care nu scriu texte literare) dezvăluie ceva despre sine, conștient, dar cel mai des în mod inconștient. Problema aceasta este cu atât mai gravă cu cât noi suntem influențați de *puritatea* criteriilor sociale, care privește cu ochi critic orice combinație de limbi, culturi și sânge.” (Kremnitz 1996: 23; t.n.)

Cazul Herta Müller

Herta Müller este unul dintre autorii care fac parte din categoria scriitorilor plurilingvi, având în vedere faptul că s-a născut și a copilărit într-un Banat multicultural. Deși a învățat limba română relativ târziu, se poate observa în operele sale mișcarea permanentă între două culturi și limbi diferite:

„Textele timpurii ale Hertei Müller, adică cele apărute înainte de emigrarea ei în Germania (1987) reprezintă mereu drumuri între culturi și limbi. Acestea pendulează mereu între două sisteme lingvistice și culturale: română, respectiv cultura/literatura română și germană, respectiv cultura și literatura maternă.” (Eke 2008: 249; t.n.)

Müller este așadar o autoare plurilingvă, deși scrise în limba sa maternă, ale cărei opere conțin numeroase construcții care provin din limbile familiare ei, în special din limba română. Scriitoarea însăși explică atașamentul ei față de limba română:

„Apoi am auzit cât de frumos suna româna, ce limbă incredibil de senzuală este, cu metafore și imagini plastice frumoase, și chiar cu superstiții. Limbile romanice au diverse niveluri lingvistice pe care limbile germanice nu le au. [...] În orice caz am remarcat că în limba mea maternă nu pot spune totul, iar dacă traduc, totul devine obișnuit, deoarece nu corespunde cu ceea ce traduc, pentru că în germană lipsește acest nivel lingvistic, iar tocmai acest lucru m-a fascinat la română.” (apud. Aguilera 2008: 408; t.n.)

Interesantă este și afirmația autoarei, care deși a preferat să scrie în limba maternă despre realitatea românească din timpul comunismului, susține că, deseori crede că este structural româncă prin sentimente și prin felul său de a gândi, Herta Müller susține că româna este mereu prezentă, chiar și atunci când redactează un text în limba germană:

„Nu este nevoie să scriu niciun cuvânt în limba română, dar totuși româna este mereu cu mine, deoarece am crescut împreună. Ea se află în capul meu exact ca germana. Am mai multe imagini despre un obiect, deoarece româna vede altfel lucrurile și cu aceste imagini lucrez.” (id. 409; t.n.)

Astfel, autoarea întărește pe de o parte afirmația că fiecare limbă are viziuni diferite ale lumii și prezintă imagini diferite pentru diverse obiecte, iar pe de altă parte susține că este atașată de limba română și lucrează cu imaginile pe care aceasta i le oferă. Este de la sine înțeles că o limbă nu o exclude pe cealaltă, ci, dimpotrivă, folosind în același timp două limbi, se poate ajunge la imagini inedite și formulări bogate.

Observăm în operele Hertei Müller un amestec fascinant de scriere, politică și din viața de zi cu zi a României în timpul regimului cEAUȘIST, căci, deși scrie în limba germană, descrie realitatea românească. Una dintre explicațiile propriului plurilingvism ne-o oferă scriitoarea în romanul *Herztier* („Animalul inimii”), în care deosebește limba maternă de limba oficială a statului și de limba uzuală. Müller afirmă că limba ei maternă este germana, datorită faptului că provine dintr-o familie minoritară, însă precizează că exista o limbă română uzuală, frumoasă, naturală și o română oficială, a statului, care era ideologică, artificială și abuzivă.

Cu toate că Herta Müller a învățat abia pe la 15 ani limba română, pentru ea limba sa maternă este „momentană și necondiționată, ca propria piele” (Müller 2003: 26; t.n.), în timp ce limba română este precum banii de buzunar, care abia îi ajung. S-ar putea ca acesta să fie și motivul pentru care a ales germana pentru scrierile sale: nu neapărat pentru că este cea mai bună, cât pentru faptul că este cea mai de încredere și îi stă mereu la dispoziție.

Deși în majoritatea cazurilor în opera sa nu se poate remarca ușor prezența, respectiv, influența limbii române, există totuși numeroase exemple de plurilingvism în operele Hertei Müller, deoarece ea construiește

un sistem bilingv în care apar interferențe lingvistice. Aceste interferențe sunt evidente atunci când autorea folosește traduceri literale din limba română și le integrează în textul german. Acestea sunt rezultatul bilingvismului cu care autoarea a crescut și pot duce la confuzii din cauză că cititorii care nu sunt bilingvi nu cunosc aluziile sau sensurile care se ascund în spatele acestor expresii și pot să descifreze doar cu dificultate ceea ce acestea indică.

Un exemplu pentru a ilustra aceste diferențe lingvistice și culturale îl găsim chiar în titlul romanului *Der Mensch ist ein gro ß er Fasan auf der Welt* (Müller 2009) („Omul este un mare fazan pe lume”). Opera Hertei Müller prezintă destinul familiei Windisch, o familie de origine germană din România, care își așteaptă actele pentru a putea emigra în Germania, în această situație disperată unica fiică a familiei, Amalia, este vândută pentru a putea obține documentele și pentru a putea părăsi țara comunistă. Titlul acestui roman derivă dintr-o construcție românească, pe care Müller a preluat-o pentru a ilustra nefericita situație a familiei Windisch. În română se folosește expresia *ești un fazan* cu referire la o persoană neîndemânatică, care nu se descurcă într-o anumită situație. Cuvântul *fazan* semnifică în limba română învinsul, în timp ce în limba germană același cuvânt are o cu totul altă semnificație, căci indică aroganța.

Este foarte interesant de observat că același cuvânt poate avea sensuri atât de diferite în două limbi și culturi. În limba română, sensul cuvântului face trimitere la stilul de viață al păsării. Fazanul trăiește mai ales pe câmpie, nu știe zbura bine și de aceea reprezintă o pradă ușoară chiar și pentru cei care nu știu vâna foarte bine. Astfel, fazanul este un învins, precum familia Windisch, prezentată în roman, care nu se poate salva. Pe de altă parte, limba germană a dezvoltat sensul acestui cuvânt în relație cu înfrângerea păsării. Coloritul frumos al penajului sugerează în germană aroganța, pe care Müller o consideră superficială (cf. Aguilera 2008: 408).

Cunoscând cele două sensuri atât de diferite, pe care le are cuvântul cheie din titlul romanului și, desigur, firul narativ al acestuia, putem afirma că în această situație există plurilingvism, deoarece autoarea a ales sensul românesc al cuvântului. Preluarea și traducerea expresiei românești și integrarea acesteia în textul german produce un efect de înstrăinare, diferențele culturale ale sensului pot crea greutate în alegerea titlului, însă pentru o persoană bilingvă ori provenind din același context cultural nu este greu de descifrat această interferență.

Un alt exemplu ilustrativ se găsește în romanul *Heute wär' ich mir lieber nicht begegnet* („Astăzi n-aș fi vrut să mă întâlnesc cu mine”), în care Herta Müller preia expresia *bărbatul tău* sau *omul tău*, care în română înseamnă soț, și o traduce literal în germană „dein Mensch” (Müller 2005:

17). Această traducere este foarte neobișnuită pentru limba germană, deoarece se folosește expresia *dein Mann*, o prescurtare de la *dein Ehemann*. Această preluare a ei și inserare a expresiei românești în textul german întăresc afirmația că limba română este mereu prezentă în zestrea biculturală și bilingvă a autoarei.

Așa cum am mai amintit, în cazul Hertei Müller putem vorbi despre pluri- și nu doar despre bilingvism, chiar dacă cele mai multe interferențe sunt din limba română. În operele sale găsim elemente și din alte idiomuri, precum dialectul șvab sau maghiara. Unul dintre elementele preluate din limba maghiară se găsește tot în romanul *Heute wär' ich mir lieber nicht begegnet*, și este vorba despre cuvântul „Paraputch” (Müller 2005: 122). Acesta își are originea în limba maghiară, *pereputty*, ceea ce semnifică familie sau adunare. Müller folosește în același înțeles cuvântul, doar că îi adaugă o tentă negativă. Chiar autoarea recunoaște că a preluat cuvântul de la cineva și, deși nu știe ce înseamnă cu exactitate, încearcă să găsească o explicație:

„Era revelionul, paraputch-ul, așa numea soacra mea întreaga familie, sărbătorea în camera de zi a socrilor mei. Nu voi ști niciodată exact ce înseamnă paraputch. Mie îmi suna a mulțime, pentru că familia era atât de mare și fiecare era aparte în felul său. Și deși nu se puteau suporta unii pe alții, organizau mereu întâlniri.” (Müller 2005: 122; t.n.)

Semne ale plurilingvismului nu se găsesc doar în romanele, ci și în eseurile pe care le-a scris Herta Müller: aici întâlnim expresii sau traduceri literale care sunt neobișnuite pentru limba germană. În eseu cu titlu sugestiv *In jeder Sprache sitzen andere Augen* („În fiecare limbă sunt alți ochi”) găsim construcția „Der hat seinen Kopf auf den Schultern, damit es ihm nicht in den Hals regnet” (Müller 2003: 7; t.n.), ceea ce în română înseamnă de fapt *are capul pe umeri ca să nu-i plouă în gât*. Construcția a fost preluată și tradusă literal de Herta Müller, creând astfel dificultăți de înțelegere pentru cititorul german. Autoarea folosește această „vorbă românească” pentru a descrie niște activități care au devenit obișnuite automatisme:

„Activitățile zilnice erau instinctive, muncă învățată pe de rost [...] Capul era acolo ca să poarte ochii și urechile, de care avea omul nevoie la muncă” (Müller 2003b: 7; t.n.).

Chiar și din puținele exemple prezentate se poate deduce faptul că în operele Hertei Müller se găsesc diverse elemente de plurilingvism, expresii preluate din alte limbi, traduceri literale neobișnuite, proverbe specifice unei alte culturi, care sunt integrate în textul german.

Consider că tema aceasta oferă o posibilitate mai largă de cercetare, iar studiul nostru este decât un argument în favoarea studiului plurilingvismului în textul literar al Hertei Müller ori al altor autori.

Referințe bibliografice

Literatură primară

- MÜLLER, Herta (2003a) „Der König verneigt sich und tötet.” În: MÜLLER, Herta: *Der König verneigt sich und tötet*. München: Carl Hanser.
- MÜLLER, Herta (2009) *Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt. Eine Erzählung*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch.
- MÜLLER, Herta (2005) *Heute wär' ich mir lieber nicht begegnet*. Reinbek: Rowohlt
- MÜLLER, Herta (2003b) „In jeder Sprache sitzen andere Augen.” În: MÜLLER, Herta: *Der König verneigt sich und tötet*. München: Carl Hanser.

Literatură secundară

- AGUILERA, Carlos A. (2008) „Mir war der rumänische Fasan immer näher als der deutsche Fasan. Ich will mit Utopien nichts mehr zu tun haben“. În: KRÜGER, Michael (ed.) *Akzente- Zeitschrift für Literatur*. Vol. 5, 55. München: Carl Hanser. pp. 401-411.
- BALOGH, András F. (2008) „Sprachwahl und Poesie in einer multiethnischen Region. Der Fall des Banater Dichters Franz Liebhard“. În: BALOGH, András F.(ed.): *Studien zur deutschen Literatur Südosteuropas*. Presa Universitară Clujeană: Cluj-Napoca. pp. 131-148.
- BERRY, J. W. (1980) „Acculturation as varieties of adaptation”. În: PADILLA, A. (ed.): *Acculturation: Theory and Models*, Washington: AAAS. pp. 9-25.
- BLOCHER, Eduard (1982) „Zweisprachigkeit. Vorteile und Nachteile”. În: SWIFT, James (ed.): *Bilinguale und multikulturelle Erziehung*. Würzburg: Königshausen und Neumann. p. 17-25.
- BLOOMFIELD, Leonard (1933) *Language*. New York: Holt.
- BUßMANN, Hadumod (1990) *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner.
- DEX (1996) *Dic ionarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Univers Enciclopedic
- EKE, Norbert Otto (2008) „«In jeder Sprache sitzen andere Augen» Herta Müllers ex-zentrisches Schreiben“. În: BRITTNACHER, Hans Richard/ KLANE, Magnus (ed.): *Unterwegs. Zur Poetik des Vagabundentums im 20. Jahrhundert*. Köln-Weimar-Wien: Böhlau. pp. 247-259.
- GROSJEAN, François (1994) „Individual Bilingualism”. În: *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Pergamon Press. pp. 1656-1660.
- GUMPERZ, John J. (1975) „Asupra etnologiei schimbării lingvistice”. În IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana/ CHI ORAN, Dumitru (ed.) *Sociolingvistica, Orientări actuale*, București: Editura Didactică și Pedagogică. pp. 208-218.
- HAMERS, Josiane F./ BLANC, Michel H. A. (1989) *Bilinguality and Bilingualism*, Cambridge: Cambridge University Press.

- HAUGEN, Einar (1953) *The Norwegian Language in America: a Study in Bilingual Behavior*. Vol. I. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- KREMnitz, Georg (1993) „Ein Autor zwischen zwei Sprachen: Jorge Semprun“. În: LOEWE, Siegfried/ ALBERTO, Martino/ ALFRED, Noe (ed.) *Literatur ohne Grenzen. Festschrift für Erika Kanduth*, Frankfurt am Main: Peter Lang. pp. 200-212
- KREMnitz, Georg (1996) „Über das Schreiben in zwei Sprachen“. În STIEHLER, Heinrich (ed.): *Literarische Mehrsprachigkeit*. Iași: Editura Universită ii „Al. I. Cuza“. pp. 22-32.
- LAMBERT, Wallace E. (1974) „Culture and language as factors in learning and education“. În: ABOUD, Frances/ MEADE, Robert D. (ed.) *Cultural factors in learning*, Bellingham: Washington State College. pp. 91-122.
- LAMBERT, Wallace E. (1955) „Measurement of the linguistic dominance of bilinguals“. În: *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 50. pp. 197-200
- MACKEY, William F. (1968) „The description of bilingualism“. În: FISHMAN, Joshua A. (ed.): *Readings in the Sociology of Language*. The Netherlands: Mouton & Co. N. V. Publishers. pp. 554-584.
- MACNAMARA, John (1967) „The bilingual's linguistic performance: a psychological overview“. În: *Journal of Social Issues*, Vol. 23. pp. 58-77.
- SCHMELING, Manfred (1996) „«In jeder Sprache neu»: Zweisprachigkeit und Kulturtransfer bei Iwan Goll“. În: STRUTZ, J./ZIMA, P. (ed.): *Literarische Polyphonie. Übersetzung und Mehrsprachigkeit in der Literatur*. Tübingen: Gunter Narr., pp. 157-174.
- STIEHLER, Heinrich (1996) „Soziologische Probleme des Sprachwechsels“. In: STIEHLER, Heinrich (ed.): *Literarische Mehrsprachigkeit*. Iași: Editura Universită ii „Al. I. Cuza“, pp. 15-21.

Surse online

http://mta.hu/data/cikk/11/74/71/cikk_117471/Osztrak_Magyar_VegyesBiz_evesbesz2010.pdf [06.05.2012]

METAFORA KENNING ȘI ARTICULAREA SENSULUI POETIC ÎN POEZIA SCALDICĂ SCANDINAVĂ

Abstract

As an essential dimension of the text, sense is not given in texts, but it articulates itself, in a double semiotic articulation. Through this process signification and designation of linguistic signs become signifiers of the second degree of the textual sense. The process of a double semiotic articulation represents the key problem of text linguistics¹⁶. Aiming the reconstruction of the original intuitive process in the poetic text, the considerations on sense defined in Coseriu's textual semantics can be also valued from the point of view of poetics. This paper is analysing the double semiotic articulation in a skaldic poetic text, following the functional mechanism of revelatory metaphor, a process defined theoretically at a macro-textual level by Professor Mircea Borcilă.

Keywords: *skaldic poetry, kenning, metaphor, meaning.*

Rezumat

Dimensiune esențială a textului, care mobilizează o lume la un act de cunoaștere (Vlad 1994), sensul nu este dat, nu este fixat în texte, ci se articulează într-un dublu raport semiotic. În viziunea lingvisticii integrale procesul de articulare a sensului reprezintă problema fundamentală a lingvisticii textului¹⁷. Lucrarea de față își propune să surprindă procesul de articulare a sensului într-un text poetic din poezia scaldică, urmând mecanismul funcțional al *poesis*-ului discursiv, proces care reliefează „conexiunea axială” Blaga-Coșeriu, permițând dezvoltarea lingvisticii spre o poetică antropologică și culturală. Definită teoretic la nivel macrotextual de profesorul Mircea Borcilă, analiza noastră se desfășoară în trei etape: identificarea și interpretarea textemelor (metaforele kenning); identificarea și interpretarea câmpurilor semantice intrate în tensiune și degajarea aportului textemelor în construcția sensului global al textului. Explorarea potențialului creator al metaforelor kenning abordate în cadrul conceptual al semanticii discursului repetat, precum și procedeele și funcțiile prin care acestea contribuie la crearea de sens, va fi explicitată în cadrul mult mai larg al celor 91 de strofe care compun *Saga regelui Harald*.

Cuvinte-cheie: *poezie scaldică, kenning, metaforă, sens.*

¹⁶ Lingvistica textului este al treilea nivel al lingvisticii integrale. Importanța distinctiei operate de Eugen Coșeriu între nivelele universal, idiomatic și individual, impune și necesitatea distinctiei între cele trei tipuri de conținut lingvistic: designație, semnificație și sens, prezente în mod simultan în text.

¹⁷ Lingvistica textului reprezintă cel de-al treilea palier al lingvisticii integrale. Importanța distinctiei celor trei niveluri ale limbajului (în plan universal, idiomatic și individual) este evidențiată de Coșeriu, mai ales în distincția necesară a celor trei tipuri de „conținut lingvistic: desemnarea, semnificatul și sensul (stratificări care în texte se prezintă simultan).

Studiul de față își propune să surprindă procesul de articulare a sensului într-un text poetic din poezia scaldică, urmând considerațiile despre sens în accepțiunea semanticii textuale coșeriene, valorificate din perspectiva unei poetici întemeiată pe dualitatea metaforică blagiană.

Încercare sistematică de surprindere a sensului ca dimensiune inefabilă și transmندانă a textului, lingvistica integrală își asumă premisele unei reflecții filosofice asupra limbajului. Re-construcția intuitivă a procesului articulării sensului presupune integrarea relațiilor evocative cu rol decisiv în coagularea posibilităților generale de construcție a sensului date în limbaj. Pluralitate de înțelesuri a unui text, funcțiunile de evocare ilustrează „acea bogată ambiguitate a cuvântului care poate denota cu precizie ceva, fără a renunța în același timp și la alte denotări.” (Coșeriu 1994: 153).

Identificând o serie de tipuri de relații evocative realizabile în text, Eugeniu Coșeriu distinge (pe lângă cele trei funcții bühleriene de funcționare a semnului lingvistic) cinci categorii principale¹⁸, una dintre acestea fiind relațiile semnului cu alte texte, subliniind astfel faptul că sensul nu provine doar din structura textului, ci și din relații cu segmente de text deja existente.

Relațiile semnului cu alte texte se referă așadar la relațiile dezvoltate între semnele unui text cu semne din texte care apar în tradiții culturale dintr-o comunitate lingvistică determinată, adică „tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»” (Coșeriu 2000: 258).

Unități normate în tratatul de poetică „Skáldskaparmál”, *metaforele kenning* devin prin repetare expresii convenționale (texteme), care se actualizează în poezie datorită caracterului lor aluziv. Abordând metaforele kenning în perspectiva semanticii textual-discursive, studiul nostru propune un demers investigativ care să le exploreze potențialul creator, precum și procedeele prin care acestea contribuie la crearea de sens, în poemul „Strofe dedicate lui Sveinn Ulfsson”, compus de scaldul islandez Thorleik Fagri. Analiza noastră se desfășoară în trei etape: identificarea și interpretarea textemelor (metaforele kenning); identificarea și interpretarea câmpurilor semantice intrate în tensiune și degajarea aportului textemelor în

¹⁸ (a) relații cu alte semne; (b) relații cu alte texte; (c) relații între semne și „lucruri”; (d) relații dintre semne și „cunoașterea lucrurilor”; (e) cadrele vorbirii (cf. Coșeriu 1981/2001a: 97-131)

construcția sensului global al textului. Explorarea potențialului creator al metaforelor kenning abordate în cadrul conceptual al semanticii discursului repetat, precum și procedeele și funcțiile prin care acestea contribuie la crearea de sens, va fi explicată într-un studiu ulterior, în cadrul mult mai larg al celor 91 de strofe care compun „Saga regelui Harald”.

1. Metafora kenning – unitate a discursului repetat

1.1. Poezia scaldică

Compusă în mod oral, apoi memorată și recitată, poezia scaldică a înflorit în societatea vikingă într-un mod unic și uimitor. Cronici prescurtate ale timpurilor pe care le evocă, surse de informare în ce privește credința, modul de gândire al vechilor vikingi, poemele scaldice impun o participare complexă a cititorului la dezvăluirea sensului lor. Un astfel de public putea să recunoască un poem izbutit compus în respectul convențiilor poetice normate de regulile versului scaldic. O explicație a acestei hermeneutici populare stă în faptul că poezia era parte a vieții de zi cu zi, că nicio petrecere, sărbătorire, întâlnire nu se putea desfășura în absența unui scald. De-aici și remarcă istoricul R. I. Page: „E posibil ca vikingii să fi fost barbari în comportamentul lor, însă erau barbari educați”. (Page 1995:16). Interacțiunea strânsă dintre regulile aliteriei, rima internă, numărul de silabe și introducerea metaforelor kenning oferă poezii liberate de crearea scaldului angajat în compunerea unui poem de laudă, însă cu atât mai mult încercările lui de a prezenta un poem original sunt cu atât mai valoroase și apreciate (Simek 1996: 287). Inscriziunile runice și poemele scaldice reprezintă cea mai veche sursă literară scandinavă atribuită unei perioade timpurii, chiar dacă înregistrarea acestor poeme are loc doar câteva secole mai târziu. Majoritatea poemelor scaldice care s-au păstrat au fost transmise oral până când au fost încorporate în operele scrise ale secolului al XIII-lea. Spre deosebire de versul eddic, de obicei simplu din punctul de vedere al stilului, conținutului (mitologic sau eroic) și al metricii, poezia scaldică este extrem de complexă, supusă unor reguli stricte, în interiorul cărora aliteria și rima reprezintă indicatorii unui pattern metric impus de ritmul vorbirii naturale. Aceste reguli ferme ale compoziției le-au salvat de la uitare înlesnind păstrarea lor, iar prezența metaforelor kenning rezolvă dificultățile metricii și asigură, în același timp, imaginea care îmbălânzește și luminează versul scaldic. Descrise ca parafraze poetice ale unor concepte (Simek 1996: 183) metaforele kenning dezvăluie un mit sau o legendă în miniatură, de aceea povestirile incluse în „Edda”, precum și în alte surse mitologice, oferă atât scenarii necesare interpretării unor metafore kenning, cât și noi mijloace de compunere. Alcătuită din trei părți principale cu un prolog în

formă narativă, „Gylfaginning”, o sec iune centrală și cea mai consistentă „Skáldskaparmál” (Limbajul poeziei), și o a treia sec iune, numită „Háttatal”, în care Snorri Sturluson explică genera iilor viitoare prin intermediul celor 102 strofe dedicate regelui Hakon varia iile stilistice, metrice și de structură ale poeziei scaldice, „Edda” lui Snorri reprezintă o operă inegalabilă în peisajul cultural al evului mediu timpuriu. Clasificarea de metafore kenning și heiti¹⁹ din „Skáldskaparmál” este similară cu cea din scrierile enciclopedice medievale, semnate de Bede, Isidorius, Honorius, fapt care dovedește calitatea acestui cărturar islandez de a fi fost un om al timpului său. Acest posibil contact al tânărului Snorri Sturluson cu limba latină îl determină pe Anthony Faulkes să urmărească posibilele surse latine precum și dezvoltarea lor în „Skáldskaparmál”²⁰. În ciuda acestor apropieri, Snorri definește limbajul poetic în termenii unei substituri a unui nume cu altul, mai degrabă decât în termeni de *transfer* și în *eles*. Cele mai multe texte din „Skáldskaparmál” con in liste de metafore kenning și explica ii ale modului în care s-au format, scaldul islandez concentrându-se pe etimologia lor, pe construirea unei legi de sistematizare, fără să ne explice felul în care ele func ionează în interiorul versului. Pentru a explica elaboratele metafore kenning care se referă la zei și eroi legendari, Snorri Sturluson expune în mici prelegeri mitologia și istoria legendară a perioadei vikinge. Conștient că eforturile sale de recuperare și inventariere a materialului pângân din tradi ia poeziei scaldice i-ar putea deruta pe tinerii poe i crescu i și educa i într-o atmosferă creștină, Snorri Sturluson introduce un avertisment încă din primele rânduri ale capitoului dedicat poeziei scaldice:

„Dumnezeu cel Atotputernic a creat la început cerul și pământul și toate lucrurile bune pe care le găsim azi în cer și pe pământ. În cele din urmă i-a creat pe Adam și Eva din care ne-am născut noi, împreună cu to i oamenii care au fost și to i cei care ne vor urma (...). După ani lungi de via ă pe pământ, oamenii s-au întrebat cum e cu puțin ă ca pământul să aibă atâta via ă în el, hrânind oameni, păsări și animale, și-apoi să-i recheme pe to i la sânul lui, de parcă propria-i fire l-ar ajuta să facă asta,

¹⁹ Pentru a denumi un suveran foloseau mult mai multe artificii și construc ii decât știm noi azi. Astfel de nume precum *allvaldr* (atotputernicul) *drottin* (conducătorul unui drot, al cur ii sale), *budlungr* (descendentul lui Budl, tatăl hunului Atila), sunt numite „heiti”, de la verbul „heita”, tradus prin „a numi”. Un rege mai putea fi numit prin intermediul unei formule kenning formată dintr-un singur cuvânt, de exemplu „menfergir”, care designează un rege generos, numindu-l „cel care urăște colanul de argint”.

²⁰ Faulkes se referă, în special, la sistemul de clasificare al formulelor kenning pe care îl aseamănă cu maniera în care Aristotel clasifică formulele retorice în capitoul XXI (11-13) al „Poeticii”.

fără vreun ajutor din afară. De-aceia i-au dat Pământului un nume, socotindu-și neamurile de la facerea lui, și nu cu ziua în care Dumnezeu a făcut cerul și pământul.” (Sturluson 1916 : 35, t.n.)

Așadar, oamenii ajung să considere pământul care îi hrănește ca început al vieții și al propriilor genealogii, uitând cunoașterea divină a lumii pe care o primiseră prin proto-părinii Adam și Eva. Cunoașterea care le rămâne este dată doar de puterea cuvintelor (Lindow 2001: 21) pentru că prin cădere și-au pierdut cunoașterea iute a gândului nemijlocită de cuvinte. Prin această interpretare a originii păgânismului, Snorri îi conferă totuși calitatea unei religii a naturii pe care o înnobilează cu faptele glorioase ale unor eroi legendari.

O dată alcătuit acest tratat, scaldul islandez va folosi poemele scaldice compuse la curtea regilor ca dovadă a adevărurilor istorice expuse în seria de povestiri istorice (saga) elaborate sub titlul „Heimskringla” (Cercul lumii). Considerat un explorator al trecutului (Magnusson&Pálsson 1966: 13), Snorri deduce și interpretează momentele importante din istoria Scandinaviei, așa cum apar relatate de poezia scaldilor, chiar și în situația în care informațiile și dovezile istorice lipsesc. Așadar, „Heimskringla” nu este un tratat de istorie, în sensul modern al cuvântului. În încercarea de-a reda o imagine cât mai apropiată de adevăr, Snorri Sturluson s-a lăsat ghidat de principii estetice, conștient că elaborează o operă literară, asumându-și ca intelectual o descendență care îi asigură îndemânarea și prestigiul de istoric și scald²¹.

Sursele pentru redactarea vastei opere literare „Heimskringla”, din care face parte și „Saga regelui Harald”, pot fi grupate în două categorii (Faulkes 1993: 63): *poeme nordice* cunoscute din tradiția orală și *scrieri istorice* compilate la sfârșitul secolului al XII-lea. Multe dintre povestirile narate sunt reconstruite ale miturilor bazate pe aluziile din poemele

²¹ Descendent pe linie paternă din Snorri Preotul, al cărui fiu, Halldor Snorrason a luptat alături de regele Harald în Norvegia, iar pe linie maternă din marele poet viking Egil Skalla Grimsson, eroul cu același nume din „Saga lui Egil”, pe care unii cărturari o consideră ca fiind scrisă de Snorri însuși, aceluși Snorri Sturluson au fost condiționate de această moștenire a trecutului său și de un anumit sentiment al mării și al mândriei de a fi fost descendentul unor înaintași iluștrii. Biografia sa cuprinde, de altfel, sentimentul unui destin asumat creator. De la vârsta de doi ani (1181) a fost trimis la Oddi, marele centru cultural din Islanda timpului său, în casa unora dintre cei mai cultivați oameni din ară. Printre aceștia se numără și Jon Loptsson (1124-1197), nepotul primului istoric islandez, Saemund Sigfusson Învățătorul (1056-1133), despre care se știe că a fost educat în Franța și-a scris în limba latină o operă pierdută despre regii Norvegiei.

timpurii, cum este de exemplu istoria originii poeziei sau cea a intrării zeilor Aesir în Asgard.

Întrebarea care se impune vizează condițiile în care versul scaldic devine mediul cel mai prielnic pentru dezvoltarea poeziei profund religioase din sec. al XII-lea. Răspunsul, subliniază Gudrun Nordal (Nordal 2001: 7), se află în relația stabilită între sistemul școlar și poezia scaldică, versul scaldic fiind un mediator de importanță crucială între gramatica latină care se învăța în școala islandeză o dată cu introducerea alfabetului latin, și tradițiile orale locale. În școlile islandeze analizele gramaticale se aplicau pe textele vechilor poeme scaldice, cărturarii islandezi observând că și poezia latină, asemenea poeziei scaldice, respectă o metrică strictă și cuprinde aluzii la mitologia păgână. Poezii păgâne ai nordului erau cunoscute și respectate de comunitatea creștină așa cum Horațiu, Ovidiu și Vergiliu erau cunoscute și respectate în cultura latină.

Patru tratate de gramatică ni s-au păstrat din evul mediu islandez și toate fac parte din „Edda” lui Snorri. Folosirea versului scaldic în predarea gramaticii se află, așadar, la rădăcina redactării seriilor de saga din secolul al XIII-lea. Scriitori și poeți precum Einarr în „Geisli” fac trimitere la strofele scaldice compuse de poeți ai secolului al XI-lea ca surse importante în redactarea biografiilor primilor regi creștini. Introducerea versului scaldic în contextul studierii gramaticii în școli a fost necesară pentru ca poemele să fie respectate și tratate ca surse de încredere în redactarea scrierilor istorice (saga). Traducerea acestor versuri în alfabetul latin era, așadar, importantă pentru a putea fi acceptate în scrierile istorice, fapt care asigură și poezilor credibilitate în cultura scrisă, în vreme ce existența a unui studiu sistematic al versului scaldic în contextul analizelor gramaticale pe text nu excludea studiul activ al acestei forme de artă în afara școlii.

1.2 Metafora kenning – unitate a discursului repetat

Compuse dintr-un cuvânt de bază și un determinant în genitiv (i.e. *calul valurilor*, metaforă care desemnează *corabia*; *furtuna scuturilor*, metaforă care se referă la *bătălie*), metaforele kenning sunt, generic, perifraze care înlocuiesc un substantiv, însă operațiile mentale implicate în construcția acestor metafore – aluzia, analogia și jocurile de cuvinte – conduc la consecințe diferite în articularea sensului textual.

În ce privește discuțiile teoretice despre kenning, ele pot fi grupate în două categorii: cele care le investesc cu funcții metaforice și cele care le refuză acest statut. Diversele studii și exegeze dezvoltate pe marginea metaforei kenning au dus la concluzii care împărtășesc câteva puncte de convergență. Cel dintâi este statutul de „figurativitate” convenționalizată, fie ea metaforă sau formulă poetică stereotipă, ale cărei variații urmează

anumite reguli susceptibile unei clasificări riguroase. Cea de-a doua caracteristică subliniată de exegei și comună tuturor studiilor este puternicul caracter aluziv, prin care metafora kenning devine atât păstrătoare a istoriilor sacre, ferindu-le de uitare, cât și reper fix în memorarea poemelor scaldice care apar în unei tradiții orale (Teoc 2013: 149). Edward Oswald Gabriel Turville-Petre dezvoltă în lucrarea „Scaldic Poetry”²² o întreagă teorie despre caracterul aluziv al metaforelor kenning prin faptul că, descriind un mit sau o legendă în miniatură, vor provoca întotdeauna o imagine mentală bogată și luminoasă. Gary Holland va extinde această perspectivă asupra metaforei kenning ca parte a unui sistem, insistând asupra statutului de formulă poetică, mergând până la retragerea calității de metaforă (Holland 2005 :123). În analiza dedicată acestor metafore, Sanda Tomescu-Baciu pornește de la viziunea blagiană asupra relației dintre mit și metaforă, încadrată în orizontul larg al concepției vichiene²³. „Raportul dintre mit și metaforă, așa cum îl prezintă filosoful român, este deosebit de fructuos în elegerea miturilor nordice, în care poezia și misterul – magie și rune – sunt legate organic prin însăși existența zeului suprem, Odin, zeul înțelepciunii, runelor, poeziei și magiei, dar în același timp și zeu al războiului” (Tomescu-Baciu, 2001: 21).

Datorită caracteristicilor fundamentale – caracterul aluziv, interpretabil, decompozabil – și a funcției de unitate lingvistică în interiorul unui text, metafora kenning se înscrie fără îndoială în câmpul de reflecție asupra discursului repetat.

„Istoricitatea vorbirii, subliniază Coșeriu, nu trebuie să ne facă să-i uităm universalitatea. (...) Astfel, funcțiunile lingvistice nu se pot defini prin raportare la limbi, ci numai prin raportare la vorbire.” (Coșeriu 1955/2004: 293-294).

În excelenta sa lucrare de doctorat „Semantica textelor românești. Abordare în perspectivă integralistă”²⁴, Simina Dan-Terian subliniază faptul că anumite unități textuale ale discursului repetat ajung să fie adoptate ulterior drept unități „idiomatice” de către o întreagă tradiție lingvistică, însă „aceste contingente nu anulează faptul originar al apariției discursului repetat printr-un proces textual de natură discursivă” (Dan-Terian 2011: 85). Manifestându-se în limbă ca discurs sau ca semn

²² Clarendon Press, Oxford, 1976.

²³ Studiile lui Giambattista Vico consideră miturile metafore transformate. Mitul ia naștere prin transformarea unor metafore, perspectivă în lumina căreia metafora este un mit restrâns.

²⁴ Teză de doctorat, sub coordonarea prof. Mircea Bercilă, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2011.

actualizat, elementele discursului repetat presupun trei tipuri de determinare: nominală, verbală și enun iativă.

Enun complet din punct de vedere comunicational, metafora kenning se substituie determinării enun iative, iar în ce privește „cadrele” vorbirii, ca unită i normate în tratatul de poetică „Skáldskaparmál”, considerăm că metaforele kenning se substituie clasei citatelor celebre care sunt încadrate în anumite circumstanțe ale vorbirii pe care le evocă în momentul articulării sensului poetic.

În volumul „Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives” (Emerald Group Publishing – 2005), al cărui obiect de studiu este limbajul convențional figurativ, adică un subsistem al lexicului cu totul deosebit de expresiile figurative produse ad-hoc în discurs, D. Dobrovol’skij și E. Piirainen subliniază faptul că cel mai important aport pe care îl aduc aceste unită i ale limbajului figurat este faptul că ele înregistrează și păstrează în planul coninutului lor cunoștințe relevante care includ, mai presus de toate, o reflecție, o oglindire a culturii din care provin. Consecința importantă pentru analiza lingvistică ce derivă din asumarea acestei premise este faptul că urmele sensului literal moștenit de sensul figurativ trebuie să fie luate în considerare la momentul descrierii planului de coninut al unită ilor figurative. Componenta imagistică presupune existența a unui pod conceptual între „ceea ce este spus – se spune” și „ceea ce se în elege”, adică între structura lexicală și sensul real, actual, efectiv. Datele empirice culese din limbi diferite sugerează faptul că multe proprietăți semnificative ale limbajului figurativ pot fi explicate doar pe baza structurilor specifice conceptuale la care în general ne referim prin expresia „cunoaștere culturală”, un număr mare de fenomene identificate în limbajul figurativ neputând fi descrise adecvat decât prin intermediul unor coduri culturale, altele decât limbajul natural (tradiții, obiceiuri, artele frumoase etc.). Chiar dacă o componentă imagistică nu influențează în mod direct felul în care o unitate figurativă dată este folosită, componenta imagistică va continua să facă parte în mod potențial din planul coninutului (Dobrovol’skij și Piirainen 2005: 15), putând fi activată într-un context specific. Dacă situarea fenomenului discursului repetat în cadrul conceptual al lingvisticii integrale poate contribui la o mai bună în alegere a textemelor și a modului lor de funcționare, suntem încredințați că studiul aplicat al metaforelor kenning în orizontul deschis de integralismul lingvistic prin reliefarea „conexiunii axiale” Blaga-Coșeriu, și dezvoltarea metaforologiei spre o poetică antropologică, va reliefa caractere esențiale din articularea sensului poetic în textul scaldic, care n-au avut până acum șansa de-a se adresa cititorului decât în modul tăcut al intuițiilor răzleși și fulgurante. Din această perspectivă, re-lectura poeziei scaldice medievale pe care o propune studiul nostru, în cadrul conceptual cu deschideri transdisciplinare

oferit de lingvistica integrală, considerăm că reprezintă un demers necesar pentru abordarea din unghi semantic a viziunii metaforice cristalizate în metaforele kenning din poezia nordului medieval.

2. Poeza

Preocuparea pentru modul de funcționare a metaforei ca unitate a construcției de sens pornește de la axiomele postulate de lingvistica integrală, în spațiul comun al semanticii textului, însă studiul articulării sensului în textul poetic îi revine poeziei, „ca disciplină ce are drept obiect de studiu realizarea exponențială a sensului, anume crearea de lumi” (Zagaevski 2005: 50).

Studierea procesului de instituire a sensului în poezia scandinavă medievală, prin intermediul poeziei discursive, presupune reconstrucția nucleului metaforic generativ al textului scaldic. Principala premisă a investigației noastre o reprezintă capacitatea metaforelor „moarte” de a se trezi și de a contribui astfel la crearea de sens, luând în considerare faptul că metafora vorbirii lucrează cu „entități semnificative deja existente în vorbire” (Borcilă 2002-2003: 67). Matrici de sens coagulate în textul poemelor scaldice, metaforele kenning permit prin aceasta ca vocea scaldului să-și afirme identitatea chiar și în limitele stricte ale regulilor de compunere a versului scaldic²⁵.

Corelarea perspectivelor teoretice oferite de filosofia antropologică blagiană și lingvistica integrală coșeriană se justifică pe baza „viziunii esențial comune asupra relației dintre limbaj și celelalte forme ale creației spirituale”, care presupune limbajul drept formă culturală bazică și primordială în raport cu celelalte activități culturale (Borcilă 1997: 149). Metafora din limbaj (metafora I sau metafora lingvistică) este înrădăcinată în însăși natura și finalitatea esențială a limbajului, realizând o structurare a lumii în și prin mijloace lingvistice, prin păstrarea fundalului experiențial. Metafora poetic-culturală (metafora II) generează un sens nou, dincolo de semnificație și designație, prin care se prezintă o lume imaginară diferită și superioară lumii date. Acest sens se caracterizează prin construirea unei entități semantice „a unui obiect semantic independent de determinările anterioare și exterioare” (L. Zagaevski 2005: 122) situat în dizanalogie radicală cu fundalul cunoașterii obișnuite și ireductibil la acesta. În această

²⁵ În poezia scaldică strofa este formată din opt versuri, fiecare vers din șase silabe, trei accentuate și trei neaccentuate. Fiecare jumătate de strofă este formată din două cuplete, iar fiecare cuplet începe cu două silabe accentuate care încep cu același sunet. Prima silabă accentuată din al doilea vers al fiecărui cuplet rimează cu o altă silabă accentuată din vers.

perspectivă, textul poetic este interpretat ca o metaforă extinsă prin care se construiește o viziune a unei alte lumi. Dinamica metaforică de ansamblu cuprinde trei strategii metaforice – *diaforică*, *endoforică* și *epiforică* – organizate conform mecanismului funcțional al metaforei revelatorii: a) suprapunerea dizanalogică a conținuturilor celor două fapte apropiate; b) conștientizarea dizanalogiei ca element specific metaforei revelatorii în comparație cu metafora plasticizantă; c) anularea în elesului obișnuit al faptelor și substituirea lor cu o nouă viziune prin care metafora revelatorie „suspendă în elesuri și proclamă altele”.

Unități semantice minimale ale textului poetic, *cuantele referențiale* sunt primele care coagulează procesul de organizare a imaginilor poetice în unități imagistice coerente. (Borcilă 1996: 37) La un nivel superior de articulare a sensului, aceste cuante referențiale se organizează în *câmpuri referențiale*, create prin conectarea imagistică a două sau mai multor cuante referențiale²⁶. Interacțiunea între câmpurile referențiale va genera dinamica metaforică prin care se articulează „lumea textuală”. În capitolul următor ne propunem să identificăm metaforele kenning din poemul „*Strofe dedicate lui Sveinn Ulfsson*” și să degajăm sensurile care contribuie la conturarea câmpurilor referențiale, pregătind astfel terenul pentru articularea sensului la nivel macro-textual în „Saga regelui Harald”

3. Analiza poeziei discursive în poemul „*Strofe dedicate lui Sveinn Ulfsson*” din „Saga regelui Harald”

3.1. Poezia scaldică în “Saga regelui Harald”

În „Saga regelui Harald”, Snorri citează 91 de strofe semnate de treisprezece poezi. Șase dintre acestea sunt compuse de scaldul Thorleik Fagri (cel Frumos) și fac parte dintr-un poem de zece strofe dedicat regelui Sveinn al Danemarcei. Despre poetul Thorleik Fagri știm că s-a născut în Islanda, ară pe care o părăsește tocmai în speranța că regele Sveinn îl va primi la curtea sa. Frânturi din viața sa, precum și episodul plecării din insula natală sunt redată în „*Laxadela saga*”. Snorri Sturluson citează în „*Skáldskaparmál*” patru din strofele compuse de Thorleik, ca exemplu de măiestrie în arta scaldică, dovadă că era considerat un poet iscusit al cărui

²⁶ Oana Boc (*Textualitatea literară și lingvistica integrală...*, 2007, p. 61) subliniază că aceste câmpuri referențiale sunt unități semantice create „exclusiv” prin și de dinamica metaforică internă a textului poetic. Acest motiv împiedică în alegerea lor ca entități „designaționale”, i.e. ele nu sunt „recuperate sau reperabile în realitatea extralingvistică”.

versuri sunt demne de un studiu aplicat într-un manual al viitorilor scalzi. Într-o ediție critică asupra poeziei sale, Diane Edwards remarca faptul că aluziile la miturile păgâne din poezia compusă de Thorleik Fagri sunt diferite de maniera în care abordează temele creștine. Aluziile păgâne sunt condensate și fosilizate în metafore kenning tradiționale care nu sunt în stare decât să provoace o aluzie ușoară la zeitățile aproape uitate ale panteonului scandinav păgân (Edwards 1985: 44).

Unul dintre aspectele pozitive al convertirii Scandinaviei la creștinism a fost materialul cu tematică creștină introdus în structura de adâncime a poeziei scaldice. Poemele compuse în această perioadă, în care versul păgân al poemelor scaldice premergător convertirii Scandinaviei la creștinism era transcris în alfabetul latin, apelează la un număr redus de metafore kenning cu aluzie la imaginarul păgân. Această infuzie de teme noi începe să fie evidentă la sfârșitul sec. al X-lea. Una dintre contribuțiile importante ale noii credințe la lumea conceptuală a scandinavilor a fost accentul pus pe viața dincolo ca soluție la mortalitate.

Spre deosebire de scalzii scandinavi obișnuiți, prezenți la evenimentele mărunte care marcau viața zilnică într-o societate vikingă, poezii de curte erau conștienți de faptul că versurile pe care le compun vor fi memorate, preluate și recitate pe de rost într-o formă mai mult sau mai puțin stabilă, mai mult sau mai puțin fidelă poemului original. De aceea credem că o analiză din punct de vedere semantic al metaforelor kenning ar putea să scoată la suprafață punctele nodale în care sarcina lor semantică joacă un rol crucial în articularea sensului poetic.

Lectura noastră va urmări pe rând microarticularea cuantelor referențiale, ca unități ale textului formate din cel puțin doi termeni care intră într-o relație metaforică de tip ecuațional (i.e. metaforele kenning), urmată de macroarticularea câmpurilor referențiale, ca structuri dinamice între care se instituie dinamica semantică diaforică, endoforică și epiforică, în procesul articulării sensului textual. Traducerile alternative în limbile engleză – *King Harald's Saga*, trad. Magnus Magnusson și Hermann Palsson, Penguin Books, 1966 și *Heimskringla or The Chronicle of the Kings of Norway*, trad. Douglas B. Killings Online Medieval and Classical Library Release #15b, daneză – *Harald Haardraades Saga*, oversat fra oldislandsk af Johannes V. Jensen og Hans Kyrre. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, și suedeză – *Snorre Sturlassons konungasagor I svensk översättning med inledning och anmärkningar* av Emil Olson, Gleerups förlag Malmö, 1926, sperăm să ne ajute la o cât mai fidelă identificare a metaforelor kenning precum și a funcțiilor îndeplinite de acestea în articularea sensului poetic.

Instituirea celor două câmpuri referențiale și declanșarea momentului diaforic este pregătită de Snorri Sturluson în capitoul 34 al

„Sagăi regelui Harald”, pe care îl vom analiza în subcapitolul următor, cu men iunea că articularea sensului textual se realizează doar într-o manieră sintagmatică, adică prin lectura lineară a sagăi de la începutul la sfârșitul său.

3.2 Momentul diaforic

În capitolul 34 al „Sagăi regelui Harald”, regele Sveinn al Danemarcei îl provoacă pe regele Harald al Norvegiei (cu preten ii la tronul Danemarcei) să se întâlnească într-o înfruntare pe malurile fluviului Gota. „Saga regelui Harald” relatează că în toamna mor ii regelui Magnus cel Bun, Sveinn Ulfsson se afla în Skaane, pregătindu-se să pornească într-o călătorie în răsăritul Suediei, gata să renun e la titlul regal pe care îl pretinse în Danemarca. Dar în timp ce se pregătea să sară în șa, că iva bărba i se apropiară călări, aducându-i vestea că regele Magnus cel Bun era mort și că întreaga oștire norvegiană părăsise Danemarca. La aflarea acestei vești, Sveinn le răspunde dintr-o suflare: *Dumnezeu mi-e martor* că niciodată nu voi mai părăsi Danemarca. (Sturluson 1976: 81, t.n.) *Apoi sare în șa*, călărind spre sudul insulei de unde, în foarte scurt timp, mobilizează o armată daneză, gata să lupte pentru el.

Acest tip de *close-up*, de fixare și apropiere a unui gest sau a unei imagini, pregătește în sagă luarea/exprimarea unei hotărâri decisive pentru mersul ac iunii. Între cele două momente, cel în care se pregătește să plece și plecarea propriu-zisă, Sveinn suportă o *metanoia*, o transformare prin care, dintr-o căpetenie de oaste, devine viitorul rege care depune jurământ în fa a lui Dumnezeu, moment introdus prin textemul „Dumnzeu mi-e martor”. Înnoire a min ii și a inten iilor, jurământul este exprimat prin invocarea lui Dumnezeu pentru întărirea adevărului unei afirma ii, presupunând, în același timp, credin a că Dumnezeu sau o putere superioară intervine în lume pentru a restaura adevărul. Această anticipare a instan ei divine ca martor și judecător reprezintă o pre-configurare a câmpului referen ial III.

În aceeași zi, continuă saga, Sveinn primește prin Thorir, fratele vitreg al regelui defunct, mesajul lăsat cu limbă de moarte, prin care Magnus îi transmite lui coroana Danemarcei.(Sturluson 1976: 82, t.n.) Snorri are grijă, așadar, să ne asigure încă din primele rânduri ale acestui capitol de legitimitatea investirii lui Sveinn ca rege al Danemarcei. De cealaltă parte, regele Harald Sigurdsson se proclamă rege peste toată Norvegia și mobilizează jumătate din oamenii și corăbiile armatei sale, hotărât să aducă Danemarca sub coroana Norvegiei. Invadează apoi regatul Danemarcei, unde jefuiește și incendiază o vară întreagă în sudul Jutlandei. La auzul acestei vești, regele Sveinn îl provoacă să se întâlnească la fluviul

Gota, într-o bătălie finală care să ducă, în cele din urmă, la un tratat de pace. La adăpostul iernii, regii își pregătesc corăbiile de luptă, iar în vara sortită acestei înfruntări poetul Thorleik cel Frumos pleacă din Islanda spre Danemarca pentru a compune un poem la curtea regelui Sveinn Ulfsson. În drumul său, va face un popas în Norvegia, unde îi ajunge la urechi vestea că regele Harald navighează deja spre sud, spre teritoriile daneze, pentru a se întâlni cu regele Sveinn la râul Gota. Acesta este momentul în care, spune Snorri în „Saga regelui Harald”, Thorleik compune primele strofe ale poemului.

La o primă lectură a poemului compus de Thorleik Fagri ne va fi greu să identificăm motivele pentru care, evocând bătălia pentru Danemarca din biografia regelui Harald, Snorri Sturluson alege să citeze șase strofe dintr-un imn de laudă dedicat adversarului său, regelui Sveinn. În chimia întregului text al sagăi, această alegere are for a unei intervenții care îmbogățește planul semnificativ al călătoriei omului pe pământ, pregătind saltul spre planul ontologic al călătoriei ca inițiere.

Referindu-ne strict la acest poem și la procesul de articulare a cuantelor referențiale exprimate în metaforele kenning, observăm decizia lui Snorri Sturluson de a evita prima strofă a poemului chiar dacă în interiorul ei identificăm un kenning triplu care, adaptat la regulile de metrică și aliterare, făcea dovada unei mari măiestrii. În această primă strofă, Thorleik se referă la generozitatea regelui Sveinn prin metafora kenning „cel care urăște focul câmpiei șoimului”, unde „câmpia șoimului” designează „mâna”, „focul câmpiei șoimului” designează „aurul”, pentru ca expresia finală „cel care urăște focul câmpiei șoimului” să se refere la regele care-și dăruiește aurul supușilor săi.

În strofa imediat următoare, pe care Snorri Sturluson o citează în deschiderea capitolului 34 din „Saga regelui Harald”, identificăm patru texteme dintre care trei sunt metafore kenning, iar cel de-al patrulea este un textem biblic:

stígo²⁷ Rakna (Jonsson 1967: 397) — cărările regelui Rakni, metaforă kenning care desemnează *marea*

snerttu odda (Jonsson id.) — asaltul vârfulor de sulă, metaforă care desemnează *bătălia*

Innþrænda lið (Jonsson ibid.) — locuitorii din Trondelag (Norvegia)

hvárr annan ondu nemr eða londum goð valda²⁸ — Numai Dumnezeu știe cine este cel care își va păstra pământurile și viaa.

²⁷ Ross G. Arthur traduce termenul *stígr* prin *path*. (Ross 2002: 104)

²⁸ „Only God can decide who finally deprives the other of life or lands” trad. Diana Edwards, *Christian and pagan references in eleventh century Norse poetry*, în *Saga Book*, vol. XXI, Viking Society for Northern Research, London, 1982-1985

Ambele metafore kenning prin care Thorleik Fagri designează „marea” evocă două episoade din trecutul eroic, sugerând prin aceasta faptul că cei doi adversari fac parte dintr-o îndelungată tradiție ce se întoarce în timp până la zeii și eroii unor epoci îndepărtate, anticipând prin aceasta posibilitatea unei bătălii glorioase indiferent de rezultatul final. Evocarea unor regi legendari este, de altfel, sugerată de Snorri Sturluson în capitoul XXV din „Skáldskaparmál”:

„Mării să-i spune i sângele lui Ymir, gazda zeilor, so ul zei ei Rán, tatăl fiicelor lui Ægir, ale căror nume sunt: Himinglæva, Dúfa, Blóðughadda, Hefring, Udr, Hrönn, Bylgja, Bára, Kolga; să-i spune i tărâmul lui Rán; mării să-i da i numele corăbiilor, numele peștilor numele gheii; mării mai pute i să-i spune i **cale a regilor mării**, inel al insulelor, casă a nisipului, a algelor și a brizei răcoroase.” (Sturluson 1916: 64, t.n.)

Scaldul islandez sugerează, așadar, posibilitatea de a include în metaforele care designează *marea* numele unor regi ai mărilor, însă alegerea acestora le aparține întrutotul scaldilor. Credem că nu întâmplător și nu numai datorită constrângerilor impuse de regulile de compunere a versului scaldic, opriunea poetului Thorleik va merge spre doi regi cu destine diferite. Personaj din istoria îndepărtată a Scandinaviei, regele Rakni/Ragnarr (nume format din „regin” - putere și „arr” - războinic) ar fi fost ucis într-o mare bătălie desfășurată în secolul al VII-lea. Legenda spune că mulți dintre războinicii săi au murit alături de el, iar trupurile lor au fost înmormântate pe câmpia Steinsjordet, acolo unde se află și mormântul regelui Rakni. În mormântat în armura pe care o purta și călare pe calul său alb, locul de veci al regelui Rakni va fi însemnat cu un gorgan de 15 metri înălțime și 77 metri lățime. Situat pe drumul pelerinilor spre Nidaros, mormântul regelui reprezenta încă din secolul al IX-lea un popas de pelerinaj și reculegere. Așadar, la momentul compunerii poemului de către scaldul Thorleik (secolul al XI-lea), pomenirea acestui rege vorbește despre legitimitate și eroism²⁹. Dacă în cele două traduceri în limba engleză această metaforă kenning este tradusă prin „heaving sea” sau „ship-strewn ocean”, singură traducerea în limba suedeză păstrează metafora „cărările regelui Rakni”³⁰. Aceasta constituie prima cuantă a câmpului referențial I, cel al statorniciei și legitimității.

Plasarea în cea de-a doua strofă a metaforei „câmpia regelui Budla” instituie prima cuantă afiliată la câmpul referențial II, cel al

²⁹ Mormântul regelui Rakni reprezintă și azi un loc de pelerinaj.

³⁰ „Vi tro, att det raska folket/från Tröndelagens dalar/skall finna den stridsglade kungen i kamp på Raknes stigar.” (Olson 1926: 79)

uzurpării, simbol cu puternică sarcină semantică în alchimia poemelor scaldice. Cele trei texteme din cea de-a doua strofă sunt:

Buðla slóðir (Jonsson 1967: 397) – câmpia regelui Budla

breið borðraukn (Jonsson id.) - animalele grele (de povară)

gullmunnuð glæsídýr lauks (Jonsson ibid.) - superbe animale cu botul aurit

Dacă în „Skáldskaparmál” „Budlungr” este un heiti care se referă la Atila³¹, ca descendent al regelui Budl, metafora kenning „câmpia regelui Budla” din poemul lui Thorleik Fagri designează o mare care nu mai poartă în cărările ei corăbiile unui rege legitim, ci se reprezintă vasta câmpie a unui rege nomad care uzurpează și cucerește. Această alegere echivalează cu o strategie diaforică, menită să reliefeze opoziția ireductibilă între legitimitate și uzurpare ca moduri de împlinire a destinelor regale.

Raportate la fundalul cunoașterii lumii, cele două metafore kenning reprezintă unități figurative conectate la o cunoaștere a convențiilor culturale legate de societatea vikingă, însă tensiunea diaforică se va polariza și mai mult o dată cu introducerea metaforelor prin care sunt designate „corăbiile”, conflictul fiind alimentat de racordările diferite la acest fundal. Corăbiile invocate de scaldul Thorleik nu sunt corăbiile din lemn și metal care se lasă purtate de forța vântului, ci sunt corăbii înzestrate cu forță vitală, care participă la eforturile celor care le mănuiesc. Această identificare corabie-animale structurată în organizarea specifică a vechii limbi nordice designează în fapt intuiția unui aspect inedit cristalizat în expresia metaforică. Prin metaforele care designează corăbiile „animalele de povară” și „superbele animale cu botul împodobit (îmbrăcat în aur)”, poetul designează o imagine a corăbiilor asociate cu semnificatul animalelor de povară, prin care se referă la corăbiile lui Harald, dar și o imagine asociată cu semnificatul unor animale îmblânzite și împodobite prin care se referă la corăbiile lui Sveinn, instituindu-se prin aceasta un nou mod de a fi, ca unitate de creație minimală, constituite în cuantele antagonice ale *statorniciei* și *călătoriei* care se afiliază la cele două câmpuri referențiale *legitimare* și *uzurpare* intrate în conflict. Animale de povară, corăbiile lui Harald apar în unui rege uzurpator, neașezat, neîmpământat, care nu-și dă

³¹Menționat ca Etzel în „Cântecul Nibelungilor”, moartea lui Atila survenită în noaptea nunții sale cu prințesa Hildchen din neamul burgunzilor, evoca în mintea unui scandinav al secolului al XI-lea strânse legături cu istoria regatului danez. Clanul Burgunzilor se crede că s-a stabilit în insula daneză Bornholm la începutul anului 200. Numele insulei în limba nordică veche, *Burgundarholmr*, se traduce prin *insula Burgunzilor*. Două sute de ani mai târziu, Burgunzii vor părăsi Bornholm și se vor stabili la gurile Vistulei, unde vor fi atacați de gepizi, stabilindu-se apoi pentru totdeauna pe malurile Rinului.

răgazul împodobirii. Mai mult decât atât, analizând aceste texteme în perspectiva articulării lor ca unități figurative, metafora „animalele de povară” este o expresie conectată la un fragment de cunoaștere a lumii ce trimite la rolul animalelor în scenariul prototipic al unei călătorii, în timp ce corăbiile împodobite cu dragoni de aur ale regelui Sveinn, coagulează o unitate figurativă conectată la o cunoaștere a convențiilor culturale legate de societatea vikingă, atâta vreme cât în evul mediu timpuriu vikingii sunt cei care își împodobesc corăbiile cu dragoni de aur. Funcția magică a acestui cap de dragon era aceea de a alunga spiritele rele și de a oferi protecție navei și echipajului³².

Caracterul idiomatic al metaforelor kenning a fost, din păcate, cauza sărăcirii prin traducere a corpusului poemelor scaldice, fapt care poate fi verificat și în acest caz. În traducerea daneză a scriitorilor Johannes V. Jensen și Hans Kyrre, corăbiile lui Harald sunt „*înfricoșătoare vase împodobite cu roșii scuturi*”³³, în vreme ce corăbiile lui Sveinn sunt descrise ca „*frumoși dragoni cu gură de aur*”³⁴: în acest caz dragonii se referă la „drakkar”, ambarcațiune specific vikingă, fără nicio aluzie așadar la mișcarea animalului asociată semnificativ corăbiei, așa cum este sugerată în textul original al sagăi, unde în limba nordică veche lexemul „renniraukn” se traduce prin „swiftly moving draught animal”³⁵. Dacă versiunea în limba suedeză păstrează metafora kenning „câmpia regelui Budla” („på Budles vägar”), Olson va traduce toate celelalte metafore direct prin substantivul pe care îl designează. Corăbiile lui Harald „navighează pe câmpia regelui Budla acoperite de scuturi roșii, în timp ce corăbiile împodobite cu falnicele capete de dragon conduse de oamenii lui Sveinn taie neînfricate valurile din sudul insulei”³⁶.

În ciuda acestor trădări față de textul original, portretul regelui Harald articulat în poemele celor treisprezece poezii din creația cărora Snorri Sturluson alege să citeze, este cel al călătorului care-și asumă până la capăt toate riscurile. În capitolul 82 al sagăi, regele Harald refuză să rămână în

³² Codul islandez de legi Grágás impune ca dragonul de aur să fie înlăturat de pe navă atunci când marinarii se întorc acasă pentru a nu speria și înlătura duhurile bune de pe pământul natal.

³³ „Harald, hvis Skuder skraekker/med røde Skjolde ved Kysten/styrer med brede Stavne/stridslyten fra Norden/”. (Sturluson 1948: 79)

³⁴ „Mens kampvant Svend søger/med sine smykede Drager,/gyldne i Munden og maledet/til Mødestedet fra Sonden.”, id.

³⁵ Anthony Faulkes, Edda – Glossary, University College London, 2005.

³⁶ „Harald, han som ofta/för röda sköldar längs kusten,/kampvred nu styr från nordan/på Budles vägar i skeppen./De fagert prydda drakar/med gyllne gap och halsar/som Sven - spjutblodarn - äger/från söder klyva vågen.” (Sturluson 1948: 80).

regatul lui, Norvegia, chiar și atunci când fratele său, sfântul Olaf, îi prevestește într-o viziune că va muri la Stamford Bridge.

Via a regelui Harald este o continuă campanie de cucerire, evocată de altfel și de poetul său preferat, Tjodolf Arnorsson, care în poemul „Sexstefja” prezintă bătăliile câștigate de regele Harald ca pe o poveste erotică în care regele o cucerește pe zei a Jord, zei a pământului. Destin asumat al omului, călătoria propune în sens simbolic un mod de cunoaștere și de redescoperire de sine. Drumul lui Harald după plecarea din Bizan este nu numai unul geografic, ci și unul ascensional, de perfecționare și transfigurare.

Spre deosebire de Harald, Sveinn hotărăște să rămână pentru totdeauna în ara lui, exprimând prin aceasta fidelitatea prin statornicie, una dintre virtuțile regalității. Temelia datoriei împlinite, statornicia nu se poate impune, nu poate fi decât o alegere personală dovedită prin fapte, iar destinul lui Sveinn va merge în această direcție. În cronicile vremii, Adam din Bremen îl admiră pe acest monarh luminat, tatăl primului sfânt danez, sub domnia căruia Danemarca se va consolida ca regat.

Strategia diaforică menită să reliefeze opoziția ireductibilă *legitimitate* (statornicie) versus *uzurpare*, câmpuri referențiale articulate în cea de-a doua strofă citată de Snorri Sturluson din poemul compus de Thorleik Fagri, va fi mediată în mod endoforic prin intermediul a două metafore kenning al căror sens textual este prefigurat prin „asaltul vârfurilor de sulă”, metaforă care desemnează *bătălia*, actualizând în textul sagii 513 variații metonimice pe structura fixă a metaforei kenning care se referă la bătălie și, prin aceasta, întreaga istorie vikingă încapsulată în poemele scaldice ale evului mediu timpuriu scandinav.

3.3. Momentul endoforic

Din cele 513 variante de metafore kenning care designează „bătălia” în poezia scanzilor scandinavi, mai mult de jumătate se referă la bătălie prin fenomene ale naturii (ploaie, grindină, tunet, nori, furtună), care nu înlocuiesc la modul literal conceptul de „bătălie”, ci îl îmbogătesc prin crearea unei imagini puternice a unei stihii care poartă în ea arme ucigașe. Așadar, în majoritatea cazurilor, conceptul de „bătălie” este exprimat printr-o metaforă simbolic-mitică, în timp ce un număr mult mai redus de metafore se referă la aceasta prin „întâlnire, ceartă, încrucișare a săbiilor, sulii elor, scuturilor, coifurilor”. În capitolul 47 din „Skáldskaparmál” Snorri Sturluson recomandă ca „bătălia” să fie exprimată prin metafore ca „furtună de arme” sau ca „furie a zeului Odin și a valkiriiilor”:

„La *bătălie* să vă referi i spunându-i furtună de săge i sau încheștare a scuturilor. Obiceiul timpurilor străvechi era ca pe fiecare scut să se picteze un inel, de-aceea la scuturi ne referim prin metafore ale inelelor. Armele cu tăiș, topoarele și săbiile trebuie să fie numite foc al rănilor sau focul lui Odin, iar numele armelor ascuțite trebuie înlocuite cu nume de pești sau șerpi. Săgețile sunt denumite, în mod metaforic, grindină, chiciură sau furtună.” (Sturluson 1916: 88, t.n.)

În această situație putem recunoaște în „asaltul vârfulor de suli” o metaforă convențională cu rol periferic în câmpului textemic al metaforelor kenning care desemnează *bătălia*, anticipând mai degrabă o mișcare nefinalizată dintr-o *bătălie* care n-a mai avut loc. Saga relatează, de altfel, că, ajuns la locul de întâlnire, regele Harald află că regele Sveinn și-a oprit flota la sud de râul Gota, evitând locul planificat al *bătăliei* asupra cărora ambele tabere căzuseră de acord. Încredințat că Sveinn evită să-l întâlnească, Harald hotărăște să trimită acasă, în Norvegia, grupurile de *ărani* mobilizați, păstrând în oastea lui doar luptătorii din corpul de gardă, oastea permanentă și fermierii care trăiau aproape de graniță cu Danemarca, adică cei mai buni oameni ai săi. Cu această oștire trece prin foc și sabie toată Jutlanda, jefuiește și incendiază orașele Aarhus, Hedeby și provincia Thy până la sud de insula Skagen.

Intensitatea conflictului creat de Thorleik în poemul său precum și solidaritatea făcătoare de pace cu regele danez Sveinn este înlănțuită de Snorri în acest capitol prin introducerea a altor două strofe: cea dintâi compusă de poetul Stuf, iar cea de-a doua compusă de unul dintre oamenii lui Harald. Strofa citată de Snorri Sturluson face parte din „Stufdrapa”, un poem din care ni s-au păstrat opt strofe, șase dintre acestea fiind citate în cuprinsul „Sagii regelui Harald”. Poemul laudă faptele regelui Harald în campania din *ara Sfântă*, când supraveghează lucrările la ridicarea bisericii Sfântului Mormânt și curăță malurile Iordanului de hoți și cerșetori. Acest poem va face obiectul unui alt studiu, însă este importantă și evidentă intenția lui Snorri Sturluson de a echilibra centrul de forță care înclina vădit spre regele Sveinn, amintindu-ne faptele bune ale regelui Harald în versurile unui poet care se roagă pentru sufletul său. Încercarea de mediere a tensiunii instituite între cele două câmpuri *legitimitate/uzurpare* cu cele două corolare *statornicie/călătorie*, se continuă prin intermediul unui alt textem ce evocă tabloul cosmologiei nordice în interiorul căruia pământul oamenilor reprezintă o lume de mijloc. Scaldul Thorleik îl laudă pe regele Sveinn drept „cel mai norocos om care s-ar fi născut vreodată în Midgard”: „Bauð, sás baztrar tíðar/borinn varð und Miðgarði” (Jonsson 1967: 398). Prin acest vestigiu al cosmologiei păgâne, poetul Thorleik Fagri sugerează marea înfrângere a regelui Sveinn, cunoscută în toate cele nouă lumi ale cosmologiei nordice, în puternic contrast cu momentul de lașitate în care Harald hotărăște să fugă, evitând prin aceasta să piardă o *bătălie*. Acest episod polifonic din

capitolul 34 ne duce cu gândul la întrecerile scaltzilor scandinavi care-și dovedeau măiestria laudând faptele glorioase ale regilor, înălțând rugi pentru ca locul pregătit în ceruri să le asigure și după moartea fizică o viață la fel de glorioasă.

Suspendarea tensiunii instituite în diaforic, ocolirea acesteia, este complex construită și în planul evenimentelor al sagăi. Rămăși să înnopteze pe insula Laesso, norvegienii conduși de Harald se vor trezi într-o atmosferă mitico-magică. Cea a lăsată pe timpul nopții va fi împărțită de lumina aurie a soarelui căzută pe capetele de dragon ale corăbiilor lui Sveinn. Acest episod nu este relatat în poezia lui Thorleik, ci în textul în proză semnat de Snorri Sturluson. Simbol al nedeterminatului, „cea a mai reprezintă un amestec de aer, apă și foc dinaintea oricărei închegări, un fel de vâlmășag al începuturilor” (Chevalier, Gheerbrant 1969: 279). Se crede deci că cea a nu numai precedă revelațiile importante, ci și anunță evenimente cu miză mare în viața protagoniștilor lor. În contextul sagăi, regele Harald le cere oamenilor săi să coboare pânzele și să treacă la vâsle, pentru că „oastea daneză va cădea asupra noastră. Cea a trebuie să se fi ridicat acolo unde sunt ei, și soarele strălucește pe capetele aurite ale dragonilor de la proele lor”. (Sturluson 1976: 85, t.n.) Ambele flote vâslesc acum cu încreșnare. Navele daneze sunt mai rapide decât cele norvegiene, care iau apă din cauza încălcării de bunuri și prizonieri. Distanța dintre urmărit și urmăritor scade văzând cu ochii, iar Harald le cere oamenilor să arunce bucățile de cherestea peste bord, apoi pânzeturi și alte lucruri furate.

Scena este semnificativă din perspectiva construcției focalizării și apare recurent în descrierea bătăliilor navale din saga nordică. Episodul este comentat, de altfel, de Judith Jesch în volumul „Ships and Men in the Late Viking Age - the Vocabulary of Runic Inscriptions and Skaldic Verse”:

„The sagas tell an anecdote about how Haraldr tries to lighten his ships and distract Sveinn's ships pursuing him by throwing overboard clothes and valuable objects, and eventually food and captives, which had been taken from the Danes; (slightly more clearly told in *Fagrskinna*, 258-61 and more fully in *Morkinskinna*, 166-9) from a sequence which describes various skirmishes between the two sides which never turn into a full battle. The motif of discarding valuable objects to distract a pursuing enemy is a well-known tale-type.” (Jesch 2001: 62)

Harald cere să se arunce peste bord toate proviziile de mâncare: mal, făină și carne și, de asemenea, să golească toate butoaiile cu vin, iar în cele din urmă și pe prizonierii danezi capturați în vara aceea. Când regele Sveinn îi vede înotând pentru viața lor, dă ordine să fie salvați, însă pierde atât de mult timp cu salvarea lor, încât norvegienii reușesc să fugă. Danezii conduși de regele Sveinn vor face cale întoarsă, în timp ce norvegienii își continuă drumul spre casă.

Ecuarea ini ială este evitată, așadar, prin căutarea unor strategii diverse în interiorul cărora un termen este „perspectivat” prin altul. Această *perspectivare* trebuie să aibă loc sub raportul con inutului, nu al expresiei (Munteanu 2012: 84). Prefigurat doar în strategia de organizare evenimen ială, momentul endoforic al poemului se instituie prin metaforele kenning *þeir létu skip fleiri* – „cărările corăbiilor” și *Þrænda þengils* – „conducătorul din Þrændir” (Jonsson 1967: 398), aceasta din urmă reprezentând o formulă obișnuită prin care scalzii islandezi se referă la un „rege norvegian”.

Regelui Sveinn i se adaugă calitatea de rege-corăbier care se avântă pe mare (cărările corăbiilor), conducându-și flota, urmărindu-și adversarul, în timp ce Thorleik se referă la Harald prin intermediul unei metafore ce reliefează calitatea lui de conducător al unui regat – *conducătorul din Þrændir* –, evocând așadar o latură stabilă și statornică a destinului său ca stăpân al regatului Norvegiei, de care este legat și în numele căruia ac ionează. Așadar textemele introduse de Thorleik Fagri: *Þrænda þengils* - *conducătorul războinicilor din Þrændi* (rege norvegian) și *þeir létu skip fleiri* - *cărările corăbiilor*, schimbă imaginea realității, așa cum o cunoaștem în primele două strofe. Regele Sveinn îl vânează și hăituieste pe Harald pe o mare care nu mai este designată prin metafore kenning care să evoce trecutul eroic sau universul mitologiei nordice. Marea poartă multe cărări, regele Harald le va urma, în timp ce Sveinn rămâne să-și apere regatul, context în care tema drumului ales dintr-o mulțime de cărări care se desfac înaintea eroului apare în strânsă legătură cu cea a ini ierii. Mediarea tensiunii ini iale prin accentuarea analogiilor va fi reluată însă în cadrul momentului epiforic, prin proiectarea unui al treilea câmp referențial care se instituie doar în textele de tip poetic, câmp care se manifestă ca o altă lume în care sensul devine posibil (Borcilă, apud Zagaevski 2005: 56).

3.4. Momentul epiforic

Anticipat încă din prima strofă, momentul epiforic coincide cu o strategie a construcției de sens pe care suntem capabili să o sesizăm abia *post festum*, prin proiectarea sensului într-un plan superior, al voinței lui Dumnezeu, care se refuză cunoașterii profane. Tensiunea ini ială dintre cele două câmpuri semantice, mediată prin intermediul endoforiei, se rezolvă prin intermediul textemului biblic care anticipează încă din prima strofă tărâmul unde caracterul antagonic al celor două câmpuri intrate în coliziune – legitimitate și uzurpare, regele călător și regele statornic – va fi rezolvat. Numai *Dumnezeu știe*, spune scaldul Thorleik, *cine este cel care își va păstra pământurile și viaa*._Textemul biblic „Numai Dumnezeu știe.”, adaptare după versetul 36 din capitolul 24 al Evangheliei după Matei, „Iar

de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl”, se va dovedi fundamental în articularea sensului poetic. În studiul „Some Observations On Martyrdom in post-conversion Scandinavia”, Haki Antonsson reliefează influența scrierilor hagiografice asupra scenelor din saga nordică, identificând prin aceasta moartea martirică drept singura posibilitate de a accede la sfințenie în Scandinavia evului mediu timpuriu.

Primul martir este însuși fratele regelui Harald, rege al Norvegiei angajat în această luptă cu regele Svein al Danemarcei. În mod cu totul excepțional, Sveinn este tatăl viitorului și singurului sfânt născut în Danemarca, sfântul Canut. În această bătălie sunt angajați, așadar, doi regi înrudiți cu doi sfinți, iar singurul care știe asta este Snorri Sturluson. Născut în anul 1042, Canut, fiul regelui Sveinn și viitorul sfânt, avea la vremea bătăliei doar cinci ani. Prin alegerea acestei strofe din poemul compus de Thorleik, Snorri Sturluson introduce un nou plan de forță în alchimia conflictului. Sensul textului biblic este acela că, indiferent de rezultat, învingătorul va fi conducătorul de drept al Danemarcei.

După o bătălie amânată, regii își continuă destinele fără ca vreunul dintre noi să știe, deocamdată, care este calea dreaptă și plăcută oamenilor și lui Dumnezeu. Acesta este momentul epiforic, care proiectează un al treilea câmp referențial – al depășirii contradicțiilor din planul imaginar-intuitiv –, lumea reală luând chipul unei lumi ireale, invocată în text ca lume a judecății finale.

4. Concluzii

Explorând sarcinile mitice ale metaforelor kenning care fac posibilă ecuarea termenilor în contextul cultural și mitologic al Scandinaviei vikinge, observăm că cea mai importantă actualizare a funcțiilor de evocare din poemul compus de Thorleik Fagri este aceea *intertextuală*, a relației cu poezia scaldică, dar și cu ipostazele mitice ale textului biblic. De asemenea, cele șase strofe citate în sagă sunt însă esențiale în articularea sensului poetic al poemului original, fiecare metaforă – textem fiind legată prin numeroase relații semnifice de poemul sursă.

Ipostază maximală a posibilităților limbajului, textul poetic a fost supus investigației noastre în momentul forjării cuvintelor, în *energeia*, proces alchimic în care metaforele ne-au revelat viziunea metaforică a scaldului scandinav încapsulată de secole în conținutul lor semantic.

Explorarea potențialului creator al metaforelor kenning abordate în cadrul conceptual al semanticii discursului repetat, precum și procedeele și funcțiile prin care acestea contribuie la crearea de sens, va fi explicată într-

o cercetare ulterioară, în cadrul mult mai larg al celor 91 de strofe care compun „Saga regelui Harald”.

Bibliografie

- ANTONSSON, Haki (2004) „Some observations on martyrdom in post-conversion Scandinavia”, în *Saga Book of the Viking Society*, vol. XXVIII, Viking Society for Northern Research. London: University College, pp. 70-95.
- BLAGA, Lucian (1937/1969) *Trilogia culturii*. București: EPLU.
- BOC, Oana (2007) *Textualitatea literară și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Argezi și Apollinaire*, Cluj-Napoca: Clusium.
- BORCILĂ, Mircea (1994) „Semantica textului și perspectiva poeticii”, în *Limbă și literatură*, II, pp.33-38.
- BORCILĂ, Mircea (2001) „A cognitive challenge to mythopoeitics”, în Elena Popescu, Vasile Rus (eds), *Un hermeneut modern* Cluj: Editura Clusium, pp. 97-102.
- BORCILĂ, Mircea (2003a) „Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei”, în *Dacoromania*, an. VII-VIII, 2002-2003, pp. 47-77.
- CHEVALIER, Jean et GHEERBRANT, Alain (1993) *Dictionar de simboluri*. București: Editura Accent.
- COȘERIU, Eugeniu (1952/2009) „Crearea metaforică în limbaj” [La creación metafórica en el lenguaje, 1952], în Coșeriu 2009, pp. 167-197.
- COȘERIU, Eugeniu (1951/1995) *Introducere în lingvistică* [Introducción a la lingüística, 1951], traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga; cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Cluj: Editura Echinox.
- COȘERIU, Eugeniu (1955/2004) „Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii” [Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar, 1955], în Coșeriu 1962/2004, pp. 287-329.
- COȘERIU, Eugeniu (1966/2001) „Vers l'étude des structures lexicales” [Structure lexicales et enseignement du vocabulaire, 1966], în Coșeriu 2001, pp. 215-252.
- COȘERIU, Eugeniu (1971/1985) „Tesis sobre el tema „lenguaje y poesía””, în Coșeriu 2009, pp. 161-166
- COȘERIU, Eugeniu (1973/2000) *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău: Editura Arc.
- COȘERIU, Eugeniu (1982/2009) „Dincolo de structuralism” [Au-delà du structuralisme, 1982], în Coșeriu 2009, pp. 294-300.
- COȘERIU, Eugeniu (2009) *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului și lingvistică generală*, antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fînar. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- DAN-TERIAN, Simina Maria (2011): *Semantica textelor românești: abordare în perspectivă integralistă*. Teză de doctorat, sub coordonarea prof. Mircea Borcilă, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.
- EDWARDS, Diana (1985) „Christian and Pagan references in eleventh century Norse poetry”, în *Saga Book of the Viking Society*, vol. XXI, Viking Society for Northern Research. London: University College, pp. 34-54.

- FAULKES, Anthony (1993) „The sources of *Skáldskaparmál*: Snorri's intellectual background”, în *Snorri Sturluson. Kolloquium anlässlich der 750. Wiederkehr seines Todestages*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, pp. 59-76.
- FRANK, Roberta (1978) *Old Norse Poetry*, London: Cornell UP.
- GADE, Kari Ellen (2009) *Poetry from the kings' sagas*, Brepols, Cornell University.
- HOLLAND, Gary (2005) „Kennings, Metaphors and Semantic Formulae in Norse Drottkvaett”, în *Arkiv for Nordisk Filologi*, 118. pp. 123-147
- JESCH, Judith (2001) *Ships and Men in the late Viking age – the vocabulary of runic inscriptions and skaldic verse*, Suffolk: The Boydell Press.
- JONSSON, Finnur (1967) *Den Norsk – Islandske Skjaldedigtning*, Copenhagen: Rosenkilde og Bagger.
- LINDOW, John (2001) *Norse Mythology – a guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*, Oxford University Press.
- MUNTEANU, Roxana (2012) *Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul contemporan românesc*, Prefa de Mircea Borcilă, Cluj: Editura Accent.
- NORDAL, Gudrun (2001) „Skaldic versifying and social discrimination in medieval Iceland”, în *The Dorothea Coke Memorial Lecture in Northern Studies*, published for the college [i.e. University College London] by the Viking Society for Northern Research, 2003 Viking Society for Northern Research. London: University College.
- RANKIN, James Walter (1909) „A study of the Kennings in Anglo-Saxon Poetry”, în *The Journal of English and Germanic Philology*, July issue. pp. 357-422
- STURLUSON, Snorri (1907/1996) *Heimskringla or The Chronicle of the Kings of Norway*, translated by Samuel Laing, edited proofed and prepared by Douglas Killings. London: Norroena Society.
- STURLUSON, Snorri (1916) *The Prose Edda*, translated from Icelandic with an Introduction by Arthur Gilchrist Brodeur. New York: The American-Scandinavian Foundation.
- STURLUSON, Snorri (1926) *Snorre Sturlasons konungasagor*, I svensk översättning med inledning och anmärkningar av Emil Olson. Malmö: Gleerups förlag.
- STURLUSON, Snorri (1948) *Harald Haardraades Saga*, oversat fra oldislandsk af Johannes V. Jensen og Hans Kyrre. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- STURLUSON, Snorri (1976) *King Harald's Saga*, translated with an Introduction by Magnus Magnusson and Hermann Palsson. London: Penguin Books
- STURLUSON, Snorri (2005) *The Prose Edda*, ed. trad. Jesse L. Byock. London: Penguin Classics.
- TEOC, Flavia (2013) „Metafora kenning – unitate a discursului repetat”, în *Limba română* 5-6, pp. 148-152
- TOMESCU-BACIU, Sanda (2001) *Peer Gynt și miturile nordice*. Cluj: Napoca Star.
- TURVILLE, Oswald Gabriel Petre (1976) *Scaldic Poetry*. Oxford: Clarendon Press.
- ZAGAEVSCHI-COMELIUS, L. (2005) *Func ii metaforice în „Luntrea lui Caron” de Lucian Blaga. Abordare în perspectivă integralistă*. Cluj-Napoca: Clusium.